

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

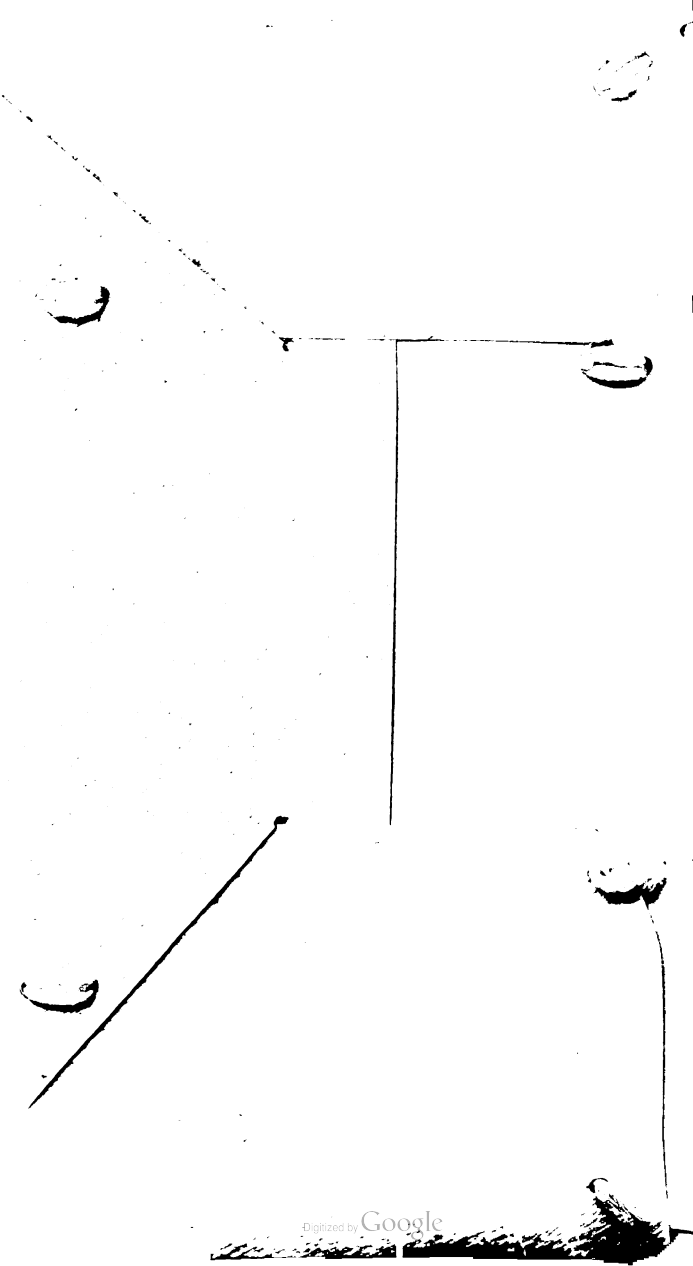
Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

B. N. C.
FIRENZE

700

2

700.2

700
400-200-AL
2

JOH. JOACHIM. ZENTGRAVIL
ORIGINES JURIS
NATURALIS

Secundam Disciplinam Christianorum ad Gentilium captum,

Vindicata

contra

SPICILEG. CONTROVERSIARUM
Celeberrimi

DN. SAMUEL. PUFENDORFII:

Cum Appendice

Contra

Clarissimum Virum,

DN. SAMVEL. STRIMESIVM,

Prof. Francof. Viadrin.

ARGENTORATI

Impensis GEORGII ANDREÆ DOLHOPFII,

Anno 1681.

VIRO

Magnifico, Nobilissimo & Consultissimo,
DOMINO

**JOHANNI PHILIPPO
SCHEFFERO,**

J. U. D. EXCELLENTISSIMO, SE-
RENISS. DUCIS WÜRTEMBER-
GICI; ILLUSTRISSIMI ITEM SYLVÆ,
RHENI, ET SALMÆ COMITES;
UT ET REIPUBLICÆ ESLIN-
GANÆ CONSILIARIO,

Perennem precor felicitatem!

Indicias has ut Tuo conse-
crarem Nomini, à me impe-
trarunt Tuus erga me be-
nevolentissimus affectus, Tuaque
Eruditio. Istum enim ut quanti
æstimarem contestarer, publico id
fieri monumento non inconueniens

DEDICATIO.

judicabam, cum Fautorum & Amicorum dignitas etiam inter alios celebrari mereatur. Quanquam & Amici nomen ex se ita sit amabile, ut ab eo patrocinium aliquod tale scripti genus, quale hoc est, cui Magnificum Tuum nomen præscribere placuit, sibi polliceri non dubitet. Tuæ autem imprimis singulari eruditioni, cum in aliis, tum his in literis Practicis excellenti, has vindicias subjicere debui, ut quid circa quæstiones, quæ cum *Celeberrimo Viro*, qui meam Disquisitionem de Origine J. N. impugnatum iovit, mihi intercedunt, à me sit præstitum, dijudicaretur à Viro, cui neque ingenium, neque doctrina ad hoc faciendum necessaria deest. Et cum accuratius philosophandi genus Tibi semper cordi fuerit, non ingrati hinc tibi quoque futuram confido hanc de Origine moralitatis & J. N. dif.

N. disputationem: cum his in controversiis de ratione veritatis hujus Juris, quod universum genus humanum nexu reciproco confociat, ipse sis exercitatissimus. Contentiones equidem non amo, cum aliis laboribus tempus sciam tribuere; obtreptione autem nominis alieni velle inclarescere plane infrunitum censeo; male tamen excepta, quæ in neminis injuriam, aut veri studio, quod in libera Philosophorum civitate omnino probare decet, scripta sunt, vindicare & recte interpretari omnino me teneri arbitror. Frustra proin quis à me sæpius repetitas vindiciarum vindicias expectaverit; cum mentem suam clare explicasse, thesinque suam solide probasse, & ab objectionibus quæ speciem aliquam veri præ se ferunt liberasse, cordatis & eruditis sufficere existimem. Abire enim solent

DEDICATIO.

plerumq; ejusmodi litigia in cavillationes, convitia, & molestam dudum protritarum quæstionum repetitionem. Benevola itaque excipe fronte hanc pro mea de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Juris Naturalis disquisitione scriptam Apologiam. Conserver Te Deus Ter Opt. Max. in spem melioris seculi saluum & incolumem! Vale.

Magnific. Nobiliss. & Ampliss.

Scrib. Argent. die 27.

Aug. 1681.

T. Nominis

Cultor addictissimus

Joh. Joachimus Zentgravius.

Carden

Cordato & Erudito Lectori.

ΕΥΠΡΕΤΕΙΝ.

Quintus jam agitur annus, ex quo de *Origine, veritate & immutabili rectitudine Iuris naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad captum tamen Gentilium*, hoc est Philosophice, colloquii Academici ergo nonnulla meditari incepti. Et si vero hoc facto me manifestaturum esse probe videram, mihi non eundem per omnia animi sensum cum aliis Eruditis viris circa has quaestiones intercedere, liberam tamen quod Philosophorum civitatem libera quoque suffragia admittere sciebam, cordate citra personae injuriam mihi disputare licere credidi. Nunquam non enim infrunitum istud dissentendi genus odio habui, quo Viros, quorum eximia erant in re literariam merita, quibusque laudabilis conatu illam promoveri curae cordique est, quando humani quid illis accidit, convitiis proscindere solent; memor & me hominem esse. Nec illud sperandum ego puto inter mortales esse seculum, quo omnis lis circa motas

) 4 eontro-

AD LECTOREM.

controversias perorata dici poterit. Hac mentecum animum ad scribendum applicarem, sic thesin meam tractandam esse duxi, ut solidis rationibus munitam non unitantum adversario & contradicenti opponerem, & cum erroris sit multiplex facies, nihil cum illo ei commercii, sive sub hac, sive alia appareat forma, intercedere una ostenderem: unde factum est, ut passim additæ limitationes jam his, jam illis diversum sentientibus obstruant. Neminem vèro ego puto usque eo in Philosophia Morali esse hospitem, quin sciat, circa originem, veritatem & immutabilem rectitudinem J. N. explicandam, doctissimos quosque viros in diversas abire sententias, ex quibus cuilibet illam sequi licet, quam præ cæteris veram esse sibi persuasum habet. Cæterum cum Lectori idem vicissim, quod auctori de aliis, permissum esse debet de scripto iudicium; eximia huius virtus recte a dicitur, accurate *quid in controversia proprie sit* considerare, contra quem item, & qua ratione aliquid dicatur, placide dispicere, ne cum propria luctari umbra censor incautus & præceps necesse habeat. Et hoc est quod in viro celeberrimo, DN. SAMUEL. PUFENDORFIO, omni jure desidero. Me operæ pretium facturum esse existimabam, si crassum illorum

rum Indifferentissimum, qui à libero Dei beneplacito discrimen naturale honestorum & turpium suspendunt, iram profligatum, aliasque huc pertinentes tractarem quæstiones, tam à Scholasticis quam ab aliis viris doctis motas. Facere mihi licere hoc credebam jam ex occasione, jam ex instituto; jam sententiæ tantum, jam etiam auctoris facta mentione; quæ eo melius sæpe numero omitti poterat, quod alias in *disquisitione* auctores sententiarum, contra quas meam munire thesin laborabam, infruniti potissimum Indifferentissimi, allegassem, secutus a Dn. *Pufendorfii* exemplum, qui in Præfatione præmissa Elementis Jurisprudentiæ universalis, *Grotium* & *Hobbium* velut in universum allegans, in ipso opere, quoties eorundem expressa fuit sententia, ipsos nominare *super sedis*. Verum enimvero cum Indifferentissimum canentes tibi inflare primum *Pufendorfii* ab aliis arguebatur, istam litem memineram velle ficere inique suspicatus, in se dici credidit, quæ contra *Vasquium*, *Radam*, *Caramuelem*, *Sagallivium*, *Rhatorfortem*, *Tuvissum*, aliosque, jam facta, jam omissa mentione auctoris; jam ex instituto, jam ex occasione; jam theses muniendæ, limitandæ, jam antitheses oppugnandæ gratia; jam etiam ex alia causa, solvendorum sc. in gratiam

|| 5

audi-

• *Præfas. Elem. Jurispr.*

AD LECTOREM.

auditorum, quibus istae dissertationes scribebantur, dubiorum ergo, ut in Dissertationibus Academicis fieri amat, disputata sunt. Tantum autem abest, ut hanc quaestionem tractans ad *Pufendorsum* respexerim, ut illum potius ab Indifferentismo istorum meo quidem iudicio absolutum *Vasquio* etiam opposuerim, eundemque recte oppugnare dixerim, uti & quae sequuntur docent Vindiciae. Potissima quaecum Viro Doctissimo mihi controversia intercedit est de origine moralitatis; & num veritas moralium se antecedenter, an vero consequenter ad divinam voluntatem habeat: hoc est, an v. c. unicuique suum tribuere sit justum & rectum, quia Deus ita praecise voluit; an vero quia justum & rectum, Deus ita quoque praeciperit? Ubi si quae est, quanquam eam nondum videam, habens confiteor culpam, quod Pufendorfsianam sententiam, etsi non sine ratione, honeste & modeste, pro Academica omnibusque bonis probata dissentiendi libertate, prior perstrinxerim. Non agre hoc latuerunt esse Virum initio inde coniciebam, cum quod citra detrahendi studium, a quo longissime absum, ratione contendere in mentem induxerim; tum quod ipse a inter illud genus hominum suum profiteri nomen nolit, qui statim in odium & iras effervescent,

a Prof. de. J. N. G. Apol. p. 64. Epist. ad Sobers.

scunt, si sua omnia velut ex iripode dicta non adorentur; provocaveritque etiam ad honestam disquisitionem à se traditorum, quibus secum in arenam descendere placuerit; denique quod libertatem quam in alios sibi sumserat, aliis quoque in sua permissurum existimaverim. Confutaverat quippe & ille passim Dn. D. Zieglerum, & B. nostrum Bæclerum. Verum neque Witteberga, neque Argentoratum ei bellum hoc nomine indixit, etsi rationes quibus hi viri defendiqueant, non desint. Sed fefellit me mea mens, cum humanitatis verba expectans, eandem vehementiã, quam iniqua peperit suspicio, quaq; in alios invecus est, in me quoq; expertus fuerim. Accedit, quod quæ Vir doctis mihi objecerat distinctius cognoscens, ab eo thesin propriam non solum defendi, sed & quæ in meo tractatu habentur illi minus probata censeari, & irritò licet successu, examinari notaverim, ita ut non defensorem tantum, sed & aggressorem egerit. Quanquam vero per convitia & calumnias adversarii alicujus nunquam à defendenda veritate me revocari passurus sim, cum tali cacodæmonis furori cedere Christiano homine, cui mens recti conscia est, indignum censeam; fateor tamen, me provocatum licet, a animum hæcce adornandi vindicias ab initione habu-

habuisse, scriptaque ad *Amicum* exeunte Octobri elapsi superioris anni epistola, fontes solutionum illorum quæ à Dn. *Pufendorf.* objiciuntur ostendisse, sufficere duxisse, quam ille etiam publici juris jam pridem fecisset, si per me licuisset. Ubi tamen Lipsiensis Aca^demix Rectorem Magnificum Dn. *D. Valentin. Alberti* notis Apologeticis se vindicasse vidi, mea quoque interesse censui, à me circa Jus Naturæ in neminis injuriam disputata ab iniquitate & objectionibus, quibus ea Dn. *Pufendorf.* constringere voluit, liberari. Feci hoc modeste, ut inter Consanguineos fidei decet, eruditoque seculo probata & plane honesta scribendi ratione, quid dedi operam, ne verbum excideret, quo jure Vir Doctiss. offendi posset, par pari minime referens, etsi peccatum originis ubique detur, cum à tali disceptandi genere, quo victor pejor & infelicio^r victo habetur, plane alienus sim, obfirmato contra quemvis furorem animo. Primaria quæstio est, uti dicere incepti, de *Origine Moralitatis*, quæ controversia secunda prolixius etiam explicatur, quam exemplis Mathematicis illustrare præprimis volui, quod hæc sint perspicua, eademque existat ratio veritatis rerum Moralium in se & sua natura talium, quæ veritatis est Mathematicæ, cum uti eo ipso quo
aliquid

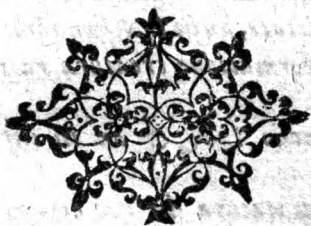
aliquid existit unum est, ita eo ipso quo aliquid est homo, sit animal rationale; & uti unum, unum, unum, & unum compendii causam appellamus quatuor, ita animal rationale uno nomine vocatur homo; & cum rapina divinæ gloriæ contumeliosa de Deo loqui, dicitur blasphemia. Imo uti ex uno, uno, uno & uno consurgit quaternitas, ita ex illis requisitis & conditionibus, de quibus in Disquisitione Art. VII. fuit actum, exoritur Moralitas; & ista requisita in illa conjunctione spectata dicuntur Moralitas, conjunctaque animalitati rationalitas dicitur Humanitas, vel si mavis homo, uti unum, unum, unum & unum conjunctim accepta dicuntur quaternitas. Unde sicut veritas Mathematica quæ talis se habet ad divinam voluntatem antecedenter, ita & veritas moralis quæ talis, salvo interim discrimine, quod ex parte materiæ intercedit. Usus quem hæc quæstio habet in gravissimis circa divinam Providentiam controversiis, quæ nostratibus cum Reformatis intercedunt, & quæ de Necessitate Satisfactionis Christi contra Socinianos disputantur, illi æstimare norunt, quibus istarum controversiarum status altius est perspectus, quique quæ ab adversariis hic reponi & objici vicissim solent, non ignorant; quæ prolixius hoc loco explicare instituti ratio permittere non videtur.

Reli-

AD LECTOREM.

Reliquæ quæstiones paucis sunt discussæ, quod illarum veritas explicationem potius perspicuam, quam prolixè institutam defensionem desiderare videatur, citra animum cavillandi, cujus turpitudinem in illos qui Moralia docent minime cadere decet. Denique Appendicis loco subjeci vindicias *contra Clariss. Dn. Samuelem Strimesium, Prof. Francof. Viadrin.* qui pro ea quæ inter Philosophos datur libertate, quamque & mihi concedi vicissim postulo, sententiam meam de *Valore Morali*, num Moralitatem in genere spectatam formaliter constituat, impugnatum ivit, me non invito; cui proin ut mea responderet humanitas æquum erat, cum simili erga me fuerit usus humanitate, fidei licet meæ consanguineus non sit. Tuum jam erit, benevole Lector, judicare, quid hic à me ex vero sit præstitum, non quid cavillandi libido confundere, & pervertere possit. Nullus enim tam feliciter procedere potest commentarius, qui non huic obnoxius esse injuriæ queat, à qua ne ipsæ sacræ literæ liberæ sunt. Benè *Seneca* Qq. Nat. l. 4. c. 5. *Pauca admodum sunt sine adversario. Cetera etiamsi vincunt, litigant.* Observabis autem in præcipua controversia, quæ de Origine Moralitatis instituta est, ventilanda, eo descendisse Dn. Adversarium meum,

meum, u' theſeos ſuæ ſalvandæ cauſa propoſitionem hanc æternæ veritatis: *Homo eſt animal rationale*, veram eſſe negatum iverit, ſi Deus Hominem nunquam creare decreviſſet; & quod tota tandem diſputatio loco ſolidæ Reſponſionis ſarcaſmo finiatur: id quod pro bonitate cauſæ meæ non parum facere mihi perſuaſum habeo. Quare uti de Tua Æquitate & Eruditione, cordate Lector, benevolum mihi iudicium polliceor, ita fave ulterius, atque vale!

SYLLA-

SYLLABUS CONTROVERSIARUM.

- I. *An, & quomodo doctrina Iuris Naturalis secundum disciplinam Christianorum tradi possit?* p.6.
- II *De Origine Moralitatis & Legis naturalis.* 14.
- III. *Qua sit ratio formalis actionis moralis?* 63.
- IV. *De Indifferentismo actionum moralium.* 65.
- V. *De Socialitate, an sit I. N. fundamentum?* 76.
- VI. *De Conformatione creaturae rationalis cum Deo.* 93
- VII. *Quomodo I. N. & an in infantibus detur?* 96.
- VIII. *An jus natura dirigat etiam actus interiores.* 100.
- Appendix contra Dn. Strimesium.* 105.

Facto

HActo hoc Vir Celeberrimus atq; Do-
 ctissimus Dn. *Samuel Pufendorfus* præmis-
 sæ Spicilegio præfationis initio: *Quan-*
quam, inquit, spes fuerat, post editum
Controverfiarum Specimen tandem aliquando libe-
rum mihi fore molestissima scriptione supersedere,
cujus necessitatem initio mihi malevolorum, im-
probitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro-
asserendis suis naniis importunitas imposuerat:
haur tamen apparet, qua ratione hoc saltem scri-
pti commode defugere queam, per quod ultimus ad-
versa partis conatus est destruendus; novam scri-
bendi explicat necessitatem; Vide post concisos ca-
lumniarum exercitus, unum aut alterum cavilla-
tionum manipulum, qui, ut dicitur, exire, cum
precipue serenissimam ac potentissimam reginam
Metaphysicam, velut fidum barbariei tutelare nu-
men auxilio vocatam, par distinctionum pulvere
haur quidquam decoro sordidarum submisisset, que
ferocula toto late campo volitant, veluti sola telis
 suis in acicularum subtilitatem attenuatis bellum
confectura. Verum quod usum Metaphysicæ in ex-
plicandis primis J. N. originibus sic exagitat, recte
propria Dn. Pufendorfi dicitur esse opinio. Longe
 enim

A

enim mitius de Scholasticis, usuq; primæ Philosophiæ in hac disciplina Grotii, Comringius, Gracvinkelias, Feldemus, Rachelius, aliiq; viri politicissimi judicarunt. Nil addo, quam B. Bæcleri verba Com. Grot. P. I. p. 22. qui re-
ctum Grotii in eo iudicium eluxisse scribit, quod ardui argumenti doctrinam via & arte, partitæ & subtiliter componi non posse vidit, absq; ope & adminiculo sublimis sapientia, quam Metaphysicam vocant. Existimat equidem Dn. Pufendorfius, se istas distinctiones facile opaca nube rectas magnum per
inane circum volitantes ferre potuisse, ni subsidentem in insidiis animadvertisset sicariorum manipulum, infamibus telis instructum. Patet verò bene dixisse Philemonem, *πρόχριστον ἐστὶ τὴν γλῶτταν εὐλόγων ἰσχύων, deserto proclive esse ad linguam currere*: Pleraq; quippe quæ hic dicuntur, mera nituntur suspicione justo iniquiori, quæ tam atroci accusatione innocenti gravis est. Fallitur enim vehementer, si quæ in Disquisitione habentur, omnia in se dicta putat. Ita quando addit: *Id enim jam egregium, ac si Diis placeat Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probatq; vitæ deterrimarum heresium, ipsiusq; adeo atheismi convictio aspergere, occasione questionum philosophicarum, quas salva S. Scriptura auctoritate ex solo rationis lumine ventilare se profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit perductum, quid proprie in controversia sit*: Non in me hoc dici credo; certe dici non potest, qui *Pufendorfius* Orthodoxiam nusquam in dubium vocavi, vel de vitæ ipsius probitate dubitavi, tantum absit ut deterrimas hereses,

ses, imo ipsum atheismum, occasione quæstionum, in quibus aliquid disensus mihi cum illo intercedit, eidem objecerim. Scripserim enim licet in *Disquisit. mea* sub Proæm. finem: *Diabolum sub specioso Juris prudentia naturalis nomine, tacite jam Pelagianismi, jam Atheismi semina disseminare*, id sicut de *Herberto, Spinoza, Hobbio, Fernando Vasquio*, nonnullis etiam Pontificiorum *Moralistis*, quos mea *Disquisit.* confutatum ivit, quosq; hæc scribens petebam, verum est; ita plus justo suspicax merito vir celeberrimus audit, quo vitio in suo Spicilegio satis aculeato sæpius laborat, contra mentem meam, quæ contra istos impostores dixi, in se dicta esse censens. Quæ de status controversiæ dilucidatione idem monet, passim à Dn. *Pufendorfio* ipso neglecta sunt, illa ceu sibi opposita oppugnante, quæ contra alios disputata sunt, & sic thesin thesi non recte opponente: Id quod in illis, quæ de Indifferentismo ab eo contra me dicuntur, in primis observare licet. Cum enim *Fernandi Vasquii, Retorfortis, Guielmi Tvvisi, Szydlovii, Rade, Caramuelis*, & ejusmodi Sophistarum, infrunitum Indifferentismum, quo à libero nudoque Dei beneplacito discrimen honestorum & turpium provenire delirant, ex instituto iverim oppugnatum, passim absurdi hujus dogmatis facta mentione; ubi hoc legit non sine convitiis suæ sententiæ *detorsionem* fieri clamat; cum tamen tantum absit ut delirium hoc *Pufendorfii* esse dixerim, ut ipsum hunc *Indifferentismum* recte etiam oppugnare in meis *Orig. J.N. p. 308.* expressè scripserim, *Vasquioq; eundem* opposuerim. Ita enim habent verba mea: *Recte judicat Dn. Pufendorfius Vasquianum hunc Indifferentismum, quo iponte Dei dicitur posse mutare sententiam quoad mutuas necesse inter sese perpetrandas, esse absurdum, & contradictorium.*

Qui ergo affirmare potest, me suam detorquere sententiam & dictionem, tribuendo ei, quasi statueret, ea qua lex naturalis jubet, libero Dei arbitrio bona esse facta, vid. Spicileg. p. 8. seq. p. 13. contra ea quæ in Disquis. p. 357. dicta sunt? Verum patet hinc, quam verum sit illud Philemonis: τὸ καλαχέειν ἐστὶν ἴσος ὀργῆς πόνος. Idem dictum sit ad sequentia: Enim verò cum malevoli non id solum egerint, ut fructu & adplausu industria mea privarer, quod conscientia rectæ voluntatis subnixo vile damnum erat: sed & me velut autorem ac propugnatorem impiorum dogmatum, adhibita omni calumniarum arte differrent: nimirum inter sanctissima officia est, malefactorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum interest. Sed ne pestilentes opiniones fovere, aut in publicum spargere videamur, usq; adeò interest, ut magnum crimen sit ejusmodi criminationem abs se non depulisse; & ejusmodi calumniis fidem adstruat, qui non refellit. Nam me quod attinet, tantù abest ut illum fructu & applausu industria privatum iverim, qui ab obtrectandi vitio, & φιλονικία Hobbiana, sum quam longissime remotus, ut eundem potius scriptis suis eximius rem literariam eximie auxisse & augere sæpius & ipse affirmaverim. Ostendat etiam, si potest, doctissimus Pufendorfius, me unquam eum pestilentes in publicum spargere opiniones dixisse; quanquam non putaverim illum pri-
vilegium

vilegium infallibilitatis sibi tribuere, vel in scribendo sibi aliquid humani accidere posse negare, vel nolle credere oculos plus cernere, quam oculus videt. Bene etiam facit, quod ubi opus est, & per veritatem licet, suam vindicatum eat innocentiam, modo non in innocentes ferociat. Non tamen male interim monet B. Ambrosius 1. Off. c. 6. *Is qui cito injuria movetur, facit se dignum videri contumelia, dum vult ea indignus probari. Melior est itaq, qui contemnit injuriam, quam qui dolet. Qui enim contemnit, quasi non sentiat ita despicit, qui autem dolet, quasi sensit torquetur.* Hæc ab eloquentissimo Doctore mihi putabo dicta; ad se verò pertinere illud acutissimi Augustini credat Dn. Pufendorfius: *Que tandem vis nisi caecitas & vanitas animi cogit hominem clausis ut dicitur oculis tanquam in alterum jacere, quod in eum qui jecerit, continuo redeat, eumq, icu reciproco affligat, intacto illo quem vulnerare voluerat.* contra Parmen. l. 2. c. 1. t. 7. Opp. f. 23. Demum interea tamen *has horas tuenda nostra existimationi*, ut innocenter, & minimè in Pufendorf injuriam dicta ab iniquis objectionibus, suspicionibus, & inde ortis cavillationibus (dicemus enim quod res est) vindicemus; etsi non negemus, hoc scriptoris genere nos libenter supersedere, & nobiliori labori nostrum tempus impendere præoptare: Tantum abest ut nugè delectemur.

CONTROVERSIA I.

An & quomodo Doctrina J. N. secundum disciplinam Christianorum tradi possit?

§. I. **Q**Uæstioni huic occasionem dedit libri mei de *Orig. J. N.* inscriptio, à Dn. *Pufendorfio* c. I. p. 5. adducta. De doctrina autem *J. N. secundum disciplinam Christianorum* pertractanda primus, quantum mihi constat, cogitavit Illustriss. *Boineburgius*. Doctissimus *Rachelius*, cujus laus in hoc genere literarum magna est, scripsisse ad se laudatum hunc modo Germaniæ nostræ quondam *Peirescium* tradit de *J. Nat.* diff. §. 101. *se desiderare, qui ad imitationem Seldeni de Jure Naturæ juxta disciplinam Christianorum commentaretur.* Commendat etiam hoc institutum, quibusq; potissimum opus sit præsiidiis docet *Bæclerus* Com. *Grot.* P. I. p. 21. Nimirum doctrina Juris naturalis tradi potest vel *absolute*, & sic audiendi sunt omnes homines bene morati. Sicut enim hæc lex omnium cordibus est inscripta, ita quæ legis huj⁹ sunt omnibus dictat recta ratio: placuit hæc docendi ratio *Grotio*, probaturq; *Ricardo Cumberland.* de *Leg. Nat.* Proleg. §. 2. vel *determinate* secundum certæ alicujus Philosophiæ indolem, principia, & placita, quemadmodum *Seldenus* secundum disciplinam Ebræorum *J. N.* doctrinam explicatum ivit. Quid verò *Boineburgius* voluerit, *J. N.* disciplinam secundum Christianorum placita tradi desiderans, & quæ insinuati modi ratio docendi sit, *Rachelius* ita l. c. exposuit: *Credo Martenatis quondam nostri desiderium hujus discriminis demonstratione non potuisse*

tuisse expleri, sed imprimis hoc illum voluisse, ut ex optimorum Theologorum, & imprimis Ecclesie Patrum scriptis ostenderetur, quid ipsi crediderint Juris esse naturalis, quibus argumentis quaeq; capita adstruxerint & illustraverint; quomodo illa disciplina Christiana vel consentire, vel hanc jure naturali praestare, & praeter illa multa eximia habere existimaverint. Additq; Vir celeberrimus ulterius: Quia imprimis in doctrina Christiana tantopere commendatur & lex charitatis & lex patientiae, notumq; sit, cum ab aliis, tum à Grotio his multos singulares affectus tribui solere, hortatus sum, imo rogavi nonnullos, ut his legibus explicandis aliquam navarent operam, docerentq;, quatenus illa cum jure natura convenirent, aut ipsi praevalerent. Aequè erudite atque perspicue. Hac itaq; mente Origines J. N. explicaturus, quomodo prisci Ecclesiae Patres, atq; Christianorum Doctores, tam qui recte, quam qui perverse de religionis Christianae capitibus sentiunt, secundum rationis principia, non repugnante ea quam profitebantur Theologia, easdem tradiderint, exponere volui, illorum probata sententia, qui verum vidissent, licet alias agant Sophistas. Cæterum cum verum non nisi unum sit, adductis in medium præstantissimorum ex Ethnicis Philosophorum testimoniis ostendere volui, hanc Christianorum Philosophiam, à Christianis licet profectam, eandem esse quam ex rationis lumine etiam Gentiles tradiderunt, illorumq; captui mentiq; respondere; ac proinde religionem nostram Christianam verè esse socialem, nihilq; continere, quod humanae societati noceat, imò nihil quod non prosit, uti recte notat Grotius 2. J. B. 20. 49. graviterq; contra gentilium calumnias asseruerunt fortissimi vindices Justinus Martyr, Tertullianus, Cyprianus, Arnobius, Lactantius, Augustinus.

§. 2. Ast Dn. Pufendorfus nescio quas hic fingit insi-

dias, inscriptionemq_{ue} mei libri, quo Origines J. N. secundum disciplinam Christianorum ad Gentilium captū duquiruntur, insidiosi quid redolere, & citra animadversionem præteriri non debere contendit. Cum enim sibi propositum fuerit jus naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foveant: (nam agnitionem & cultum Numinis in univ^{er}sum id jus præsupponere, & cum eo stare, cadereq_{ue}) consequens esse, addit, sequestrari sententias nonnullorum è Christianis doctorum, quatenus extra communem rationem, & consensum humani generis cadunt; ut adeò omnis disceptatio questionum circa jus naturale ab auctoritate certorum hominum ad sanam rationem unice revocetur. Atqui hoc est tractare jus naturæ absolute secundum sensum totius humani generis communem, & rationem quæ omnibus, uti i. de Legg. Cicero loquitur, communis est: Nihil enim est unum unam simile, tam par, quam omnes inter nosmetipsos sumus: Nos autem loquimur de ea explicandæ hujus Philosophiæ ratione peculiari, quæ Christianis placuit, quibus majus lumen circa origines hujus juris, & quæ ad illud pertinent, obtigit, ut quomodo illi hoc argumentum, quibusque rationibus secundum Christianæ nostræ religionis analogiam tractarint, exponatur, ceu à B. Bæclero & Racheio perspicue satis fuit monitum. Ne hic posterior tradendæ hujus doctrinæ modus, per priorem tollitur; non etiam necesse est, ut ad controversias Theologicas descendamus, cum Philosophiam,

et si

etsi Christianam, non Theologiam explicare animus sit, & ab omnibus controversiis abstrahere queamus. Id verò fallum est, quod *ut Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornarem, titulum hunc commentus sim, velut abs me tradita ex disciplina Christiana promanarent, & cum hac etiam ad captum gentilium quadrent, sine dubio reliquis omnibus preferi debeant*; falsum, inquam est, cum Philosophiam Patrum circa origines J. N. potissimū explicare, Scholasticorum autem, quorum scripta per universam circumvolitant Germaniā, imò Europam, sententias producere, examinare, veraq; falsis rejectis probare & retinere, Gentilium deniq; consensu illustrare constituerim. Putat autem Dn. Pufendorfius, circa jus naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi, quanquam id à quibusdam propositum meminerit, & Johannis Seldeni institutum mihi *pra oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebraeorum id jus traditum ixit.* Nam quod jus naturale & gentium Ebraeorum ab universali illo, & ad captum omnium gentium fortasse in non paucis differt, rationem precipuam videri, quod Ebraei circa fruitionem juris communis discrimen facerent inter eos, qui Iudaei, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliq; sacra professos; est Christianam religionem id discrimen ignorare, & per eandem etiam prerogativam

*tivam illam nationis Iudaicae præ gentilibus esse sublatam, ac nulli nationi præ altera, præcipui quidam circa gratiam à Christo partam, quam fruitionem juris communis tributum: Verum enimverò quo sensu, quando quo pacto J. N. secundum disciplinam Christianorum explicari debeat disquiritur, id fiat, & quid intendatur, jam dictum est; ut proin non existimandum, introduci aliquod discrimen inter Christianos & Infideles circa juris hujus fruitionem, quale olim fuit inter Judæos & gentiles, ex lege positiva potius & instituto etiam humano, quam ex jure naturali, ut hoc illi ipsi viri doctissimi, qui de jure naturæ secundum disciplinam Christianorum tradendo verba sæpius fecerunt, monuerunt. vid. *Bæcler.* ad *Gror. Com. P. I. p. 169.* & *Rachel. de Jur. Gent. §. 18. sq.* Hoc proin intenditur, ut ex monumentis veterum potissimum Christianorum, vel hodiernorum etiam, explicetur, quibus rationibus analogiæ fidei, & rectæ etiam rationi, ejusq; dictamini respondentibus, doctrinæ J. N. capita explicatum & illustratum iverint; item qua ratione Charitati & Patientiæ à Christo tantoperè commendatæ eadem congruant, quod non cuivis statim patere, cum ex *Grotii*, tum ex *Moralistarum* lectione cognoscitur. Quæ argumenti hujus tractatio non ideo jure improbari potest, quod *in libris novi fæderis præcepta juris naturalis alterata, laxata, aut restricta non deprehendantur. Eoq; si quis ex istis libris præcepta & officia juris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis & universi generis humani sunt.**

sunt, nihil inveniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Nam qua ratione officia juris naturalis, quæ ex libris sacris perfectius, quàm ex corrupto rationis lumine explicari certum est, cum officiis hominis Christiani, pietatis sc. charitatis, patientiæ, humilitatis &c. legibus amice conspirent, quo minus doceri debeat, per hæc non impeditur.

§. 3. Format verò *Autor Spicilegii* p. 6. sibi aliquam objectionem: *Equidem*, inquit, *jubemur præcepto Apostoli beneficentiam exercere adversus omnes, sed maxime adversus consortes fidei.* Respondetque, quod, quanquam ita sit, *hoc ipso tamen nihil detrahatur officio, quod omnibus hominibus ut talibus citra respectum peculiarium sacrorum exhibendum lege naturali est; cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac conjunctione certum officii gradum constitui, universali officio cæteris paribus prævaliturum.* Verum, quando, cur, & qua ratione certus iste officii gradus, qui cæteris paribus universali officio prævalere debet, constituendus sit, certius & perfectius explicatur ex Christianorum disciplina, quam ex mero sibi relicte rationis consilio. Inò res haud raro sua non caret difficultate. Sic quando *Grotius* J. B. P. 2. 1. 10. existimat, *si cui periculum immineat accipiende alapa, huic esse jus illud arcendi cum eade inimici, cum ex ratione justitiæ expletivæ, tum etiam salva charitate, illicitum autem reddi per legem Evangelicam s. Christi;* Philosophia hæc non omnibus probatur. Ita cum uti *Graswinckelius* diff. de Fide Hæret. & Rebel. serv. loquitur, *de modo servanda fidei disconveniat, aliterq, Gentiles,*

uiles, aliter Romanenses, aliter Christum orthodoxe sc. professi statuunt; frustrane insumitur opera, si, quomodo hæc & complura alia capita J. N. quam Christiani profitentur disciplinæ, ubi illa recte fuerint explicata, hæc autem recte tradita & intellecta, respondeant, ostenditur? Ira cum Magnanimitatem Aristotelicam Ludovicus Vives cum Christianorum humilitate pugnare persuasum haberet, quâ ratione cum eadem conciliari debeat eximie docuit doctissimus Durrius. Cætera quæ p. 7. Dn. Pufendorfus habet de illis, quæ ad Theologiam revelatam pertinent, & cum captum rationis transcendant, ab universatis juris disciplina excludi debent; ei cum hac cautione concedimus, quod liceat rationi Christianæ, ne quid contra fidem & pietatem statuatur, eadem respicere. Concedimus præterea & hoc, si quis sub obtentu discipline Christianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex divinis scriptis id esse adstruendum, aut saltem ostendendum, omnes Christianos, aut majorem & saniorum horum partem constanter & continuo ita sensisse, & praxi expressisse. Nam & sacras literas, Synodicos Canones, Patrum monumenta, Historicos Christianos accuratiores, præstantissimorumque Theologorum scripta, nos quoque inter præsidia hujus instituti numeramus.

§. 4. Cæterum cum Scholasticos Grotius quoque Proleg., inter operis sui de J. B. P. præsidia numeraverit, quos ab ingenio partim, partim à modestia laudat, cum rationibus potius certare veliat, quàm convitiis, quas turpem fatum mentis impotentis vocat, rem gerere, vapula

ego

ego à Pufendorf. quod in meo scripto Scholastici
utramq; faciant paginam, quod manifeste falsum
 est, cum utramq; potius paginam facere dici debeant
 prisca Ecclesiæ Doctores, *Justinus Martyr, Terullianus, Cle-*
mens Alexandrinus, Nazianzenus, Theodoretus, Isidorus Petu-
sio, Augustinus, Chrysostomus. Fallitur etiam vehemen-
 ter, quando unice Scholasticos, Canonistas mihi
 cordi esse credit, ut illorum *nugis immori dulce mihi*
judicem, uti opinatur: Non enim latet virum doctis-
 simum, nos Argentorati humanitatis literas, bo-
 nasq; artes majoris facere, quam ut illis neglectis bar-
 bariem triumphare, *nugisq; Sophistarum immori*
malimus. Legisse verò me Scholasticos & Morali-
 stas, imò quando sic fert occasio, adhuc legere, non
 equidem nego. Cum enim ex ratione muneris mihi
 demandati Philosophiam Practicam, & sic moralia
 æque atque civilia docere tenear, qui quæso ignorare
 debeam penitus, vel publicè etiam de illis altum tenere
 silentium, quæ de quæstionibus moralibus, vel etiam
 de origine moralitatis, Sophistarum in tot tantisque
 editis scriptis sit sententia? Cumque nova indies cu-
 dantur opera Moralia ab hoc genere hominum, pas-
 simq; per orbem divulgentur, non sine insanorum do-
 gmatum disseminatione; ad eruditi seculi iudicium ap-
 pello, tam scopticene exagitari mereantur, qui quid
 ejusmodi scriptis contineatur, cognoscere erent, ut
 minus sobriè, minusq; cautè, & falso ab hominibus
 his justo liberalioribus disputata excuti, & prout par
 est, publicè etiam castigari queant? Siq; illorum be-
 ne dicta retinentur, imò & excerpta exhibentur, non
 majus crimen committitur, quam quando ab *Aristo-*
tele,

tele, Porphyrio, Hierocle, vel Ovidio etiam aut Martial. congruè dicta allegantur. Cumq; præterea in animo habuerim à Moralistis circa jus naturale disputata, æque atq; aliorum effata, pro Academica libertate modestè examinare, qui illorum sententias non allegare debuerim, non apparet. Longe mitius interim de Scholasticis judicarunt viri doctissimi Grotii, Bœclerus, Grævinkelius, Corringius, & alii viri Politissimi. Probat etiam Grotianum institutum, quo inter præsidia operis sui Scholasticos numeravit B. Bœclerus Com. p. 22. quæ inquit, de cætero in Prolegomenis affert de Scholasticis, quin re-
ste se habeant, nullus dubitem. Quanta denique humanitate Grævinkelius Lusitanum Lojolitam Rebellum tractarit, testimonio est illius Dissertatio de *Preludis Juris & Justitiæ*, cujus hoc fecit initium: *Incidi non ita pridem in scripta R. P. Francisci Rebelli Lusitani de obligationibus justitiæ & religionis & charitatis. Observavi multa, pulchra, accurata, & ad symbiosin Politicam egregiè facientia. Quisquiliæ verò si quis habent, eas suis autoribus relinquo, etiam non monente Dn. Pufendorfio.*

CONTROVERSIA II

De Origine moralitatis, & Legis Naturalis.

§. I. **P**racipua, inquit Nobilissimus Vir, *Controversia est, de Origine moralitatis, ipsiusq; Legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei hautquaquam excludendam, sed illam ad hanc se consequenter habere contendimus.* Nos distinctius hæc exprimimus,

mimus, quo ne sinistrae, quæ à nobis disputantur, quis excipiat, præveniamus. Quare cum vox *Origini* in hac quæstione notet *unde*; de eò non disceptatur, *unde* aliquid sit, si quocunq; modo infert & implicat respectum ad sui productionem & existentiam: Deo enim tanquam auctori omnium, ejusq; voluntati, non tamen à bonitate, sanctitate & sapientia illius absolutæ, quicquid est suum esse refert acceptum, cum ut sit id quod est, tum ut tale sit; ita ut ipse rerum omnium conditor optimus maximus, unicuique etiam creaturæ assignaverit cum Essentiam, tum partes & requisita, ex quorum combinatione talis, & non alia prodiret natura: sed de *ratione ipsius naturæ rei*, s. in genere rerum Physicarum, s. moralium, disquiritur, *unde* in genere causæ formalis sc. non *unde* in genere causæ efficientis sit, quod v. c. homo sit animal rationale, quod blasphemia sit turpis & hominem dedeceat? Nos existimamus hanc quæstionem illi similem esse, quando quæritur, unde sit, quod triangulum ex tribus constet angulis? vel quod punctum dicitur, quod nullas habet partes? cum uti ex tribus lineis ad tres angulos contiguos oritur (formaliter sc.) triangulû, ita ex combinatione animalitatis & rationalitatis oriatur homo. Unde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirit in triangulo & puncto, non qua antecedens præcisè divina voluntas; ita veritas humanæ naturæ, quæ immutabilis est, immutabiliter quoque determinatam certorum essentialium requisitorum connexionem requirit, cum non ex quolibet quodlibet fieri queat, nec idem, ut verè idem, seu eadem natura sit & maneat, ex diversa & opposita constare possit ratione; sic ut velit proin Deus hominem creare animal ratio-

nale, quia ejus veritas quatenus ficto opponitur ita habet; non verò ideò præcisè homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Est equidem divinæ voluntatis etiam antecedentis & assignantis, ut animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quæ homo dicitur, constituendam combinentur; sed ipsa combinabilitas, & veritas hæc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species quæ appellatur homo; & quod hæc sic exoriens species qua talis, horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se habet vicissim ad eandem antecedenter: Artifex assignat quidem candelabro suam figuram & annulo, antecedenter tamen ad illius definitionem, alia est candelabri, alia annuli natura & indoles, repugnatq; hujus veritati cadere in illum figuram candelabri, uti vicissim istius veritati contrariatur, admittere figuram annuli, ita ut non solum contra voluntatem & institutum suum, sed etiam contra rei veritatem agere dici debeat, qui effecturus candelabrum producit annulum. Amphora cœpit institui cur urcus exit? Nam ut vera maneat amphora, non ad quamlibet oppositam etiam & disparatam figuram, v. c. ovilis se habet indifferenter. Idem de Moralitate naturali, quam legalitati contradistinguendam esse dicimus, verum est. Nec hæc sunt mere Scholastica, à quibus nobilissimam hanc disciplinam & politiores literas potius separare gestio, quam novis involvere triticis. Probant enim hanc Philosophiam non solum Gentiles *Plato, Aristoteles*; sed & Christiani Philosophi; item Theologi, *B. Augustinus*, & nostrates, *Alias Simonidis* cunctationem non improbo:

Quippe

*Quippe minor natura aciem si intendere tentes
Acrius, ac penetrare Dei secreta supremi:
Quis dubitet victo fragilem lasse scere visu?
Vimq; fatigata mentis sub pectore parvo
Turbati, invaliduq; hebetem succumbere curio.*

bene cecinit contra Symmach. Prudent. l. 2. v. 94.

Nec ita crude loquendum, ut *voluntatem Dei exclusam* penitus ab eo velimus dicere, quod ad eam se antecedenter habet: Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinitæ suæ sapientiæ dictamine, fieriq; decernit, ab eo voluntas ejus non simpliciter exclusa dici debet. vid. Disquis. de Orig. J. N. p. 338.

§. 2. Ad elucidandum dein *statum Controversiæ* se convertit: *Sed initio, inquit, probe observandum, quid circa hanc questionem à Zenzgrav. concedatur; & quid deinceps, & quibus de causis, quo ve adparatu ab eodem oppugnetur.* Optandum verò, satis distinctè hoc Dn. Pufendorf. fecisset, nec quæ Moralists, Indifferentissimi item Patronis, Scholasticis, Rhetorforii, & aliis sunt opposita, nimia suspitione abreptus in se dicta censuisset, superfedere potuisset scriptione, de *cujus molestia* supra questus est. Quid autem me sibi concedere credat, verbis meis ex meo Tractat. de Orig. J. N. p. 310. ita explicat: *Ac inprimis consideratione digna sunt hæc istius (Zenzgravi) verba: Causa, quare divinam voluntatem moralitatis principium esse contendunt, (Pufendorf. & alii) est, quia semper considerant hominem in ordine ad existentiam, quatenus dependens, & quid*

B

ex

ex constitutione actuali sc. creatoris sit, cum nos eundem absolute ratione essentia sua, preciso isto respectu, in hac investigatione considerandum esse, & considerari posse, prout (hoc posterius nimirum) prima Philosophia docet, existimemus. Ex his verbis meis Dn. Pufendorf. concludit, me agnoscere, nihil ab Eo falsi circa hanc questionem asseri; sed ea tradi ab illo concedere, quæ rerum natura, prout à Creatore actu ipso constituta existit, congruunt. Verum quæ sic disputantur, nondum ad rationem planè ultimam, quæ in hac de origine moralitatis quæstione quæritur à Philosophis, contra quos disputam⁹, & quæ sita hæctenus fuit, pertingunt. Unde quando ulterius infert: *Cujus autem tradita cum existentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & evidentis, solido, atq; immutabili fundamento innituntur;* nondum tamen sic satis distinctè, plenè & ex ratione planè ultima, quam Philosophi & moralium Doctores hæctenus inquisiverunt, hinc motam controversiam decisam sequitur, cum non tam quæstio sit de causa efficiente rei existentis, quàm de fundamento & ipsa rei veritate formali qua talis est: An nimirum essentia & natura rei qua talis, non qua producta, vel qua existens, se ad voluntatem Dei antecedenter, an verò consequenter habeat? Nec idè *immutabili*, ut vult Dn. Pufendorf. *fundamento simpliciter aliquid innititur*, quia congruit rei existenti, nisi & ratio rei existentis in se sit immutabilis, & non solum qua decreta consequenter, sed & qua discernenda

cernenda ratione veritatis suæ formalis antecedenter ad divinam voluntatem se habeat. Illud verò planè ἀσυλλογιστως dicitur: *Neg, enim alia ratione hominè considerat Theologia, quam prout actu in rerum natura à Creatore constitutus est, quem etiam quoad existentiam ad salutem æternam perducere laborat, de essentia quatenus ab existentia præscindit parum sollicita.* In Theologia enim spectatur homo quoad ea, quæ non nisi existenti accidunt; in nostra verò de origine moralitatis controversia humana natura consideratur tanquam ratio moralitatis, cum conditio humanæ naturæ talis sit, ut alii actus ei per se convenient, alii non convenient, ut proin necessarius rerum ordo & connexio certos actus ab homine præstandos immutabiliter requirat, sive Deus ita præcipiat, seu non præcipiat. Unde & ex virtute vivere, *Stoicis atque Platonicis olim explicatum fuit per τὸ ἐκολέθως τῆ φύσει ζῆν*; ut ex fragmentis *Stobæanis, Seneca, Cicerone, Philone* constat. Unde inter requisita, ex quorum conjunctione moralitas in actu exoritur, in *Disquis. p. 270. numeravimus conditionem agem̄is*, quod rationale & liberum esse debet, cum actus susceptibilis sit moralitatis, secundum quod humanus est. Quare ut moralitatis immutabilis & interna etiam necessitas plenius & distinctius discutiatur, an nimirum antecedenter etiam ad divinam voluntatem, an verò consequenter se tantum ea habeat? quam immutabile & necessarium quoque ejus sit fundamentum? numque veritas ejus interna antecedenter, an verò consequenter divinam voluntatem respiciat? disquiritur. Nimirum si *propositio hæc: Homo est animal rationale, vera est,*

ratione connexionis scil. non per divinæ voluntatis actum præcisè, vera quoque erit antècedenter ad eandem illa moralitas, quæ ex positione humanæ naturæ, ejusque veritatis antècedenter divinam voluntatem respicientis, resultat. Quæ verò de *dica* habet, *quam sibi alios impactum ivisse* ait, ad me non pertinent. Etsi verò moralitas secundum veritatem rationis suæ formalis se antècedenter ad divinam voluntatem habeat, *fateor* tamen, *legem naturalem referre suam originem ad divinam voluntatem quatenus lex est, & vim obligandi habet, consequenter.* Cæterum quod dixi, D. *Pufend.* statū controversiæ, quæ nimirum ei, quæq; aliis sunt opposita non definite distinguendo, quoad ea quæ inter ipsum & me pro honesta libertate, amore veri disquiruntur, sæpi⁹ neglexisse, hujus rei specimè edidit rursus, quando p. 9. *deterisionē suæ dictionis & sententiæ* mihi objicit, quod dixerim: *Quæ Lex naturalis jubet, non libero demum Dei arbitrio bona fuisse;* quasi hæc ejus foret circa originem moralitatis sententia. Atqui nusquam me in *Disquisit.* ejusmodi liberum beneplacitum, sine ullo ad indolem creaturæ respectu, *Viro doctissimo* tribuisse memini; hoc verò scio, me in *Vasquio*, *aliisq;*, *Guilmo Triviso* sc. *Szydlovio*, *Rada*, *Caramuele* &c. in *Disquis.* p. 324. expressè id improbasse, nulla quod hanc indifferentiam divinæ voluntatis attinet, facta unquam *Pufendorffii* mentione, quem potius p. 308. hunc insipidum *Vasquii*, aliorumque *Sophistarum Indifferentissimum* rectè oppugnare scripsi. Quid quod ipsam *Pufendorffianam* de origine moralitatis sententiam certa quadam ratione expressè probaverim.

verim, & cum mea thesi amice conspirare dixerim, vid. Disquil. p. 308. 336. sqq. 357. Quærit verò *Autor Spicileg. §. 3. Cur, cum sibi concedatur, quod moralitas quoad existentiam hominis, & lex natura ut talis considerata, ad voluntatem divinam consequenter se habeant, sibi hic subsistere non liceat?* Et respondere me fingit, quia *id vetat Philosophia prima, illa divina humanarum sapientia arbitra, qua mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare jubet ratione essentia, preciso existentia respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut præceptum, sed ut veritas, antecedenter se ad voluntatem divinam habeat.* Nostra verò extant verba in Disquil. p. 310. ubi non dicitur, *primam Philosophiam id vetare*, quo minus in quæstione prout eam *Pufendorfius* formavit, subsistamus, sed eam docere affirmatur, hominem *posse ita absolute ratione essentia sua, precisa existentia considerari*, quod miror *Dn. Pufendorfium* velle jam negare, postquam in Museo B. Stali, cujus nostra est hæc Philosophia, *tot atomos distinctionum & terminorum Metaphysicorum*, prout in *Specim. p. 182.* his ipsis gloriatur verbis, *sibi deglutisse visus est.* Causa verò, quare hic non cum *Dn. Pufendorfo* nobis subsistere placeat aut liceat, jam est indicata: *Accedit quod jam à Philosophis ante nos sic formata fuerit quæstio, cum quibus, vel contra quos, ubi in animo habemus disputare, leges bonæ disputationis quoque requirant, ut illorum controversiæ retineamus statum.* De laude verò *Me-*

taphysica in his quæstionibus supra B. audivimus *Baderum*.

§. 3. Male verò habet Virum doctissimum, quod in quæstione de *Origine moralitatis* distinxerim 1. inter *hominem prout existit*, seu in ordine ad existentiam, & prout *ratione essentia*, *præciso existendi respectu* consideratur. 2. Inter *præcepta* legis naturalis, seu ipsam legem naturalem, & rei *præceptæ veritatem*. 3. Inter *legale & morale*. Cum enim sibi ulcus huiusce premi distinctionibus sentiat, in duas priores invehit, *habet*, inquit, *par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficacia, ut non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut pravitatis suspectam post formas rerum collocare queat, sed & dogmata sua naturæ rerum adaptantes impune & citra ullam impudentia, improbitatis & furoris notam Pelagianismi aut Atheismi convitio aspergere*. Sed non recte *voluntas Dei in ordinem redigi dicitur*, quando secundum rationem divinæ sanctitatis, justitiæ, misericordiæ & sapientiæ aliquid velle & ordinare declaratur, & ex perfectissima harmonia quæ in ente perfectissimo datur, nealiter posse velle affirmatur. Libera quidem est divina voluntas à coactione, sed non à necessitate rectitudinis, id quod summæ est perfectionis. Non etiam *velut erroris & pravitatis suspecta post formas rerum collocatur* eadem, quam in *sensu identico* ipsam divinam sanctitatem, & infinitam sapientiam esse contendimus. Deus

Deus ex infinitudine sapientiae naturaliter ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicirum, quid fieri queat, & quid facere seu creare possit, ubi creare voluerit, dein etiam intelligit quid creare velit, ubi sc. creare constituit, quia nimirum suum etiam intelligit decretum; ibi forma rei seu objecti intellectus ante voluntatem, hic post eandem collocatur. Audi incomparabilem *Dorscheum*, Theol. Zach. P. II, p. 171. *Deus antequam creet hominem, intelligit ipsum hominem, & intelligit se posse creare, & in creando intelligit se creare.* Et mox: *Voluntas divina non potuit voluisse, ut illa intellectio causarum, nisi prius etiam ab intellectu divino intellecta fuisset.* Videantur verò hæc à Theologis & Philosophis communi consensu tradita Dn. *Pufendorf. intimi nugarum recessus*, erudito tamen seculo id nondum persuadet, quod singularem potius viri doctissimi *φιλανθίας* inde cognoscit. Cum autem à *convitio Pelagianismi & Atheismi eidem impacto* liber sim, uti supra monitum, num *impudentia, improbitatis & furoris* etiam *notam* contraxerim, eruditissimi judicandum relinquo. Bene *Justinus Martyr* ad Zen. & Seren. Epist. f. 390. *εὐχρίτων*, inquit, καὶ ὑπεροχὰς πορνείας, καὶ τὴν ὑπεβλήθησαν τὴν ἐαυτῶν δοκιμασίαν, fugienda prava aliorum de nobis suspiciones, & nostra ipsorum de aliis presumta opinio exploranda. Inde pergit ita Dn. *Pufendorf.* ad elidendas datas distinctiones: *Vbi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamvis aliam rem quoad existentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimus*

ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, præcisa existentia. Hoc verò discriminis intercedit, quia res creatæ componuntur ex essentia & existentia, non verò Deus: Unde licet ibi, si quæstionis propositæ ratio ita requirit, partiri res, & sic spectatas in relatione ad Deum autorem & ejus attributa distinctè considerare, quod hic piè fieri non potest. Cur verò *existentia præscindatur*, supra dictum est. Instat autem p. 10. *Et sanè etiam absq; consideratione ista essentia citra existentiam licebit distinguere ea, quæ alicui rei in univèrsum & perpetuo insunt, ab iis quæ certis duntaxat individuis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, ut ut semper res velut existens oculis obversetur.* Additque, quod tamen vix credo, se quem alium usum ea præcisio aut abstractio habeat, perspicere non posse. Verum quicquid sit, cum vehementer dubitem, num Proceres Metaphysici plurimi ita disputanti Pufendorfio sint manus porrecturi, quorum litem ego jam meam non faciam; nego exinde sequi, quod, quando de primo & ultimo moralitatis principio formali, non verò de causa efficiente, de qua non est quæstio, disquiritur, non rite præscindamus, atque consideremus humanam naturam præcisè, ratione veritatis suæ spectatæ sub certorum, quæ ipsa, ut mihi sic loqui liceat, realitas uti fictioni & entibus rationis hæc opponitur exigat, & necessariorum requisitorum essentialium conjunctione formali, non effectiva. Deinde quærit: *Cum essentia illa ab existentia præcisa sint aliud nihil, quam*

quam conceptus rerum inadequati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarū (eximius honoris titulus quo primæ Philosophiæ Doctores profequitur Puf.) sortiti: quare, cum moralitas homine quoad existentiam adeoq; conceptum adequatum considerato consequenter ad voluntatem divinam se habere concedatur, illa antecedenter ad eandem sese habere fingitur, si homo inadequate & præcisa existentia consideretur? Verum non fingitur tantum moralitas se habere antecedenter ad divinam voluntatem, multo minus tūm & idē eandem sic respicere dicitur, quando homo præcisa existentia consideratur; sed quia eandem per se antecedit, & in humana natura qua tali etiam, & in quantum ea quoque, ejusque veritas se antecedenter ad divinam voluntatem habet, non qua præcisè creatā fundatur, hinc ad significandum hoc præscinditur quoque ab ejus existentia, quia ad naturam & veritatem moralitatis exprimendam ista non pertinet, neq; requiritur, cum si vel nullus unquam homo vixisset, tamen vera fuisset logicè hæc propositio: Homo debet colere Deum; continere manus à cæde, sicut nullo unquam dato triangulo verum est, quod tribus id constet angulis. Unde patet planè inconveniēter, & minimè ad rem quæri à Pufendorf. Quomodo diversis concipiendi modus tantam diversitatem circa influxum creatoris producere queat? Diversus quippe concipiendi modus sequitur tantum diversam rei habitudinem, quam habet in ordine ad voluntatem divinam, qua illam jam antecedere, jam consequi dicitur. Minime

verò diversitatem aliquam circa influxum creatoris
 producit noster intellectus, sed prout rem invenit, ita
 eandem concipit. Supervacaneum etiam est quod se-
 quitur: *Igitur abstrahamus quantum velimus, pra-*
scindamus, concipiamus, modo fixum id sedeat,
uti omnes res creata à divina voluntate existen-
tiam, ita & essentiam; uti materiam, ita &
formam; uti quod sunt, ita & quod tales sunt
habere. Nam per hoc quando aliquid antecedenter
 ad divinam voluntatem se habere dicitur, non nega-
 tur habere se quoque ad eandem consequenter. Con-
 cedimus præterea, quod, *cum Deus sit bonitas infi-*
nita, non potuerit ab alia ratione boni impelli, ad
optimum quodq; faciendum: sed exinde non sequi-
 tur, naturas rerum, si immutabilem earum verita-
 tem, certorum item requisitorum essentialium con-
 nexionem formalem, illorumque mutuam, & non
 quidem à se, attamen in se immutabilem congruen-
 tiam ad hujus præcisè animalis sc. rationalis, non cu-
 juslibet alterius rei constitutionem itidem formalem,
 consideres, non tales esse antecedenter ad divinam vo-
 luntatem. Ita quando deniq; dicitur, *cum Deus sit ens*
infinite, æternum, incomprehensibile, omnis boni
autor, & à quo omnia dependentiã habent, in ejus
conceptu errare, qui aliquid putant esse posse inde-
pendenter ab ejus voluntate, nobis non contradici-
 tur, cum *id* antecedere divinam voluntatem, rei ab ea-
 dem dependentiam non tollat. vid. Orig. J. N. p. 39.
 309. Patebitque ex dicendis hoc ulterius. Perpetuum
 enim hoc ferè est, ut *id* unde in genere efficientis con-
 fundatur cum *id* unde formali. §. 4.

§. 4. Distinguitur 2. inter *præcepta* legis naturalis, & inter rei *præcepta*, sive *præceptorum veritatem*, hæcque antecedere divinam voluntatem, illa verò consequi eandem dicuntur. *Ferocula* hæc, uti alibi Dn. Pufendorfio dicitur, distinctio, *quod toto late campo volitet*, oculo minus æquo à viro doctissimo aspicitur; unde *inanis*, inquit p. II. *est distinctio illa legis naturalis*, (non hæc mea verba sunt: sed nolo dici nodum in scirpo quærere.) *ut est præceptum, & ut est veritas, velut illo respectu ista abs voluntate divina dependeat, non autem hocce?* Sed qua ratione? *Veritas quippe est aliquid ordine posterius existentia.* Qui verò sic? cum & scientia, & consequenter veritas rei non existentis, imò ne exituræ dari queat. *Prius enim inquit, concipitur aliquid existere, aut posse existere: posterius veritas, quæ ex congruentia intellectus cum ipsa re: prout existit & revera se habet, resultat.* Unde nulla planè re existente, nulla quoque circa res existit veritas; re intra potentiam hærente, veritas quoque parem indolem gerit. Sed confunditur veritas essentia, cum veritate existentia; hæc non datur re non existente, illa autem quo minus interim asseri queat, nil impedit. Nullo enim dato triangulo verum est, eritque in hoc veritas ejus semper posita, quod ex tribus constat angulis: Et ad *veritatem essentie* corporis naturalis etiam nunquam futuri, imò ne futuribilis, requiritur materia & forma. Mathematicus demonstrat veritatem *Ecclipsæos* etiam non existentis, etiam interveniente fine mundi non exituræ. *Fingi etiam nullam unquam contigisse è nubibus coruscæ*

ruscationem, verum tamen erit, fulgur esse meteorum ignitum. Ab æterno jam verum fuit ignem non esse aquam; nec eam esse posse; hominem non esse brutum: quicquid sit de veritate cognitionis, *qua est congruentia intellectus cum re*, quam etiam Dn. Pufendorf. cum veritate rei interna, quæ in essendo talis, quæque actum existentia neque includit, neque excludit, confundit. Sufficit Pufendorf. concedente, quod *res possit*, h. e. non repugnet *existere*, & sic ab existentia abstrahat; non enim aliud & nos urgemus. Sicut verò infirma est modo allata ratio, qua nos gratis oppugnatur distinctio, ita nil concludit *Vir Nobilissimus*, quando sic infert: *Præterea si à voluntate Dei provenit lex naturalis, ut est lex, seu præceptum, v. g. si ita exprimitur, adulterium est omittendum; etiam provenit eadem à voluntate divina, si concipiatur ut veritas, v. g. adulterium est turpe, adulterium adversatur naturæ hominis sociali*: Nam res præcepta, concepta ut veritas præcisè, non debet dici lex naturalis; cum aliud sit *legale*, quod non nisi consequenter ad voluntatem legislatoris Dei se habet, aliud *morale*, quod si veritatem ipsius internam & formalem spectes, antecedenter simul eandem respicere à nobis asferitur; quicquid sit de voluntate consequenter approbante, ejusque productionem sapienter decernente, quod in quæstionem non cadit. Falsum deniq; est, quod addit: *Hæ quippe propositiones in effectu equipollent; cum etiam posterior, quæ affectionem aut effectum actionis veritæ exprimit, præceptum simul insinuet: & prior dum præcipit, præcepti*

præcepti quoque rationem complectatur. Aliud quippe est *decere*, aliud *obligari legaliter*; quæ sicut in effectu non æquipollent, cum hoc vim quandam coactivam una importet, cujus illud saltum fundamentum & causam dicit, sine actuali legali obligatione; ita duæ quoque illæ propositiones, quarum illa obligationem legalem, hæc verò decorum & obligabilitatem formaliter exprimit, in effectu quoque formali æquipollere dici nesciunt.

§. 5. Sudes denique Dn. *Pufendorf* est in oculis dist. 3. inter *morale & legale*, de qua cum aliud nil p. 12. dicat, quam *quod appareat inepte, & non nisi ad salvandam absurdam thesin illam fingi*, manifestum est non elidi, quod bono nititur fundamento. Quæ enim ratione formali differunt, merito ceu distincta apprehenduntur. Et miror, qui *Vir doctissimus* sui oblitus *inepte* (quo elogio ego non moveor, cum in *Spec. Controv.* p. 136. *Grotium* quoque eodem commendaverit) *discrimen inter morale & legale in honestate actionum fingi* contendat, cum *imputativitas*, in qua ille *formale actionis moralis consistere* fingit, in *Elem. L. 1. 4.* & de *J. N. & G. 1. 5. 3.* & *legalitas* omninò differant; & aliud ex ipsius *Pufendorfi* mente sit loqui de *formali actionis moralis*, aliud de *norma actionis moralis*, seu de lege. Quare cum in cassum nostras elidere distinctiones laboraverit, non ægrè feret Cl. *Pufendorfius*, ubi & in sequentibus illæ à nobis fuerint rursus usurpatæ.

§. 6. Posthæc invidiosè passim, satisque cavillatorie exagitat, quod *Grotianæ, Scholasticæq; hyperbeseos* absurdæ, SI NON DATUR DEUS, ad hominem disputans fecerim mentionem; & post adducta *Præfationis*

fationis meæ verba, quibus expressè protestatus sum, quod & p. 336. sq. Disquis. factum, me ad hominem disputando ita loqui, *mirum*, inquit, *quis virum orthodoxum coëgerit laborare circa adstruendam originem honesti, à Dei voluntate non dependentis, ob impiam & absurdam Scholasticorum hypothesein, si Deus non datur. Quæritque: An eo jam res redierit, ut cogamur stolidè philosophari, quia Sophistis illis ita placuit?* Sed fallitur, quando me ob Scholasticorum hypothesein coactum esse laborare circa adstruendam originem honesti, à Dei voluntate non dependentis, sibi & aliis id persuasum Dn. Pufendorfius, mentemque meam pervertit, cum eandem ad hominem tantum usurpare constituerim, ceu quam in Disquisit. p. 336. expressè improbavi, partim quod ita ab aliis jam ante me status quæstionis fuerit formatus, ad quorum mentem loqui ratio bonæ oppositionis cogebat; partim quod illi ipsi Scholastici, contra quos disputare animus erat, illa uterentur. Nec ego illum, quod *stolidè philosophetur*, jure accusari putaverim, qui contra Scholasticos disputans, quod in hac de Origine J. N. quæstione à me fieri posse & debere, nec ipse Dn. Pufendorf. negatum iverit, Scholasticorum assumit hypotheses, absurdas licet, admissas tamen ab illis, ad illos oppugnandos; vel quæstionis ad mentem illorum illustrandæ ergo eas retinet. Quod verò unquam facta doctrina Pufendorfiana, omnem rationem & veritatem moralitatis ad voluntatem Dei consequentes se habere contendens, quæ & ipsa Scholastica est, oppugnetur, id mihi vitio verti non potest, vel lis hoc no-

mine jure contra me institui. Pervelim autem à Viro
 Celeberrimo, quando contra me disputat, in nostra
 quæstione, in quantum disensus aliquid inter nos in-
 tercedit, formanda omitti vocem *Dependemia*, cum ad
 existentiam ea pertineat, ejusque in causa efficiente
 rei explicanda fiat mentio; de qua non loquor, qui
 moralia naturalia saltem ratione veritatis suæ divi-
 nam voluntatem antecedere concipio. Cæterum
 ipsam quod attinet hypothesin: *Si non datur Deus*. or-
 thodoxum eo modo quem explicavi illa posse uti,
 nemo, qui quid orthodoxum dici debeat non igno-
 rat, negabit. Disputat, uti notum est, in lib. de J. B. ex
 eadem *Hugo Grotius*, sed ob eandem usurpatam à do-
 ctissimis operis hujus censoribus virum non legi nota-
 tum; ab eodem tantum non recte istam ad Jus Natu-
 ræ applicatam monent *B. Bæclerus* Com. Grot. p. 7. *Dn.*
Ziegler. Not. in Grot. p. 7. Accuratus quoque pieta-
 tis & Theologiæ Grotianæ censor *D. Joh. Adam Ofsian-*
der in Grot. p. 59. non solum non improbat in *Hugone*
Grotio hypothesin *Namini non existentis* in orbe, sed ex
 eadem assumpta, qualis sit boni & mali ratio ipse dispu-
 tat. Ita *Clemens Alexandrinus* 4. Strom. f. 532. disputat
 ex hypothesi, *si quis à Deo acceperit potestatem faciendi ea qua*
sunt prohibita, citra ullam pœnam, & sic ex non data divina
justitia vindicativa. Hos omnes, aliosque complures
 æque orthodoxia atque eruditione clarissimos viros
stolide philosophari oporteret, si apud sapientes di-
 ctatoria *Pufendorfsii* dica locum obtineret. Instat verò
 Vir Celeberrimus: *Quando prestiterat, istam hy-*
pothesin planè damnare & proscribere, ac impro-
bam juxta & stolidam curiositatem ducere, anxie
inqui-

inquirere de conditione creaturarum sublato creatore, de indole effectus sublata causa. Sed hoc est uti gladio Alexandri ad solvendum nodum. Judicent autem eruditi, annon facilius & felicius contra adversarium disputatio procedat, quando suis hypothésibus ad hominem retentis oppugnatur, quam si illis, falsis licet aut absurdis, rejectis novæ disputationi occasio præbetur. Quanquam verò absolutè disquirere velle de natura rerum, sub hypothési *si non datur Deus*, nos minimè probemus, & de tali speculatione idem ferè dici queat, quod alicubi *Plinius* ait: *Mundi exserta indagate, nec interest hominum, nec capit humana conjectura mentis*; quo minus tamen contra illos qui eadem utuntur ex ea *καὶ ἀνθρώπων*, & prout leges bonæ disputationis efflagitant, disputemus, nil videtur obstare. Fallitur quippe *Pufendorf.* cum ait, *inquiri de indole effectus sublata causa.* Ratio enim causæ efficientis & effectus, item dependentiæ, non ingreditur conceptum essentiæ rei in præcisione ista spectatæ, quæ ab illa abstrahit, uti jam in *Disquis.* p. 309. dictum, cum res à nobis ratione veritatis suæ, quæ in se fixum quid & immutabile est, cum non quidlibet quodlibet esse possit; atque, ut ita loqui liceat, ratione connectibilitatis requisitorum essentialium formalis, ex interna illorum congruentia ad hanc præcisè essentiam per se definita, exortæ, non verò ratione existentiae, ad quam dependentia pertinet, in hac considerentur quæstione. Nec agitur de essentiis, ut habent effectus rationem, sed potius quomodo illæ se habent ratione veritatis suæ, qua ad certam & determinatam essentiam, hominis v. c. certa & determinata requisita essentialia sunt
neces-

necessaria, quorum naturalis mutuaque ad invicem habitudo, non quocunque modo, sed determinata quoque se habet ratione, ob illam ipsam quam habent indolem, naturam sc. talem, & modo datam rationem, quod sc. non ex quolibet fieri possit quodlibet. *Nec deformare licet conditionem humani generis sub illa hypothesi: si non datur Deus; cum veritas rei sit immutabilis, ita ut simpliciter implicet contradictionem, hominem aliud, quam rationale esse animal, & homo non rationalis sit, non ens, fictum quid & falsum. Pergit autem ulterius: Denique concursus ille principiorum, quae (secundum sc. meam mentem) ex se dant esse morale, si Dei voluntate constitutus est, nostra (Pufend. sc.) propugnatur sententia; si aliunde ortus feratur, ostendatur ejus origo; si denique à se ipso citra concursum Dei aut alterius causa existisse statuatur, jam etiam si Diis placet credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Sed salva res est, doctissimi Pufendorfi. Non enim fortuitus fingitur conditionum, ex quibus unitis esse morale confurgit, concursus: Non etiam voluntate Dei constitutus idem negatur; congruentiam saltem istam illorum principiorum, quam veritas τ esse moralis exigit, & quod hoc ex illorū unione formaliter confurgat, etiam ipsam Dei voluntatem antecedere contendimus. Hoc autem inde ortum est, unde ortum, quod triangulum tres requirat angulos, aut quod duo contradictoria nō possint simul esse falsa. Addit p. 13, *Abstrahere equi-**

dem & præscindere in Philosophia licet, seu explu-
ribus natura conjunctis unum considerare non con-
sideratis reliquis; non tamen ut præciso antece-
dente, consequens ab hoc naturaliter dependens
etiam citra idem subsistereingas; seu ut negata
causa effectum nihilominus sustinere velis. Atqui
ne hoc facio: Nec de rei *subsistentia* quæstio est, cum
præcisa dependentia naturali, præcisa etiam ratione
effectus, saltem de re qualis sit ratione veritatis for-
malis seu essentialis, mihi sermo sit, quàm concipi non
concepta dependentia, & præciso respectu ad causam
efficientem, non repugnat. *Fraudis* denique à me,
uti putat, commissæ opinio per vocabulum *libere*,
ex mera proficiscitur suspitione, cum istam con-
tra quam protestatur Dn. *Pufendorf.* sententiam, nisi
ipse illam sibi tribuerit, à me illi imputari non memi-
nerim.

§.7. Propius Idem §.6. accedit ad examinandum, seu
potius improbandum, *an aliquid antecedenter
ad divinam voluntatem; vel præcisa eadem in se
bonum vel malum dici debeat?* Si verò qualia, quæ
contra nos disputantur, sint intueamur, apparet
secundum *Character. Theophrast. p. m. 4.* quando *Ca-
villatores cum facta, tum dicta aliorum in deterius fingere* scri-
bit, virum celeberrimum non sine cavillis (quod pa-
ce tamen illius dixerim) rem gerere, qualis est quan-
do ait: *Miram audaciam, Vasquio non assurgere,
& constantia divina tam multum deferre! Nisi
forsasse ideo non amplius desultoria quadam levi-*
ta

tas in Deo metuitur, quia jam magno cum supercilio definitum fuit quid Deum deceat: Non enim majus mihi supercilium, quod de eo quod Deum deceat, aliquando disputavi, objici potest quam Paulo, qui Ebr. 2. 10. ita loquitur, cujus verba ista dissertatione, quæ perstringitur, explicatum ivi. ἐπεὶ περὶ αὐτῶ δὲ ὄν τὰ πάντα &c. inquit Apostolus. Item quando sic pergit p. 14. Quare ergo hypothese[m] istam Zentgravius propugnat? Amore veri, & ut ostenderet, huic universo decus, generiq[ue] hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cujus amor tantopere homines istos urit: cavillatio manifesta est. Neq[ue] enim mihi in mentē vel hoc, vel istam hypothese[m] propugnare venit, qui contra Scholasticos potissimum, infructuosi Indifferentismi autores, disputans, assumpta ad hominem illorum hypothese[m], discrimen naturale honestorum & turpium nō consequenter tantū ad divinam voluntatem se habere ostendere volui, non ignarus, non dato Deo, nihil in hoc universo quod à Deo depēdet actu existere posse. Insignis autem Viri præcipitantia apparet, quando oportet, inquit, horribilem belluam esse illum Indifferentissimum, Asinii Tenebrionis (de quo vid. Pufend. Specim. Contr. p. 145.) fatum, quod is ex fundamento destrui nequit, ni supponatur, Deum non dari. Quis hoc enim unquam dixit? cum ista hypothese[m] fuerim usus, ut ad Scholasticorum disputandi methodum me accommodans, illorum sententiam examinarem. Ast, inquit Dn. Pufendorf. ego credideram

deram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sancientis constiterit, eo majorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli: Verum de necessitate consequentiæ, & indifferentia externa, uti hoc concedo, ita de necessitate consequentis, & indifferentia interna nego. Reliqua quibus contra Indifferentismum sibi imputatum protestatur, ad me non pertinent, quia istam controversiam meam non facio. Disputarim autem licet contra Indifferentismum; *Vasquii, Rhatorfortis, Szyllovii, Radae, Caramuelis* impium delirium, nolim tamen *Dn. Pufendorf.* ceu in se dicta accipere, quæ contra illorum impietatem disputantur, & hoc nomine in me excandescere. Dictum præterea fuit à me in *Proœm.* per 70 antecedenter non fingi hoc nomine Ideas extra divinum intellectum existentes, quas leges naturales laturus Deus intueri debuit, cum qua sit alicujus rei idea ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum. Reponit verò *Pufendorfius*: *At qui cur istoc ex se scit Deus, nisi quia divina voluntas cuius rei suam indolem assignavit?* Sed audiat *B. Hulsemannum* *Brev. c. 4. suppl. §. 10.* *Deus quidem nihil cognoscit invitus; non rectè tamen dicitur à Calvinistis & Dominicanis: voluntatem Dei determinare scientiam ejus objective, id est intellectui proponere, ut hanc rem à se decretam incipiat cognoscere.* Non aliter *B. D. Dannhavverus* *Hodom. Calv. tom. I. p. 768.* *Postscientia voluntate divina posterior, prorsus est intolerabilis, atque cerebrigena, adversa est sacris literis & sacra rationi.* Cætera quæ habet usque ad §. 7. animum viri exulceratum, & ex mera suspitione planè iniqua præcipitem producit, cum in alios dicta ad se pertinere putat, contra ea, quæ in *Disquis. p. 308. 357.* & alibi disputantur.

§. 8. Inde

§.8. Inde transit ad quæstionem de *humana nature immutabilitate*, cujus in hac de origine moralitatis & J. N. usum in Disq. pag. 44. seq. ostendi; cumque meam de hac controversia mentem in Disquisitione p. 35. seqq. exhibitam, ceu *sapientia seraphica abyssum*, pro angelica sua humanitate exagitasset, p. 16. se dudum asseruisse ait, *Deum dum decrevit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addidisse rationem planissimam; quia alias sibi ipse contradixisset. Amphora cæpit institui, currente rota, cur urceus exit?* Bene hoc quidem; sed distincta non sunt confundenda, nec subordinata opponenda. Aliter quippe formatur quæstio, si dico: Deus constituit creare hominem, seu animal rationale: hic enim homo, ejusque natura se habent non nisi consequenter ad voluntatem Dei, creaturusque Deus hominem, necessario eum creat animal rationale, si quidem ipse sibi constare velit, cum hominem conditurus, non aliud, nec aliter, quam rationale animal condere constituerit. Alia autem est quæstio: An cum homo, ut verus homo audiatur, sit animal rationale, alia requisitorum essentialium combinationem & unionem velle Deus potuerit, ut inde prodiens æquè verus fuisset homo, atque is est, quem animal rationale condere constituit, id quod nos negamus. Nam ubi diversa essentialia, ibi diversa natura; ubi diversa natura, ibi diversa species: Impossibile autem est, & implicat contradictionem, diversas species esse unam eandemque speciem v. c. hominis. Non enim ex quolibet fieri potest quodlibet, sed ut verum quid sit, & tale quale sua natura

tura esse debet, certa & determinata se habet ratione, etiam præciso ita determinante divinæ voluntatis actu: sicut triangulum omni voluntatis divinæ ita discernentis actu præciso, ex tribus constat formaliter angulis. Si itaque ante divinæ voluntatis ita determinantis actum homo recte definitur, quod sit animal rationale, uti *triangulum v. c. æquilaterum* dicitur *ἵσυχον ἴσας πλευρὰς*, quod tria habet æqualia latera, ut loquitur *Euclides Elem. I.* ad eandem antecedenter; ratio quoque formalis hominis ejusque veritas, eodem se ad divinam voluntatem ordine habebit: Nam quæ ratio veritatis trianguli æquilateri, eadem etiam humanæ est naturæ. Sin autem non ita possit homo, quod sit animal rationale, definiri, nisi prius ita Deus determinaverit, atque voluerit eum tale animal esse, ita ut causa hujus veritatis, homo est animal rationale, sit voluntas tantum: jure queri potest, qualis sit ille divinæ voluntatis ita specificantis actus, an liber? an necessarius? ratione sc. talis determinationis atque specificationis. Necessarius dicit *D. Pufend.* quia *alias Deus sibi ipse contraxisset*: rectè quidem, uti *Disquis.* etiam p. 357. dicitur, sed non plene, quia hæc consequentiæ tantum est necessitas, quæ rei contingentiam in essendo, & modo essendi, de quo tantum loquimur, non tollit: qualem contingentiam & mutabilitatem nos omnino negamus, veritatemque rei ex se, non ideo præcise quia Deus ita vult, id exigere, ut tali tantum, & non alio modo se habere queat, sicut ex se trianguli æquilateri veritas id requirit, ut habeat tria latera æqualia. Et proinde cum hominem non esse animal rationale implicet contradictionem, sicut eandem involvit, triangulum æquilaterum

rum non habere latera æqualia, non tantum contra suum decretum, sed etiam contra rei veritatem, quæ ad ipsius decretum se antecedenter habet, ageret Deus, si aliud quam rationale animal hominem, qui æquè vere talis esse deberet, atque is est quem animal voluit esse rationale, vellet condere. *Decretum* itaque est ratio à priori productionis: *Veritas* autem ultima ratio à priori productionis talis, ratione sc. specificationis. Et divina illa designatio pertinet ad essentiam non præcise, sed ut est producenda; uti nec divina designationi effectivè dicuntur subijci, quæ contradictionem debent involvere, & quæ non debent. Aliter sentiendum, si loquimur de eo, quod Deus consequenter velit, designet atq; probet. Recte quoq; vir Doct. addit, *in confesso utriusq; esse, creationem hominis quoad exercitium actus à libera Dei voluntate provenisse*: Controversia enim est de specificatione hominis, & veritate hac, quod homo sit animal rationale, quam talem esse dicimus, non quia Deus ita vult, sed quia veri ratio, quod ficti opponitur, ita requirit, sicut veri trianguli ratio tres angulos, & linea longitudinem absque latitudine postulat, ita Deum sic velle recte dicimus, salva interim omni rerum dependentia. Ait quidem p. 17. *Ponamus & id tantisper, Deum dum hominẽ creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarẽ, aut ideam: sicut homines ad archetypum aliquem sua opera formare solent*: Sed hæc ratio exemplaris non est aliquid extra Deum; verum Deus suam omnipotentiam, omniscientiam, divinamque etiam intellectiõnem, qua ex infinitudine perfectionis suæ res possibiles, quales esse debeant,

ut verum non fictum quid sint, cognoscit, comprehensive cognoscens, intuetur quoque hoc ipso naturaliter rationes exemplares, uti cognoscit ea quæ implicant contradictionem, vel quod punctum sit, & *μῆδ' ἴδ' εἶναι, cuius nulla datur pars*, ut *Euclides* definit. Quando verò *non*, inquit, *sequitur; Dei intellectus non dependet ab eius voluntate, ergò ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illa plane absque eadem proveniunt*; non memini me hac loquendi formula: *Voluntas Dei à rebus excluditur*, uti, quam proin ad præcidendam cavillandi occasionem, in hac omitti disputatione par est. Quod enim à voluntate Dei præscindit, vel ad eandem antecedenter se in consequendi ratione habere dicitur, non propterea statim ita simpliciter dici debet illam excludere. Rem ipsam verò quod attinet, uti, quæ sequi negat, de exemplaribus, quatenus sunt divinæ mentis conceptus de rebus creandis concedo, ita quatenus sunt rerum præciso in se possibilitium, & intelligibilitium, nego. Addit quidem: *Nam idea ista, rerum creandarum formas exprimentes, non utiq; velut ultra intellectui divino se se potuerunt offerre; non magis, quam aliqua res se ipsam creare potuit*. Bene. Nam ita statuere, vel quod Deo aliquid incidere possit, uti hominibus sæpe numero nil cogitantibus accidit, est vere delirare. Quod verò infert, *ideo istas ideas revera præsupponere decretum voluntatis divine, de talibus rebus libere creandis*, id sequi nego, cum naturaliter, & sic ante decretum voluntatis, quod scientia

scientia libera demum sequitur, ex intellectus sui infinitudine, qua quid, & quia ratione aliquid fieri possit & debeat æque novit, atque suam essentiam cognoscit, sciat Deus quæ, & quales rerum naturæ esse debeant, sapientia hæc ei naturaliter, non post voluntatis actum demum dictitante, uti ea etiam Deo quæ contradictionem implicant, & quæ talia non sunt dictitat, quæ proinde cum semper cognoscantur, uti semper se Deus intuetur, *non velut ultro intellectui se divino offerre* jure dici possunt. Cumq; hic non loquamur de scientia Dei libera, sed naturali, gratis dicitur, *presupponi decretum voluntatis divinæ de talibus rebus libere creandis*, ceu quod de illa tantum affirmare licet. Pergit: *Equidem rerum jam existentium idea intellectui creato se se velut ultro insinuant: Ast unde primæ omnium rerum causæ idea rei nondum existentis offerri queat, nisi presupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit.* Sed nolo hic vocem *ultro* cavillari: Id dico, præter liberam, quam tantum Dn. Pufendorf. concedit, etiam dari scientiam Dei naturalem, qua objectum possibile ante omne voluntatis decretum liberum cognoscit, quaque suam naturaliter intuens sapientiam, in ea necessario videt omnium rerum nondum existentium, sed adhuc, imo tantum possibilium, ideas, ante omnem voluntatis actum. En Vir doctissime: Docet & demonstrat Archimedes de Sphær, & Cylindr. f. m. 19. *si fuerint duo coni æquicrures, fuerintq; alterius superficies basi alterius æqualis, fuerit item linea recta, quæ à centro dictæ basis ducta sit ad latus coni perpendiculariter æqualis altitudini alterius coni, illos conos*

C 5 a quos

*equos esse necesse est: Purasne, antequam conus existeret, primæ rerum causæ ideam hujus veritatis non fuisse oblatam, nisi præsupposita voluntate talem rem producendi? Simile esto judicium de veritate rerum moralium, aliarumque. Relinquitur hinc verum esse antecedens, quod falsum in spicilegio pronunciatur. Addit p. 18. Præterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter à Deo factum dicitur, absq; voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntario agit. Sed confundit actus Dei externos, qui liberi sunt, cum actib⁹ Dei internis essentialib⁹ & necessariis, qualis est intelligere, quod est actus Dei naturalis, velle illius antecedens. Unde Scaligero Exercit. 307. l. 3. p. m. 923. Voluntas dicitur intellectus extensus ad habendum aut faciendum, quod cognoscit. Nec quæritur, an ab esse facto voluntas Dei excludi debeat, quod nemo saniorum dixerit; de ordine actuum Dei interiorum quæstio est, quem recta dicat ratio, nostrique probant Theologi, Patres etiam Ecclesiæ. Inspida quidem dicitur esse explicatio illa, sapientissimè, id est essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter. Ratio: Sapientia quippe divina ex præstantia operum abs se productorum aestimatur; non quod illa ad essentielles rerum perfectiones sese attemperet, qua usiq; ab ista promanant: Sed ex subordinatis facit opposita, cum ex posteriori prius sequatur. Omnino enim hoc sapientiæ divinæ conveniens creditur, quod triangulum
Deus*

Deus producturus, non aliam figuram, quam quæ tribus constet angulis, produci posse judicat. Disquis. p. 338. Mox quærit: Unde illa immutabilis & æterna requisitorum essentialium connexio orta, *nisi à divina voluntate? nisi forte essentias illas à se ipsis ortas comminisci velim.* Remove actualement rei productionem, & salva res est. Inde enim illa connexio ad veritatem rei necessaria oritur, unde quod bis duo sint quatuor oritur, cujus veritatis Dei voluntatem causam esse antecedenter, nec ipse Pufendorfius dixerit. Reliqua verba: *Talis unaquæq; res est, qualem creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter servat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui divino representari, quod à Deo decretum aut factum: à nobis non negantur, cum subordinata non sint opposita; ut & quando p. 19. dicitur, quod dependentia rerum, cum se non habeat per modum necessaria emanationis, voluntatem divinam non possit non involvere.* Dependens enim ista non pertinet ad formam rei præcise, ejusque veritatem, de qua jam loquimur, sed ad ordinem causæ efficientis, à quo voluntas Dei minime excludi debet, causa efficiens autem terminatur ad rei existentiam, à qua jam præscindimus. Pergit: *Nec vera esset hac propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominẽ creare decrevisset.* Ego verò contradico, quod æquè vera futura fuisset hæc propositio, *homo est animal rationale, si datum fingamus casum, atq; si Oxygenion esse*

esse dicitur ab *Euclyde*, το τρις ὀξείας ἔχον γωνίας, quod tres angulos acutos habet, si vel maximè nullum unquam in rerum natura Oxygonion fuisset, vel nunquam Oxygonion Deus producere decrevisset, non enim ex quolibet fieri potest quodlibet, ut idem revera sit: & quod non nisi recte fieri potest, non potest fieri quocunque modo, ut sæpius insinuatum. *Si circulo*, ait subtilissimus *Archimedes* l. 1. t. m. 3. *figura plurium angulorum circumscribatur, linearecta quæ ex omnibus figura circumscripta lateribus simul in directum conjunctis efficitur, ipsius circuli circumferentia longior esse probatur*: verum hoc foret de circulo & figura intelligibili, si vel maximè nullus unquam in rerum natura circulus fuisset; ita de homine ut est merum intelligibile quid, verum est quod sit animal rationale, si vel maxime nullus unquam in mundo homo fuisset: & angelus tum dicens: Homo est animal rationale, verum utique dixisset. Sin verò de existentia loquitur *Pufend.* thesi non contradicit. Quærit verò ulterius: *Num natura nondum condita, & antequam de eis producendis à Deo decerneretur, potuerint sibi ipsis jus aliquod & velut competentiam tribuere, ut tales utiq; abs Deo creande decernerentur*: Sed idem quæri potest de iis quæ implicent contradictionem, de triangulo &c. eademq; reddi responsio, cum veritatis humanæ nature par ratio sit, quæ autem contradictionem implicent, talia sunt antecedenter ad divinam voluntatem, citra ullam competentiam. Loqui verò de humanitate, & aliud quam rationale animal intelligere, contradictionem in se involvit. Sed *Dn. Pufendorf.* numquid ergo, inquit p. 20. *illa*

illa res divino intellectui ultro se objiciunt, sicut rerum natura jam condita sensibus humanis se sistit. Molestum est eandem rem toties repetere.

Dixi enim jam supra, esse rerum, de quibus hic loquimur, à nobis tantum spectari, ut est quid cognoscibile; proinde non necesse est, ut *ipsa res ultro se objiciant intellectui*, cum Deus comprehensive suam sapientiam & potentiam cognoscens, cognoscat quomodo aliquid fieri debeat & possit, etiam nondum existens, etiam nunquam existiturum: Cumq; hæc cognitio non libera in Deo, sed naturalis & essentialis sit, non consequenter ad ipsius voluntatem, sed antecedenter se habet. Bene *Thomas I. q. 14. art. 5. Sophista licet Pufendorf. dicatur: Alia à se videt Deus, non in ipsis, sed in se ipso, in quantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.* Id autem lubens concedo, quod *essentia rerum absq; voluntate Dei non proveniant*, aliud enim est loqui de essentiarum veritate, & formis rerum, aliud de earum origine, prout causam efficientem hæc notat, ad. *Disq. p. 338. seq. Concedo etiam quod Deus non possit non opera sua cognoscere, seu producta jam, seu producenda, & quod hinc circa essentias cognoscendas aberrare non possit, cum scientia Dei libera, non tollat scientiam Dei naturalem.*

§. 9. Nec quando ita disputo, pruritu obtempero ingenii, qui à me longissime abest, sed sanæ rationi: Video etiam *B. Augustinum*, & præstantissimos quosque Theologos nostratum sic disputare, quos majoris facio, quam ut cum *Dn. Pufendorf. B. Augustino Splendidas*

das Platoniorum nugas objicere sustineam : Minus potius, cum summum hunc virum ita tractet, moveor, quod *frivola* ipsi videantur, quæ vel à me, vel ab aliis contra ipsius sententiam disputantur. *Suo quippe quisq;* studio maxime ducitur, uti loquitur Cicero 5. de Finibus.

§. 10. Rectè proin *rejicitur* denuo *sententia Pufen.* rectèque *ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, sequi negatur, in beneplacito Dei* veritatè rei sc. antecedente *fuisse, qualem homini velit naturam assignare, ita ut hanc, qua jam gaudet, natura conditionem Creator homini liberè attribuerit,* distinguatur modo inter libertatem exercitii, quod quin voluntati divinæ subjici debeat, dubium non est, & objecti specificationem, ut est v. c. productio hominis, plantæ, circuli, &c. Hujus ratio à dictaminibus divinæ sapientiæ, quatenus voluntatis decreto sunt anteriora, provenit, consequente & approbante divina voluntate, cujus decreta specificantia à dictaminibus divinæ sapientiæ absoluta non sunt, nec illis priora. Principium enim agendi modum indicans & dirigens, ordine se prius habet principio imperante & exequente, qua tali. Repeti quoque hoc loco debet, quod non de scientia Dei libera, sed naturali rursus loquamur. Bene quidem p. 21. *sane cum Deus, inquit, quem nulla utiq;* necessitas ad creandum hominem cogebat, *constituisset nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia alias*
sibi

sibi ipse repugnasset. *Neg, ulla tamen hic apparet necessitas, quæ non à divina voluntatis suppositione proveniat, aut quæ eandem excludat:* Sed nos jam non loquimur de divino instituto nobilius brutis animal creandi, quod divinam voluntatē nullo modo excludere posse & ipse contendo; non etiā de eo quæritur, ad quod Deus tenebatur ex necessitate & ratione finis, quem sibi proposuerat, quod itidem voluntatis est; nec denique de nobiliori brutis animali, quocunque modo, & confuse spectato quæstio est. Conceditur enim & hoc, cum perfectionis & nobilitatis varii dentur gradus, divinæ voluntatis esse determinare, quali perfectionis gradu aliquid velit condere. Quod verò hoc nobilitatis essentialis punctum hæc sibi definite & distincte deposcat natura v. c. humana, atque talem præcise requisitorum essentialium, animalitatis nimirum & rationalitatis combinationem requirat, id sic se antecedenter ad divinam voluntatem habere dicimus; hoc est, non quia Deus vult, sed quia ita naturæ humanæ veritas se habet, Deus ita vult, rectissime omnia volens. Sin autem ideo tantum homo foret animal rationale, quia Deus ita voluit, & *propositio hæc: Homo est animal rationale, non vera esset, si Deus nunquam hominē creare decrevisset,* uti p. 19. loquitur Dn. Pufendorf. quæso, annon inde sequitur vel hoc: Possè Deum absolutè velle hominem, hoc est animal rationale creare, quod tamen aliud quam rationale animal sit; vel hoc: Possè eundem velle, ut homo sit verus quidem homo, aliud tamen, quam rationale esse obtineat; nam *necessitas quam contra objicit Pufendorf.*
est

tantum *consequentia*, ex positione liberæ Dei voluntatis, quoad talis speciei designationem, & talium essentialium attributorum connexionem, quæ rei mutabilitatē non tollit. Sed illud implicat contradictionē; hoc repugnat rei veritati, notatq; hominem fictum, non verum. Si neutrum Deus velle posse dicitur, relinquitur hominem non ideo ratione veritatis suæ, uti ficto opponitur homini, esse animal rationale, quia Deus antecedenter ita voluit; nec hanc propositionem: *Homo est animal rationale*, ideo esse à priori veram, quia eidem ita placuit; sed quod hominem, qui verum quid est ante productionis decretum, producere volens non aliud quam tale animal esse velle possit, cum rationalitas & animalitas sint combinabiles formaliter, & debeant combinari ad veritatem animalis rationalis, ante actualem divinæ voluntatis designationem. Idem licet de veritate virtutum moralium, Temperantiæ, Justitiæ, Pietatis &c. dicere, quæ cum à Deo mutari ex summa perfectione non possint, antecedenter ad ejus voluntatem dicuntur esse id quod sunt, uti *παντὸς τριγώνου, αἱ δύο πλευραὶ: τῆς λοιπῆς μείζονές εἰσι, πάντῃ μεγαλύτερα*, *omnis trianguli quævis duo latera, sunt majora reliquis*, uti loquitur *Euclid. El. I. prop. 20.* non ideo præcise & à priori, quia Deus ita voluit, sed antecedenter ad divinam voluntatem. Quare cum insuper necessitatem consequentis hac in re urgeamus, quæ de *necessitate consequentiæ ex divina voluntatis suppositione* vir habet doctissimus, ceu quæ à nobis conceditur, nobis non adversantur. Ridiculus autem est, *planè absurdum* eidem *videri*, quod de *individuo*

dividuo aliquo hoc concedam, *Deum, ut libere illud hominem condidit, ita si voluisset, brutum conde-
re potuisse.* Nonne enim gratias agis Deo, quod sis animal rationale, tam eximiis donis ornatum, non v. brutum? Ego sane puer didici ex Catechis. min. explicat. Art. I. Symb. Apostol. *Deum mihi rationem dedisse ex mera sua paterna ac divina bonitate & misericordia &c.* Minimè verò sequitur, quando sic infertur: *At qui cum & Adamus fuerit individuum, & quicquid hominum usquam extitit, aut extiturū est, individua sint, sane si Deus omnia illa individua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere poluit.* Et quod in omnia individua cadit, quo jure speciei idem denegabitur? Non, enim loquor de individuo qua ad certam speciem jam est determinatum, sed qua adhuc est determinandum: Ibi quod in omnia individua, ut rationem specificam implicat, cadit, jure speciei non denegabitur: hic vero, cum ad certam speciem idem nondum est determinatum, consequentia fallit. Quæ de suppositione decreti divini, utiq; voluntarii dein habet, supra jam sunt discussa: Quemadmodum jam & supra responsum est ad questionem, quando p. 22. quærit: *Unde sint istæ naturæ, (quæ sc. dicuntur immutabiles) aut unde immutabilitatem habeant?* nimirum non à se, sed inde unde trianguli veritas immutabiliter requirit tres angulos, hoc est *ex se*, sicut ea quæ implicat contradictionem ex se talia esse dicuntur. Unde relinquitur bene resonare quæ *sine mente sonum dare sibi Puffendorf. videtur audire; & uti ex dictis ve-*

D
rum

rum relinquatur *antecedens*, quod ille ibidem *falsum* esse fingit, ita & *consequens*.

§. II. Pergit inde vir Clariss. §. 10. sententiamque meam de *origine moralitatis*, quodque doceo, non quia Deus voluit v. c. prohibere idololatriam, malam hanc, sed quia odio digna est per se talem, prohibitamque esse; & quod discrimen honestorum & turpium à divina justitia & sanctitate potius, ceu prima ratione & fundamento, & sic antecedenter ad divinam voluntatem, peti debere censeo, non uno nomine exagitat, cum tamē ipse Deus veritates morales in sua sanctitate fundatum eat, *ut simus sancti, sicut ipse sanctus est*, Lev. 19. 23. in misericordia, *ut simus misericordes; sicut ipse misericors est*, Luc. 6. 36. Negatque hæc consequi: *Sapientia, sanctitas, & justitia Dei, juxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum*. Id quod sic probat: *Etsi enim sapientia & justitia Dei non sint ab ejus voluntate: ut tamen existerent creatura, quarum motus ad sapientiam & justitiam Dei exigi possent, voluntatis divine actus utiq; presupponitur*. Quasi vero infinitæ sapientię & scientię Numen non posset scire, qui rerum in se possibilem motus ad sapientiam & justitiam ipsius exigi debeant, nisi prius illas creare secum constitueret. Taceo consequentiam hanc: *Creaturæ & illarum motus non existunt absque actu divinæ voluntatis: Ergo moralitas quoque istorum motuum non est ratione veritatis suæ concipienda ante divinæ voluntatis definitionem; petere principium*. Illud verò

verò lubens concedo, quando sanè, inquit, erat Deus justus, sanctus, sapiens, etiam antequam nulla creatura existerent, quæ ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoque ut ista perfectiones divina actu regulæ agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque ut sapientia & justitia Dei innotescat, actusque exserat, & ut extant, qui eandem imitari queant, id utique à voluntate Dei est; cum mea sententia de veritatibus moralibus antecedenter ad divinam voluntatem talibus, quas archetypum suum in dictis perfectionibus Eminentissimi Numinis habere contendo, per ista disputata non tollatur. Ita nec ab actuali designatione humana naturæ voluntatem divinam excludi posse dicitur, cum veritas saltem rei à voluntate Dei actu designandæ, ad illam se antecedenter habere affirmerur; uti sæpe diximus, ab actuali trianguli, quod tribus constet angulis, designatione voluntatem Dei nescire equidem excludi, habere se tamen hanc veritatem antecedenter ad eandem. Sed ex his aliisque objectionibus, patet verum esse illud Saxonis Gram. Hist. 1. 2. segniter deserere animum, quicquid solido amore fuerit complexus. Præterea quando in Disquis. p. 100. distinxi inter dictamina divine rationis Practica, quid Deum ex ratione bonitatis, sanctitatis & sapientie velle deceat, (extat vox hæc Ebr. 2.) distinctis, & divine voluntatis secundum hæc dictamina decretum; per hanc distinctionem voluntatem Dei à prima

D 2 origine

origine legis naturalis , etiam ut est veritas , ne quidquam excludi ait p. 24. Verum præscindi ab illa rectius, quam eandem *excludi*, sæpius jam diximus. Nec proterve nimis *Deus ad humane rationis modulum exigitur* ab eo, qui separata omni imperfectione secundum analogiam spiritus de Deo iudicat. Vide quæ eximie huc pertinentia docentur à *Damasceno* de Orth. Fid. l. 1. c. 13. ubi inter alia ita loquitur: *Scire nos decet, οὐκ ἀδράπτως ὄντας ἡμᾶς, & crasso carnis indumento circumdatos, τὰς θείας καὶ ὑψηλὰς, καὶ ἀτάκτους τῆς θεότητος ἐνεργείας ποιεῖν, ἢ λέγειν ἀδύνατον, εἰ μὴ εἰκοσι καὶ τύποις, καὶ συμβόλοις τῆς καθ' ἡμᾶς χροσάμιαδα, minime posse divinas & subiles & immateriales Dei operationes aut intelligere, aut eloqui, nisi imaginibus & formis, & significativis nostro more utamur signis.* Addit quidem: *Iam supra ostensum, nil interesse, utrum ea dictamina concipiantur per modum præcepti, fac: an ut congruentiam actionis cum subjecto exprimant: hoc hominis natura competit; sed & nos ostendimus, omnino aliquid interesse. Quod verò ista dictamina intelligi non posse contendat, nisi præsupposito subjecto creato aut increato, cui actus convenire aut non convenire dicatur, abs quo utiq; voluntas Dei excludi nequeat: id gratis dicitur, cum aliquid ad designandum quid ei conveniat, & non conveniat, non repugnet concipi ut possibile tantum, & ne futuribile quidem. Et quod concipitur tanquam objectum scientiæ Dei naturalis, non simul necessario tanquam objectum divinæ voluntatis una concipi debet.*

§. 12. Continuatur hæc controversia à viro Celeberrimo §. 11. etsi non feliditer. Specimen edit, quando *antecedenter ad ipsum Deum, divinamque essentiam in ordine causalitatis ratione existendi aliquid concipiposse*, inde vult inferre, *cum ex mente mea non nefas sit assumere hypothesein, si Deus non datur.* Sed cur hanc Scholasticorum, & à meipso non magni æstimatam hypothesein contra Scholasticos, quique illos sequuntur, aut cum illis loquuntur, adhibuerim, supra explicavi. Interim *Pufendoriana* consequentia nulla est, cum p. 234. *Disquis.* instituta disputatio sit κατ' ἀληθειαν; cum altera ex falsa illa Scholasticorum hypothesei: *Si Deus non datur.* ad hominem tantum qui se illa utitur, proficiscatur. Taceo falsam esse, quod si vel maxime Deum nõ dari fingamus, propterea in ordine causalitatis aliquid ad Deum antecedenter concipere liceat. Nam non data causa prima rei existentis, non nisi contradictorie finguntur causæ secundæ. Cæterum citra causam Doctis. Viro magnum adhuc p. 25. est dubium, *num qua nos concipere possimus, cum divinam essentiam ad nostrum modulum anima metimur, revera ita se habeant*: βλέπομεν ὃ δὲ ἰσοπλευρὸν εἰν αἰνιγματι, uti Paulus 1. Cor. 13. 12. loquitur, vera tamen βλέπομεν. Spiritus enim est Deus, & nostra anima etiam spiritus est, unde, licet ille infinitus, hæc autem finita sit, omnino aliqua dabitur analogia, modo hanc, si ad Deum fit applicatio, ab omni separet imperfectione perfectissimo & summo Numine indigna. Dubitat idem, *num fas sit, intellectum divinum priusquam vo-*

luntatem concipere saltem hæcenus, ut illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat; verum de effectu formali externo uti nego & ipse, cum à tali voluntas Dei nunquã excludi debeat, ita de interiore ex hinc ex sapientiæ divinæ dictamine, antedivinæ voluntatis actum, in divino intellectu naturaliter ob infinitudinem illius, qua omnia possibilis nunquã etiam futura intuetur, ex oriente rei, ratione veritatis illius, & quoad illa quæ ad eius constitutionem bene & convenienter conjungi debent, cognitione, dubium mihi nullum est. Denique *negat aliquid esse posse objectum divini intellectus ante divinam voluntatem, si sermo sit, uti nobis est de Ideis rerum, quæ aliquando actu à Creatore condenda fuerant*; verum de rerum ideis, non quidem qua sunt rerum creandarum, sed qua sunt possibilium, & objectum scientiæ Dei naturalis, contrarium supra evicimus. Quod verò *non obscure contradictionem implicare* Dn. Pufendorfius credit, *alicujus rei ideam, quæ revera à Deo condita est, intellectui divino velut obversantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur*, vanum est. Non enim ut sæpius dixi, loquimur de ideis rerum conditarum, & prout obijciuntur *scientiæ Dei liberæ*, quæ utique sine divina voluntate concipi non possunt; sed idea de qua jam quæstio est, abstrahit à rei productione, estque rei ut est possibilis, concernitque ejus veritatē, & internam requisitorum essentialium, eamque definitam ad talem

lem præcise quidditatem convenientiam, quã immutabilem in se esse oportet, ni summam introducere velis confusionẽ, cum non ex quolibet fieri possit quodlibet ut idem revera, sit & maneat. Hanc ex infinitudine sapientiæ suæ, omnem possibilem requisitorum essentialiũ combinationem naturaliter cognoscentis, sapientissimum Numen ante omne de re condenda decretum cognoscere nemo negat, nisi qui mensuram sapientiæ & scientiæ divinæ ejusdem voluntatem facere ordine cognoscendi recto inverso, sustinet. Recte *Hesiodus* Oper. & di. *πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμοῖς ἢ πάντα νοῶντις*. Nec ei qui ita disputat, hominemque liberrime nec coacte, immutabiliter tamen, Deum velle animal rationale creare, quia ita ejus naturæ veritas exigit, affirmat, *post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, ut importune divina natura adyta rimari metuat*, nam ea quæ per lumen naturæ cognosci possunt explicare, non est importune divinæ naturæ adyta rimari. Alias non nescio, quod, uti *Theophylact.* Com. in 1. Cor. 13. 12. f. 277. loquitur *ἀποδείξις ἡμῖν ἴσιν ἀεὶ ἢ γινώσκω*, *obscura quadam nobis nunc sit cognitio*. Cæterum satis provide *Dn. Pufendorf.* rem suam gerit, *si quis*, inquit, *tamen his non acquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quæ nunquam futura sunt, tale decretum voluntatis divina nõ presupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab ejusmodi decreto præscindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione; pro-*

D 4

quæ

quæ nunquã futuræ sunt, vel quas ut nunquã futuras concipimus, negari non possit, quod antecedenter ad divinam voluntatem, ceu objecta scientiæ naturalis, se habeant, id se quoque negare non posse de ideis rerum aliquando creandarum, si qua possibiles, & ratione suæ veritatis, (quo sensu nos quæstionis statum semper formavimus) non qua creandæ spectantur: Nam si qua creandæ spectentur res, ipse dico ne à voluntatis quidem decreto exclusive posse abstrahi. Patet autem ita tandem disputationem totam à Dn. Pufendorfio sarcasmo finiri.

§. 13. Pergit verò ulterius: *Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: Quod est objectum intellectus divini, ante divinam voluntatem potest esse, id, quod est.* Nimirum *id esse* non non notat existere; sed esse rei in se spectatum, ut est veritas aliqua, & objectum scientiæ Dei naturalis; nec loquimur de esse rerum actuali, sed intelligibili. *Inania* autem videri Eidem, imo *esse, quæ sequuntur*, concedo, quando quidem cum suis pugnat figmentis, qualia sunt: *Essentia quæ seipsam à seipsa divino intellectui stitit independentem à voluntate divina: Item agens morale, etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum.* Nam quod prius attinet, cum divino intellectui talem essentiam exhibeât divina potentia & sapientia naturaliter, recte quidem antecedenter ad divinam voluntatem, non vero *independentem* ab eadem se habere dicitur. vid. *Disquis.* p. 39. 309. Nec concipi debet essentia ante divinæ voluntatis decernentis & definientis actum intellectui

intellectui aliter se sistere, quam se sistit hæc veritas, quod duo contradictorianon possint simul esse vera; aut quod, uti *Archimedes* de Conoid. & Sphæroid. f. 75. loquitur, *si aliquam spheroidem figuram duo plana inter se æque distantia contingant, si plana fuerint super axem erecta, linea recta quæ per contactum puncta conjunget, per centrum spheroidis permeet*: Si vel maxime nullam unquam spheroidem figuram in orbe fuisse fingas. Posterius verò quod concernit, confunditur *norma* actionum legalis, seu ipsa lex, cum *norma*, hoc est ratione & fundamento moralitatis, quod est ipsa natura humana qua rationalis & socialis, quam ratione suæ veritatis ante divinæ voluntatis ita decernentis actum concipimus; illam, legem sc. consequenter divinam voluntatem respicere semper dixi; cum verò non ex qualibet & quocunque modo se habente partium conjunctione fieri possit verus homo, sed suas sibi necessario & immutabiliter debitas partes hic requirat, sicut triangulum tres sibi deposcit angulos, seu Deus ita decernere, seu non decernere concipiatur; pari ratione agens intellectuale quoque antecedenter ad divinam voluntatem, moraliter, sed non legaliter agere posse recte concluditur. Negat idem ulterius p. 26. *cum citra divinæ voluntatis operationem ne idea quidem hominis intelligi queat, hanc propositionem, homo est animal rationale, esse veram citra divinæ voluntatis operationem.* Sed falsa est ista ratio. Quis enim negaverit complurium possibilium dari conceptus, & consequenter veras propositiones, quæ tamen divina voluntas, neque voluit, neque unquam volet? Manifestum proin est, *Pufendorf.* confundere

D 5 fundere

fundere ideam rei possibilis, cum idea rei producendæ : Hæc citra divinam voluntatem concipi non potest, illa potest. Naturaliter enim Deus seipsum comprehensives, ut loquuntur, cognoscens, suam potentiam, quid sc. facere possit, & sapientiam, qua ratione quoque possibilia bene fieri debeant, cognoscit. *Satis etiam pro imperio affirmari ait, blasphemiam, adulterium turpia esse, præcisa voluntate divina, imo præciso divino judicio, etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere possent.* Verum enimverò non plus imperii in eminentissimum & supremum Numen hæc sibi arrogat loquendi ratio, quam quando dicitur præcisa divina voluntate, præciso item divino judicio, triangulum verum tribus constare angulis; hoc enim verum est, antequam Deus de condendo triangulo cogitasse concipitur. Ita quando ait : *Vt patet jam etiam intellectu divino præciso natura hominis, quamvis nondum de ea creanda à Deo decretum præsupponitur, Deo necessitatem adferre potuit certos actus lege sancienti; quæ à me Vasquio, & Scholasticis opposita sunt, qui Dei sponte mutare sententiam, & sub eisdem circumstantiis de moralibus aliter judicare posse & potuisse contendunt, male sine causa excipit, cum ista necessitas de qua loquimur non sit exercitii, sed immutabilis in Deo, ob attributorum illius elegantissimam harmoniam, rectitudinis, quæ nullam in Numine eminentissimo infert imperfectiorem.* Unde nullum est periculum de ratione mundum

dum absq; Deo condendi. Et ut affectu, quo contro-
 versiam exorsus est, claudat, addit: *Absurdius
 adhuc est, quod sequitur: Semper nulla etiam lege pro-
 hibente malum est, Deum conviviis proscindere, si vel maxime
 fingas, ne Deum quidem dari. Ante hac credideram, non
 entis nullas esse affectiones.* Idem vero & ego adhuc
 credo. Interim in dictis nō major, hoc est nulla est ab-
 surditas, quam si dico: Regem interficere malum est,
Ethice nimirum, si vel maxime nullum regem dari fin-
 gas; vel Ebrietas est vitium, si vel maxime nullus un-
 quam ebrius in orbe fuisset. Ista vero Philosopho-
 rum regula non recte adducta, quomodo intelligi de-
 beat, Tuus Te B. *Stahlius* in Reg. Phil. P. I. pag. 18.
 seq. docet.

§ 14. Inde interjecta p. 27. disputatione de *Ratione for-
 mali actionis moralis* proxime discutiendā, p. 28. contro-
 versiā de *origine moralitatis* ulterius prosequitur, conten-
 dens, quod *ista congruentia aut incongruentia
 velut naturalis, qua in multarum actionū objectis
 ad agentē comparatis, relucet, haut quidquam vo-
 luntatem creatoris excludat:* verum missa ἀπορο-
 γία ἢ excludat supra notata, de voluntate Dei conse-
 quente & approbante concedo, ita tamen ut ejus
 actus istam congruentiam antecedere una affirmen-
 sicut eosdem antecedit, quod *linea recta* sit, ἡ ἴσις ἐξ ἴσου
 τοῖς ἐφ' ἑαυτοῖς σημείοις κείται, qua ex aequo posita est inter sua
 puncta, uti loquitur *Euclides* Def. Elem. I. Infidiosè di-
 citur, *creatorem cum animal legibus obnoxium
 formare constituisse, ita naturam hominis tem-
 peravisse, ut actus certi eidem congruerent, aut*

NON

non congruerent, prout illos precipere aut vetare constituerat: Concedimus enim & hoc; sed addimus tamen, ne aliter quidem naturam hominis à Creatore sapientissimo æque atq; liberrimo, & omnipotentissimo, potuisse temperari, ob veritatis sc. necessitatem, quæ actus voluntatis antecedit, quam ut rationales actus ei forent congrui; uti quando Deus vult triangulum facere, ita licet libere, necessario tamen necessitate sc. immutabilitatis, lineas temperet ut hæc præcisè, & non alia inde proveniat figura. Quod de discrimine legum naturalium & positivarum Doctissimus Pufendorfus subjicit, bene se habent, modo nobis discrimen inter morale, & legale concedat. Ad illud porro ratiocinium jam in superioribus responsum esse ait: quia sanctitas & justitia in Deo sunt perfectiones essentielles, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: & moralitas in actionibus humanis antecedunt liberam voluntatem. Id enim consequi potest, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate divina sit, quod creatura deum in se imaginem quandam sanctitatis & justitiam referre possent. Sed & nos supra jam vidimus, quod fundamentum moralitatem ejusque fundamentum est, cum actuali applicatione ad certum finem illa habent divina attributa, quæ voluntati ipsam antecedunt, pro causa exemplari, hæc voluntas agnoscit ante se voluntatem. Quod vero in actionibus denter pronunciat, v. g. sanctitatem, bonitatem, justitiam

justitiam Dei, quo minus perfectiones morales ad-
pellentur nihil obstare, id sibi nondum à me per-
suaderi, me non movet, cum non repugnet, ab hoc
termino istas imperfectiones abstrahi, quas ex pri-
mava significatione & communi usu eidem adha-
rere contendit, qua morales perfectiones illis,
qua natura aut per essentiam insunt, opponi
dicuntur. Nolo vero an hæc ita se habeant disquirere;
sint ita: Denur ratio, cur ista imperfectio ab hoc ter-
mino non possit separari? Attributi sane vox primo di-
citur de creaturis, & ex prima impositione notat ali-
quid, quod est essentia superveniens, ab eadem rea-
liter distinctum: Aliam significationem habet
Beatus Orig. Ling. Latin. p. 1099. & tamen nil im-
pedit, quo minus vox hæc transferatur ad significan-
das Dei perfectiones essentielles. Cyrillus etiam l.ii. Theol.
Accidens vocabulum Deo tribuit, uti notum. Unde
valde infirmos esse oportet, qui quando iste sic legi-
tur terminus, scandalum inde accipiant; nec vi-
dendum quis loquatur, sed quid dicatur. Tandem
pergit, & nihil est ratio in hoc: Deus ex na-
tura essentialis est unicus & aterabilis, non ex volun-
tate. Ergo: Ergo alii dicunt Deum amare, colere,
quod non potest ad voluntatem divinam; exinde,
quod non potest intelligi, nisi positis
rationibus: de positio autem agens quo-
modo essetio ponendam sit, non videtur ut esset,
à voluntate divina sic. Sed non necesse est, ut istæ
CREATURA,

*creatura, (rectius res) actu ponantur, aut concipi-
antur tanquam producendæ; sufficit si spectentur
ratione veritatis præcise, & ut sunt quid possibile &
mere adhuc intelligibile: Nec opus est, ut agens spe-
ctetur qua existens, & sic in ordine ad causam effi-
cientem, cum humana natura non qua existens, sed
qua rationalis & socialis, qualis est antecedenter ad
divinam voluntatem, sit fundamentum & ratio a-
ctuum moralium. Quando verò ait, se effectum,
valorem sc. qui esse morale constituit, haud quid-
quam legi simpliciter tribuisse, sed voluntati di-
vina, naturam rerum & hominum ita formanti,
ut huic certi actus utiq; congruerent, & non con-
gruerent. Qua voluntas Dei legem simul natu-
ralem includit. Cum quia legibus obno-
xium animal creare Deus constituerat, ideo natu-
ram huic fini accommodatam finxerit. Et eo ipso,
dum certa ratione naturam hominis temperat, ad
convenientes isti leges hominẽ adstrinxerit: hanc
voluntatem dicimus se consequenter habere, ita ut
hominem formaturus verum Deus, non aliud quam
rationale animal formare velle; & ejus naturam bene
temperaturus, non aliter quam sic, ut animal inter-
tionale prodiret, temperare potuerit. Deinde
sequitur: Deus animal legibus obnoxium creare con-
stituit, Ergo ejus veritas, & rerum inter se connecti-
se non habet antecedenter ad divinam voluntatem,
uti non est consequentia: Deus figuram triangula-
rem facere constituit: Ergo ejus veritas, quod se-
cribus*

tribus constet angulis, non antecedit divinum decretum. Sed ex illis quæ hæcenus discussa sunt hæc satis patent; ut & quid habendum sit, quando & *principia ex quorum concursu id esse morale consurgit, & ut concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem creatoris provenisse* contendit: Scilicet si de probante & consequente voluntate quæritur, ista non negari; sin verò de antecedente sermo est, non magis id verum esse, ac quando dicitur per voluntatem conditoris tanquam ultimam rationem à priori provenire, quod triangulum tribus constet angulis, cum in veritate, quatenus puris figmentis, naturali item, & in se necessario rerum ordine, quatenus confusio opponitur, id fundetur. Quæ denique occasione *vocabuli libere* carpit, cum ei non à me tribuantur, frustra à Dn. *Pufendorfio* contra me taxantur.

CONTROVERSIA III

Quæ sit

Ratio formalis actionis moralis.

§. I. **C**ontroversia hæc non tanti quidem momenti est, ut dissidentes atroci inimicitia se invicem prosequi debeant; cum tamen sano *Ciceronis* 1. Off. iudicio, *homini propria sit veri inquisitio & investigatio*, dicere omnino nobis licebit, quid hic sentiamus. Ventilavimus equidem, ceu infra patebit, huc pertinentia jam, defendimusque alibi nostram sententiam contra

Dn. *Strig.*

Dn. *Strimefium*, qui in suis *Originibus moralibus* illam impugnatum ivit: Dn. *Pufend.* autem, quæ contra illius *Imputativitatem* à me in *Disquis.* disputantur, ita it p. 27. remotum? *Displicet* (mihi nimirum in mea *Disquis.* p. 242.) quod *Pufendorf.* formalem rationem actionis moralis consistere dixerit in imputativitate (ad quod vocabulum non citra veniam praefationem à se positum, nescit quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures usq; lacunis Barbarorum Sophistarum rostrum immerferunt) cum ea potius id morale consequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale constituere. Quasi verò illis, qui totam ætatem ad aures usque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerferunt, illorum barbaries æque non displicere queat, atque *Pufendorfo*. Interim vehementer fallitur Vir Doctissimus, si totam ætatem me scholasticorum lacunas imbibisse credit; aliter, quod *Pufendorfium* non later, ut supra notavi, Argentorati bonas tractamus literas: Unum faciendum nimirum, & alterum non omitterendum. Cæterum judicium ejus de hac controversia, factaque à me contradictione, hoc est: *Atqui apparet*, imputandi vocabulum à *Zentgerio* in diverso sensu, quam à me accipi. *Mihi interpretatur* hanc dictionem, actio huic imputatur, non aliter notatur, quam hunc autorem ejus actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super ista ratio ab eo exigi, & qui inde proveniunt effectus in eundem

eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, justitia & injustitia. Verum nisi actio talem, qualem nos asserimus valorem habeat, non potest super ista ratio talis moralis exigi ab agente, sicut à bruto, quod ejus actus eodem caret, illa non exigitur: Non etiam quando eodem destituitur, poterit dici actio bona vel mala. Deinde quando Dn. Pufendorf. loquitur de actione, ut est formaliter imputativa, & dein prout ad normam refertur; asserit à nobis supra defensam distinctionem inter morale & legale. Putat equidem, valorem illum, quem velut formalem rationem moralis actionis se substituere ait, ad quantitatem actionum designandam pertinere. Verum quicquid sit de ista quantitate, (nolo enim nova movere dubia) cum valor qui datur in omni actione morali, sit causa æstimationis illius, & modi æstimativi, quo illa quanta dicitur, nondum apparet, qui ad quantitatem actionum moralium formaliter pertinere dici debeat, cujus causa potius dici amat.

CONTROVERSIA IV.

De Indifferentismo Actionum Moralium.

§. I. **D**E actu secundum esse Physicum, & de motu physico in actu morali, an sit indifferentis? disquiritur. Affirmant

firmant non solum Moralistæ & Scholastici nonnulli; nec improbant qui hos sequuntur, *Tyvis. Rbatorfort, Szydlovius*; sed & illis qui contra Indifferentismum disputant, *Voëtio* v. c. subscribere placet. Ego distinxī in *Disquis.* p. 278. inter *motum*, ut notat *materiale remotum* actionis moralis, utque est præcisè ab homine usurpabilis, v. c. coire: & ut est *materiale proximum*, vel motus determinatus hic, v. c. coitus cum bestia; vel commixtio cum fœmina cui una miscetur & alter. Hos actus æque ad honestatem & turpitudinem, seu bonum & malum morale esse indifferentes, atque prior ille motus, quem *materiale remotum* actionis moralis esse dixi, ego dicere non ausim. *Materia* prima indifferens est ad omnes recipiendas formas, at ista indifferentia perit, ubi ad certam formam recipiendam est disposita & determinata, etsi illam actum nondum in se receperit: Ita commixtio ut talis, est indifferens ad recipiendum honestatem & turpitudinem; at quando ad certam moralitatem recipiendam illa est physice determinata, commixtio v. c. cum bruto, cum fœmina, cui una & alter miscetur, certum est, etiam qua mere physice hi actus spectantur, priorem desiisse indifferentiam. Quanquam quod in bestialitate, vel adulterio est pure physicum, qua tale moraliter malum non sit, id quod est pure physicum, est determinatum tantum, & proinde accurate loquendo non amplius indifferens. Excipit contra Dn. *Pufendorfus* p. 101. *Atqui omnes fatentur, in qua vis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque Deum tanquam primum motorem ad quem vis motuum*

motum physicum concurrere, qui tamen ad malum ut tale non concurrat. Et hoc recte. Idem enim & ego fateor, salva mea disputatione contra indifferentiam ad bonum malum & motus Physici, ut notat hic materiale proximum. Nolo dein cavillari, quod in quavis humana actione intervenire motum physicum docet, cum & omissiones, uti pro actionibus moralibus, ita quoque pro humanis haberi soleant. Cætera concedo. Nec verò sequitur, tolli à me motorem, relinqui motum; cum per hoc, quando motum ad bonum & malum indifferentem esse nego, non eundem actu moraliter malum esse ponam. Valde autem me errare ipse vehementer sibi persuadet, quod putem, quæso ubi? merum motum physicum hac dictione exprimi; motus lingua contra Deum. Nam in vocabulo contra Deum jam ait latere moralitatem, ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere esse. Igitur motum physicum in blasphemia laxioribus verbis esse exprimendum. Quasi verò moraliter tantum, non etiam physice contra Deum se lingua movere posset: præscinde valorem, quem hoc factum infert, & legalitatem, num id quod physice adhuc superest, quatenus ad hanc inordinationem est individuatum, huicque moralitati proxime subest, adhuc est indifferens ad bonum & malum? Quæ verò de motu physico laxioribus verbis exprimendo idem monet, ad materiale remotum hujus actus pertinent. Nam verba blasphemata qua testis earecitat, & actuarius sine peccato

peccato, non sunt materiale proximum blasphemiae, de quo nobis unice est quaestio.

§. 2. Sicut verò hæc sinistre videtur Dn. Pufendor-
fius cepisse, ita suspicionibus penitus abreptus, *me*
consumta repente modestia, eandem cum illis ti-
biam inflare, qui jure optimo maximo calumnia-
tores audierunt, vehementer contendit. Subridenti
 verò ob hunc calorem, incidit illud *Platonis* in *Theæ-*
tet. f. m. 115. οἱ ὀξεῖς, καὶ ἀγχινοὶ καὶ μνήμονες, ἀστὰ πολλὰ καὶ
πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξύρροκοὶ εἰσὶ, καὶ ἄπλοτες φέρονται, ὥστε τὰ
ἀνευμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι ἢ ἀνδρείότεροι φέρονται.
acuti, sagacesq̄, & memoriosi & dociles, ut plurimum in ira-
cundiam impetusq̄, precipites sunt, prorsum enim atq̄, rapien-
tur, quemadmodum sine retinaculis naves, & furiosi potius,
quam fortes existunt. Nec simpliciter verum est, *toto*
cælo à commentis Vasquii, Retorfortis & Hobbit
distare sententiam ejus, qui asserit, moralitatem
se non habere antecedenter ad divinam volunta-
tem, quippe per quam sunt creatura morali-
tatis capaces, cum & Vasquius, Rhetorfortis, Tvissius, Rada-
Caramuel, moralitatem se ad divinam voluntatem con-
sequenter habere contendant; etsi lubens concedam,
quod Pufendorfius, moralitatem se non habere ante-
cedenter ad voluntatem divinam itidem affir-
 mans, non propterea idem cum *Vasquio*, vel *Rhetorforte*
 sentire dici debeat, cum eundem potius recte contra
 hos *Imposteros* disputare ostenderit in *Disquis. p. 308.*
& Vasquianum Indifferensismum recte impugnare dixerim.
 Et nihilo secius quod ita pronunciarim: *Hunc in-*
differen-

differentissimum moralem Vasq. sc. (de quo quaestionem esse contextus docet,) alunt, fovent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, à NUDA impositione provenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant: Usque adeò ægrè hæc verba Noster tulit, ut plane exacerbatus ita scripserit: Sane ego non usq₂ adeo eruditum seculum spiritu calumnia obsessum confido, ut de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Præsertim cum hic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus, jam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Rectè profecto B. Salvianus 3. de Gubern. Dei, prima semper, inquit, irarum tela maledicta sunt; idque suo hocce satis comprobatur Dn. Pufendorfius exemplo. Sed confido Eruditum seculum, ad cujus iudicium provoco, miraturum esse virulentam Viri vehementiam, qua ob imputatum sibi Vasquian. & Rhætorfortianum Indifferentissimum, tam atrocibus adversum me furit convitiis, cum tamen à Vasquio eundem dissentire, recte etiam eum istius infrunitum Indifferentissimum oppugnare expresse scripserim; & de mea sententia mihi potius quam Tibi crediturum esse. Ostende quaeso paginam, lineam ac apicem, ubi à me hoc unquam Tibi imputatum fuerit, Te bonitatem ac moralem malitiam omnem à nuda impositione provenire scripserisse, vid. p. 308. 356. seq. Queritur, Fraudulenter infarctum esse vocabulum Nuda: Egone vero à Pufendorf. hoc factum dixi? Num fraudulenter à me vox hæc infarcta dici debet? quando Vasquius, quis vetat,

inquit, quin possit sponte Dei mutare sententiam quoad mutuas
neces inter se perpetrandas, existimareq₃ id liberum fasq₃ esse
foreq₃ semper: Vel cum Rhetor fortis ait, aliquid dici justum &
bonum antecedenter ad Dei decretum, possibiliter sc. ut possit
fieri bonum & justum, siquidem Deus velit: Aut si Rada satis
infrunite, Deum per suam omnipotentem voluntatem pre-
cepta tabula secunda dispensare posse affirmat, ita ut efficiat,
quod is qui prius erat obligatus, per natura legem ad aliquid fa-
ciendum, vel vitandum, iis aut illis conditionibus stantibus, non
sit ad id obligatus, possitq₃ actum exercere licite, variata sc.
sola circumstantia prohibiti, & non prohibiti. Nec tam li-
berales sunt hi Sophistæ, ut concedant, se aliquid do-
cere quod peccet, pestilensque sit in Philologia & Theologia Morali, vel quod abominabilem opem in
indifferentissimum moralem alant, aut foveant, qui omnes pro-
piis sanctisque conscientia, morum, justitiaeque
Doctoribus haberi malunt. Addit, *sat clare à se in-
stansum esse, longe aliter se habere imposuitur*
circa res, quæ lege naturali, & circa res quæ posi-
tiva lege sancitæ sunt; cum Deus legem naturalem
homini daturus, ejusq₃ actionibus moralibus accu-
positurus, naturam hominis simul certo modo
marit, id quod circa leges positivæ fecerit.
Atqui non ipse solum ita docui in Disquisitione
verum etiam eadem de sententia Pufendorfii
seq. tradidi, quanquam insufficienter, ista die ad
Ita sine ratione p. 31. offenditur vocabulo
sat clare jam pateat, illa verba in eos tantum
Vasquiana, Szydloviana deliria sua faciunt. Quod
addendum esse ait, istam præcisionem, aut
aliquid sit in ordine ad rō morale, præcisa divisa, sc.
positio-

positione consideratur, ita fieri debere, ut simul & lex, & quæ pari passu cum lege ambulat, formatio naturæ humana ad eum finem peculiari à brutis modo facta abstrahatur, utq; adeo nihil remaneat, nisi quod mere sit physicum; suam equidem explicat mentem, sed Indifferentistas dictos, contra quos disputo, id non juvat, qui sub iisdem circumstantiis per naturæ legem aliquid prohiberi & præcipi posse, solâ prohibiti & non prohibiti circumstantia variante, impudenter asserunt, & ad istum respectum ad humanam naturam, ad quam respici debere cum Dn. Pufendorfio contendo, non attendunt. Asserere tamen non dubito, ex mea hypothese, qua humanam naturam, & moralium veritatem antecedenter ad divinam voluntatem se habere affirmo, fortius contra Vasquium, Rhetorfortem, Radam, &c. disputari, quam ex Pufendorfiana; quod consequentia tantum Necessitatem inferat, cum mea & consequentis necessitatem, quæ omnem contingentiam & mutabilitatem rei, sc. ratione veritatis suæ, penitus tollit, propugnet, quod uti notum, illa qua talis non facit. Deniq; id quod est in actu hominis mere physicum, potest spectari ut tale, etsi ab isto peculiaris humanæ naturæ formatio non abstrahatur, cum & pure humanum detur quod sit mere physicum.

§. 3. De Moralitate adulterii antecedenter ad omnem legem & divinam impositionem se habente, secundum Indifferentistarum dictorum hypothesein, & ad mentem Vasqui, Rade, Tyvisi, &c. aliaque etiam occasione disputata, miri stuporis, callide immutato controversiæ statu arguit Pufendorfius; aliis diversum sentientibus objecta ceu sibi opposita suggillans. De concubitu

itaque cum alterius uxore, suam mentem p. 33. explicans, pronunciat, quod non sit actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem quam maxime involvens, cum concubitus cum fœmina sit actus physicus; sed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur: quod uxor notet fœminam, quæ uni soli legitime data fide corpus suum addixit, Contra vero ego dico, quod talis concubitus, lege licet recte prohibitus, moralitatem involvat etiam antecedenter ad legis prohibitionem, hominisque naturæ rationali & sociali plane per se inconueniens sit; & quod τὸ legem involvere, vel lege esse vetitum, se consequenter ad actus hujus esse morale habeat. Et si per τὸ legitime Dn. Pufendorfus intelligit τὸ secundum leges, istam dico definitionem uxoris esse excogitatam ad salvandam quam propugnat thesin, non sine peritione principii: Ast si τὸ legitime notat, quod decenter fit, secundum indolem negotii, concedo equidem istam definitionem, sed nego ex legum definitione antecedente moralitatem adulterii originaliter & primo provenire: fidem quippe sanctissime datam perfide fallere, quod fit in adulterio, ante omnem legem malum est. Vnde fallitur Vir celeberrimus, quando contradictoria & nugatoria ei videtur questio: An concubitus cum alterius uxore sit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei. Non enim major contradictio est, quam si quæro, an punctum mathematicum nullas habeat partes, antecedenter ad voluntatem Dei. Nego quippe moralita-

litatem, ratione veritatis suæ sc. à lege & voluntate Dei antecedente primo provenire, cujus decretum & definitionem potius illa antecedere dici debet; ad quam etiam ipsa ratio & veritas humanæ naturæ se antecedenter à nobis habere creditur. Illud autem plane incongrue dicitur: *Quid autem pronuntiandum sit, posita insana illa hypothese; Si Deus non datur; tunc demum patebit, quando Zentgravius ad hanc questionem liquido responderit: Num posita hypothese, si Deus non datur, aliquis è Suecia cum infamia fuerit relegandus?* Sic enim malo potius loqui, cum mea non inter sit, quid in incluto Sueciæ Regno geratur. Incongrue, inquam, ista dicuntur & obijciuntur. Nam *relegatio* ista pertinet ad rem existentem, de qua, & cujus accidentibus existentiam præsupponentibus, jam non est quæstio. Ita debuisse quærere: *Num posita insana illa hypothese* (sit enim & talis per me) vera sit hæc propositio & definitio *Euclidea* ex l. 3. Elem. ἴσοι κύκλοι εἶσιν, ἔν τῃ δὲ διάμετροι εἶσιν ἴσοι, *circuli æquales sunt, quorum diametri erunt æquales.* Quod enim respondendum censes de hac quæstione, id cense quoque respondendum esse de adulterii, quod saltem sic concipimus, non vero dari dicimus, moralitate, ejusque veritate.

§. 4. Inde ventilatur, quid in hac controv. efficiat illa distinctio, *inter vocabula qua merum motum physicum significant, & qua notant actum physicum cum moralitate conjunctum*; quam cur Pufendorfius suam vocet, vehementer miror, cum in vulgus nota, & in hac, aliisque quæstionibus sæpius à pluribus

Vindictis satis cognoscere potest; modo ipse tam alienus foret à suspicionibus injustis, quarum exitus tandem ejusmodi disceptandi genus esse solet, quo qui vincit peior & infelicioꝝ ipso victo habetur. Et omninò benè fecisset Vir Doctissimus, si & *Artic. X.* attentius considerasset, vidisset enim soli exposita, quæ in prioribus *opaca nube* tecta perperam credidit. *Abstractiones* denique & *precisiones*, modosq; *conci- piendi* varios, quos nuci videtur facere, uti alibi, ita in nostris quoque controversiis accuratum Philo- sophandi genus desiderat.

CONTROVERSIA V.

De

SOCIALITATE,

an

Sit Juris Natur. Fundamentum.

§. I. **D**E *Socialitate* quæritur, an sit idoneum fundamen- tum, seu *propositio fundamentalis* indestrui que- at, ex qua *leges Naturales* facili *Consequencia* deduci, & in il- lam reduci rursus possint? Decisio hujus quæstionis ma- gna ex parte inde pender, an J. N. disciplina æque officia hominis erga Deum & seipsum explicet, atque hominum inter se officia tradit, & quid juris inter homines mutuo exerceri debeat docet; unde cum nòs id affirmemus, negante *Pufendorfio* religionem na- turalem nativam velut sedem in disciplina J. N. for- tiri,

tiri, mirum non est, hic aliquid dissensus inter nos, circa designandam universi J. N. propositionem fundamentalem, intercedere. Alias in *Disquis. mea* p. 168. expresse scripsi, *quando qua sint J. N. officia erga alios in vita sociali quaritur, ea qua vitam socialem per se tollere, & fini societatum naturalium per se adversari recte ratiocinando percipiuntur, lege naturali esse prohibita, dubium non esse; qui etiam pag. seq. non negavi in thesi, secundum socialitatem, recte sc. intellectam, posse à nobis dijudicari, quid sit J. N. Adde nunc, (en quam liberalis sim,) Clementis Alexandrini, Augustini, Ambrosii, Lactantii, suo loco, Deo annuente adducendorum, eandem esse Philosophiam. Cæterum cum inadæquata sit J. N. latitudini, malui pro socialitate substituer CHARITATEM, seu si aliis hoc esse nimis videtur Theologicum fundamentum, AMOREM, qui directe officia hominis erga Deum, seipsum & proximum seu socium, sub se continet. Quo nomine præter Gentiles etiam nostros, Augustinum, aliosque habeo mecum sentientes.*

§. 2. *Socialitas*, uti etiam Dn. Pufendorf. de J. N. & G. p. 183, innuere videtur, in hoc consistit, ut appetant inter se conjungi, & conjuncti in cœtu sui similiam vivere velint homines, & quo sic vivere possint, sic adversus se invicem se gerant, ne quid committant, quo perturbetur, & tandem tollatur, vel minus tranquilla inter mortales societas esse queat. Hujus culturam, sc. uti rursus Pufendorf. Elem. l. 2. p. m. 308. loquitur, *ut ita quisq; se conservare studeat, ne societas inter homines turbetur*, negavi recte in fundamentalis propositionis locum assumi, quæ sc. fundamenti loco subternatur Universo Juri naturali, cum ex eadem officia
erga

*creatura, (rectius res) actu ponantur, aut concipi-
antur tanquam producendæ; sufficit si spectentur
ratione veritatis præcise, & ut sunt quid possibile &
mere adhuc intelligibile: Nec opus est, ut agens spe-
ctetur qua existens, & sic in ordine ad causam effi-
cientem, cum humana natura non qua existens, sed
qua rationalis & socialis, qualis est antecederet ad
divinam voluntatem, sit fundamentum & ratio a-
ctuum moralium. Quando verò ait, se effectum,
valorem sc. qui esse morale constituit, haud quid-
quam legi simpliciter tribuisse, sed voluntati di-
vinae, naturam rerum & hominum ita formanti,
ut huic certi actus utiq; congruerent, & non con-
gruerent. Qua voluntas Dei legem simul na-
turalem includit. Cum quia legibus obno-
xium animal creare Deus constituerat, ideo natu-
ram huic fini accommodatam finxerit. Et eo ipso,
dum certa ratione naturam hominis temperat, ad
convenientes isti leges hominẽ adstrinxerit: hanc
voluntatem dicimus se consequenter habere, ita ut
hominem formaturus verum Deus, non aliud quam
rationale animal formare velle; & ejus naturam bene
temperaturus, non aliter quam sic, ut animal in ra-
tionale prodiret, temperare potuerit. Deinde
sequitur: Deus animal legibus obnoxium creare con-
stituit, Ergo ejus veritas, & rerum inter se connectio
se non habet antecederet ad divinam voluntatem,
uti non est consequentia: Deus figuram triangula-
rem facere constituit: Ergo ejus veritas, quod se-
tribus*

tribus constet angulis, non antecedit divinum decretum. Sed ex illis quæ hæcenus discussa sunt hæc satis patent; ut & quid habendum sit, quando & *principia ex quorum concursu id esse morale confurgit, & ut concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem creatoris provenisse* contendit: Scilicet si de probante & consequente voluntate quæritur, ista non negari; sin verò de antecedente sermo est, non magis id verum esse, ac quando dicitur per voluntatem conditoris tanquam ultimam rationem à priori provenire, quod triangulum tribus constet angulis, cum in veritate, quatenus puris figmentis, naturali item, & in se necessario rerum ordine, quatenus confutioni opponitur, id fundetur. Quæ denique occasione *vocabuli libere* carpit, cum ei non à me tribuantur, frustra à Dn. *Pufendorfio* contra me taxantur.

CONTROVERSIA III.

Quæ sit

Ratio formalis actionis moralis.

§. I. **C**ontroversia hæc non tanti quidem momenti est, ut dissidentes atroci inimicitia se invicem prosequi debeant; cum tamen sano *Ciceronis* 1. Off. iudicio, *homini propria sit veri inquisitio & investigatio*, dicere omnino nobis licebit, quid hic sentiamus. Ventilavimus equidem, ceu infra patebit, huc pertinentia jam, defendimusque alibi nostram sententiam contra

Dn. *Strig.*

Dn. Strimesium, qui in suis *Originibus moralibus* illam impugnatum ivit: Dn. Pufend. autem, quæ contra illius *Imputativitatem* à me in *Disquis.* disputantur, ita it p. 27. remotum? *Displicet* (mihî nimirum in mea *Disquis.* p. 242.) quod Pufendorf. *formalem rationem actionis moralis consistere dixerit in imputativitate* (ad quod vocabulum non citra veniæ præfationem à se positum, nescit quare frontem contrahant homines, qui totam ætatem ad aures usq; lacunis Barbarorum Sophistarum rostrum immerferunt) cum ea potius *ad morale consequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale constituere.* Quasi verò illis, qui totam ætatem ad aures usque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerferunt, illorum barbaries æque non displicere queat, atque Pufendorfo. Interim vehementer fallitur Vir Doctissimus, si *totam ætatem me scholasticorum lacunas imbibisse credit;* aliter, quod Pufendorfium non latet, ut supra notavi, Argentorati bonas tractamus literas: Unum faciendum nimirum, & alterum non omitterendum. Cæterum iudicium ejus de hac controversia, factaque à me contradictione, hoc est: *At qui apparet, imputandi vocabulum à Zengerio in diverso sensu, quam à me accipi. Mihî notatur hæc dictionem, actio huic imputatur, non autem notatur, quam hunc autorem ejus actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super ista ratione ab eo exigi, & qui inde proveniunt effectus in eundem*

eundem devolvi queant. Cujus actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, justitia & injustitia. Verum nisi actio talem, qualem nos asserimus valorem habeat, non potest super ista ratio talis moralis exigi ab agente, sicut à bruto, quod ejus actus eodem caret, illa non exigitur: Non etiam quando eodem destituitur, poterit dici actio bona vel mala. Deinde quando Dn. Pufendorf. loquitur de actione, ut est formaliter imputativa, & dein prout ad normam refertur; asserit à nobis supra defensam distinctionem inter morale & legale. Putat equidem, valorem illum, quem velut formalem rationem moralis actionis se substituere ait, ad quantitatem actionum designandam pertinere. Verum quicquid sit de ista quantitate, (nolo enim nova movere dubia) cum valor qui datur in omni actione morali, sit causa æstimationis illius, & modi æstimativi, quo illa quanta dicitur, nondum apparet, qui ad quantitatem actionum moralium formaliter pertinere dici debeat, cujus causa potius dici amat.

CONTROVERSIA IV.

De Indifferentismo Actionum Moralium.

§. I. **D**E actu secundum esse Physicum, & de actu physico in actu morali, an sit indifferentis? disquiritur. Affirmant

firmant non solum Moralistæ & Scholastici nonnulli; nec improbant qui hos sequuntur, *Tvviß. Rhetorforti, Szydlovius*; sed & illis qui contra Indifferentismum disputant, *Voëtio* v. c. subscribere placet. Ego distinxim in *Disquis.* p. 278. inter *motum*, ut notat *materiale remotum* actionis moralis, utque est præcisè ab homine usurpabilis, v. c. coire: & ut est *materiale proximum*, vel motus determinatus hic, v. c. coitus cum bestia: vel commixtio cum fœmina cui una miscetur & alter. Hos actus æque ad honestatem & turpitudinem, seu bonum & malum morale esse indifferentes, atque prior ille motus, quem *materiale remotum* actionis moralis esse dixi, ego dicere non ausim. *Materia prima* indifferens est ad omnes recipiendas formas, at ista indifferencia perit, ubi ad certam formam recipiendam est disposita & determinata, etsi illam actu nondum in se receperit: Ita commixtio ut talis, est indifferens ad recipiendum honestatem & turpitudinem; at quando ad certam moralitatem recipiendam illa est physice determinata, commixtio v. c. cum bruto, cum fœmina, cui una & alter miscetur, certum est, etiam qua mere physice hi actus spectantur, priorem desisse indifferenciam. Quanquam enim id quod in bestialitate, vel adulterio est pure physicum, qua tale moraliter malum non sit, id quod tamen est pure physicum, est determinatum tantum ad malum, & proinde accurate loquendo non amplius indifferens. Excipit contra *Dn. Pufendorfius* p. 30. §. 13. *Atqui omnes fatentur, in qua vis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque Deum tanquam primum motorem ad quem vis*
motum

motum physicum concurrere, qui tamen ad malum ut tale non concurrat. Et hoc recte. Idem enim & ego fateor, salva mea disputatione contra indifferentiam ad bonum malum & motus Physici, ut notat hic materiale proximum. Nolo dein cavillari, quod *in quavis* humana actione intervenire motum physicum docet, cum & omissiones, uti pro actionibus moralibus, ita quoque pro humanis haberi soleant. Cætera concedo. Nec verò sequitur, *tollit à me motorem, relinquit motum;* cum per hoc, quando motum ad bonum & malum indifferentem esse nego, non eundem actu moraliter malum esse ponam. *Valde autem me errare ipse vehementer sibi persuadet, quod putem, quæso ubi? merum motum physicum hac dictione exprimi; motus lingua contra Deum.* Nam in vocabulo contra Deum *jam ait latere moralitatem, ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere esse. Igitur motum physicum in blasphemia laxioribus verbis esse exprimendum.* Quasi verò moraliter tantum, non etiam physice contra Deum se lingua movere posset: præscinde valorem, quem hoc factum infert, & legalitatem, num id quod physice adhuc superest, quatenus ad hanc inordinationem est individuatum, huicque moralitati proxime subest, adhuc est indifferens ad bonum & malum? Quæ verò de *motu physico laxioribus verbis exprimendo* idem monet, ad materiale remotum hujus actus pertinent. Nam *verba blasphemata qua testis earecitat, & actuarius sine*
E 2
peccato

peccato, non sunt materiale proximum blasphemix, de quo nobis unice est quæstio.

§. 2. Sicut verò hæc sinistre videtur Dn. Pufendor-
fius cepisse, ita suspicionibus penitus abreptus, *me*
consumta repente modestia, eandem cum illis ti-
biam inflare, qui jure optimo maximo calumniat-
ores audierunt, vehementer contendit. Subridenti
 verò ob hunc calorem, incidit illud *Platonis* in *Theæ-*
tet. f. m. 115. οἱ δὲ εἰς, καὶ ἀρχίνοι καὶ μνήμονες, ἅστα πολλά καὶ
πρὸς τὰς ὀργὰς ὀξέροισι εἰσι, καὶ ἀπόντες φέρονται, ὥστε τὰ
ἀνευμάτιστα πλοῖα, καὶ μανικώτεροι ἢ ἀνδρειότεροι εὔονται.
acuti, sagacesq̄, & memoriosi & dociles, ut plurimum in ira-
cundiam impetusq̄, præcipites sunt, prorsum enim atq̄, rapien-
tur, quemadmodum sine retinaculis naves, & furiosi potius,
quam fortes existunt. Nec simpliciter verum est, *toto*
cælo à commentis Vasquii, Rhetorfortis & Hobbi
distare sententiam ejus, qui asserit, moralitatem
se non habere antecedenter ad divinam volunta-
tem, quippe per quam sunt creatura morali-
tatis capaces, cum & Vasquius, Rhetorfortis, Tvvissus, Rada,
Caramuel, moralitatem se ad divinam voluntatem con-
sequenter habere contendant; etsi lubens concedam,
quod Pufendorfius, moralitatem se non habere ante-
cedenter ad voluntatem divinam itidem affir-
 mans, non propterea idem cum *Vasquio*, vel *Rhetorforte*
 sentire dici debeat, cum eundem potius recte contra
 hos *Imposteros* disputare ostenderit in *Disquis. p. 308.*
& Vasquianum Indifferentissimum recte impugnare dixerim.
 Et nihilo secius quod ita pronunciarim: *Hunc in-*
differen-

differentissimum moralem Vasq. sc. (de quo quæstionem esse contextus docet,) *alunt, fovent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, à NUDA impositione provenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant: Usque adeò ægrè hæc verba Noster tulit, ut plane exacerbatus ita scripserit: Sane ego non usq; adeo eruditum seculum spiritu calumnia obsessum confido, ut de mea sententia non mihi potius, quam tibi sit crediturum. Prasertim cum hic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in cæteris calumniatoribus, jam acriter, non tamen supra meritum, castigavi. Rectè profecto B. Salvianus 2. de Gubern. Dei, prima semper, inquit, irarum tela maledicta sunt; idque suo hocce satis comprobatur Dn. Pufendorfius exemplo. Sed confido Eruditum seculum, ad cujus judicium provoco, miraturum esse virulentam Viri vehementiam, qua ob imputatum sibi Vasquian. & Rhætorfortianum Indifferentissimum, tam atrocibus adversum me fuit convitiis, cum tamen à Vasquio eundem dissentire, recte etiam eum istius infrunitum Indifferentissimum oppugnare expresse scripserim; & de mea sententia mihi potius quam Tibi crediturum esse. Ostende quæso paginam, lineam ac apicem, ubi à me hoc unquam Tibi imputatum fuerit, Te bonitatem ac moralem malitiam omnem à nuda impositione provenire scripsisse, vid. p. 308. 356. seq. Queritur, Fraudulenter infarctum esse vocabulum Nuda: Egone vero à Pufendorf. hoc factum dixi? Num fraudulenter à me vox hæc infarcta dici debet? quando Vasquius, qui vetat,*

inquit, quoniam possit sponte Dei mutare sententiam quoad mutuas
neces inter se perpetrandas, existimareque id liberum fasque esse
foreque semper: Vel cum Rhetorforti is ait, aliquid dici justum &
bonum antecedenter ad Dei decretum, possibiliter sc. ut possit
fieri bonum & justum, siquidem Deus velit: Aut si Rada satis
infrunite, Deum per suam omnipotentem voluntatem præ-
cepta tabula secunda dispensare posse affirmat, ita ut efficiat,
quod is qui prius erat obligatus, per naturam legem ad aliquid fa-
ciendum, vel vitandum, iis aut illis conditionibus stantibus, non
sit ad id obligatus, possitque actum exercere licite, variata NB.
sola circumstantia prohibiti, & non prohibiti. Nec tam li-
berales sunt hi Sophistæ, ut concedant, se aliquid do-
cere quod peccet, pestilensque sit in Philosophia &
Theologia Morali, vel quod abominabilem quandam
indifferentissimum moralem alant, aut foveant, qui omnes pro
piis sanctisque conscientiarum, morum, justitiarumque
Doctoribus haberi malunt. Addit, *sat clare à se o-*
stensum esse, longe aliter se habere impositionem
circa res, quæ lege naturali, & circa res quæ posi-
tiva lege sancitæ sunt; cum Deus legem naturalem
homini daturus, ejusque actionibus moralitatem im-
positurus, naturam hominis simul certo modo for-
marit, id quod circa leges positivas secus se habet.
Atqui non ipse solum ita docui in Disquisit. Act. 7.
verum etiam eadem de sententia Pufendorfi pag. 315.
seq. tradidi, quanquam *insufficienter ista dicit addiderim.*
Ita sine ratione p. 31. offenditur vocabulo tantum, cum
sat clare jam pateat, illa verba in eos tantum dici, qui
Vasquiana, Szydloviana deliria sua faciunt. Quando vero
addendum esse ait, istam præcisionem, qua quale
aliquid sit in ordine ad ræ morale, præcisa divina im-
positio-

positione consideratur, ita fieri debere, ut simul & lex, & quæ pari passu cum lege ambulat, formatio naturæ humanæ ad eum finem peculiari à brutis modo facta abstrahatur, utq; adeo nihil remaneat, nisi quod mere sit physicum; suam equidem explicat mentem, sed Indifferentistas dictos, contra quos disputo, id non juvat, qui sub iisdem circumstantiis per naturæ legem aliquid prohiberi & præcipi posse, sola prohibiti & non prohibiti circumstantia variante, impudenter asserunt, & ad istum respectum ad humanam naturam, ad quam respici debere cum Dn. Pufendorfio contendo, non attendunt. Asserere tamen non dubito, ex mea hypothese, qua humanam naturam, & moralium veritatem antecedenter ad divinam voluntatem se habere affirmo, fortius contra Vasquium, Rhetorfortem, Radam, &c. disputari, quam ex Pufendorfiana; quod consequentia tantum Necessitatem inferat, cum mea & consequentis necessitatem, quæ omnem contingentiam & mutabilitatem rei, sc. ratione veritatis suæ, penitus tollit, propugnet, quod uti notum, illa qua talis non facit. Deniq; id quod est in actu hominis mere physicum, potest spectari ut tale, etsi ab isto peculiaris humanæ naturæ formatio non abstrahatur, cum & pure humanum detur quod sit mere physicum.

§. 3. De Moralitate adulterii antecedenter ad omnem legem & divinam impositionem se habente, secundum Indifferentistarum dictorum hypothesein, & ad mentem Vasquii, Rada, Trvissi, &c. aliaque etiam occasione disputata, miri stuporis, callide immutato controversiæ statu arguit Pufendorfius; aliis diversum sentientibus objecta ceu sibi opposita suggillans. De concubitu

itaque cum alterius uxore, suam mentem p. 33. explicans, pronunciat, quod non sit actus physicus indifferens, sed moralitatem & legem quam maxime involvens, cum concubitus cum fœmina sit actus physicus; sed cum uxore alterius moralis & lege vetitus, qui uno vocabulo adulterium vocatur: quod uxor notet fœminam, quæ uni soli legitime data fide corpus suum addixit, Contra vero ego dico, quod talis concubitus, lege licet recte prohibitus, moralitatem involvat etiam antecedenter ad legis prohibitionem, hominisque naturæ rationali & sociali plane per se inconueniens sit; & quod *τὸ legem involvere*, vel *lege esse vetitum*, se consequenter ad actus hujus esse morale habeat. Et si per *τὸ legitime* Dn. Pufendorfius intelligit *τὸ secundum leges*, istam dico definitionem uxoris esse excogitatam ad salvandam quam propugnat thesin, non sine petitione principii: Ast si *τὸ legitime* notat, quod decenter fit, secundum indolem negotii, concedo equidem istam definitionem, sed nego ex legum definitione antecedente moralitatem adulterii originaliter & primo provenire: fidem quippe sanctissime datam perfide fallere, quod fit in adulterio, ante omnem legem malum est. Vnde fallitur Vir celeberrimus, quando *contradictoria & nugatoria ei videtur questio: An concubitus cum alterius uxore sit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei.* Non enim major contradictio est, quam si quero, an punctum mathematicum nullas habeat partes, antecedenter ad voluntatem Dei. Nego quippe moralita-

litatem, ratione veritatis suæ sc. à lege & voluntate Dei antecedente primo provenire, cujus decretum & definitionem potius illa antecedere dici debet; ad quam etiam ipsa ratio & veritas humanæ naturæ se antecedenter à nobis habere creditur. Illud autem plane incongrue dicitur: *Quid autem pronuntiandum sit, posita insana illa hypothesis; Si Deus non datur; tunc demum patebit, quando Zentgravius ad hanc questionem liquido responderit: Num posita hypothesis, si Deus non datur, aliquis è Suecia cum infamia fuerit relegandus?* Sic enim malo potius loqui, cum mea non intersit, quid in incluto Sueciæ Regno geratur. Incongrue, inquam, ista dicuntur & objiciuntur. Nam *relegatio* ista pertinet ad rem existentem, de qua, & cujus accidentibus existentiam præsupponentibus, jam non est quæstio. Ita debuisse querere: *Num posita insana illa hypothesis* (sit enim & talis per me) vera sit hæc propositio & definitio *Euclidea* ex l. 3. Elem. ἴσοι κύκλοι εἶσι, τῶν αἰ διαμέτρων αἰσ ἴσαι; *circuli aequales sunt, quorum diametri erunt aequales.* Quod enim respondendum censes de hac quæstione, id cense quoque respondendum esse de adulterii, quod saltem sic concipimus, non vero dari dicimus, moralitate, ejusque veritate.

§. 4. Inde ventilatur, quid in hac controv. efficiat illa distinctio, *inter vocabula qua merum motum physicum significant, & qua notant actum physicum cum moralitate conjunctum*; quam cur Pufendorfius suam vocet, vehementer miror, cum in vulgus nota, & in hac, aliisque quæstionibus sæpius à pluribus

usurpari soleat. Negat autem recte quæri, qualis sit iste actus, cohabitare alterius uxori, præcisa impositione superiori consideratus, an mere physicus, an quid moralitatis in se contineat? Eodem enim jure (quod in factò tantum fundatur) quæri posse, num ego sim animal rationale? Ideo nimirum, quia si velim principium moralitatis, totamq; adeo moralitatem hic præscindere, & nihil præter merum actum physicum retinere, amovenda quoque sit, notio uxoris alienæ, quæ citra moralitatem intelligi nequeat; remittitque ad suum Specimen controversiarum c. 5. §. 20. Sed quæ ibi se contra me per occupationem disputasse credit, per dicta jam discussa sunt. Pag. 160. ibid. alienam uxorem vocat eam, in quam per leges soli marito jus, ut cum ea misceretur, erat quæsitum. Nego vero ego per leges solum habere maritum potestatem in corpus suæ uxoris, sed ex objectiva ratione, ante leges uxor talem notat fœminam per fidem sanctissime datam uni viro propriam. Confirmat superveniens saltem lex, probatque ea & præcipit, quæ in se honesta & bona sunt. Dein si vel maxime amovero notionem uxoris alienæ, non tamen notionem mulieris alienæ amovere licebit; hanc enim fœminam non esse illam, etiam physice verum est; sed ponenda erit mulier cui simul præmixta miscentur: Sic enim actus mere physicus in adultério melius forte explicabitur, quam si cum Dn. Puffendorfio ex Specim. p. 160. dicimus, quod actus mere physicus in adultério sit misceri eidem cui misceatur & alteri, cui

iam

tamen nullum in eam peculiare jus competit, cum ob juris mentionem, Virum Doctissimum nondum ab omni moralitate plenè abstrahere pateat. Remoto autem omni respectu ad legem, separata quoque omni à v: p: q: ex aberratione à lege resultante, remota denique etiam *notione uxoris alienæ*, sic ut id quod ita isto actu mere est physicum solum retineamus, mulierem sc. quæ pluribus viris simul corporis sui potestatem facere consuevit, uti brutorum *femellæ* plures admittunt mares, (de actu prout mere physice se habet loquor, ne quis cavilletur,) vel ut *Pufendorf.* loquitur: *Masiori eidem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare jus est;* num illud physicum, seu actus talis mere se habens physice, etsi indifferens sit ad scortationem & adulterium, quin & ad conjugium; qua tamen individuatur ad materiale proximum adulterii, quod qua tale etiam physicum quid est, & ad actum physice consideratum pertinet, eandem indifferentiam ad bonum & malum retineat, ego dicere, superstitio licet à me sit aliena, non ausim. Cætera quæ p. 34. *inepte & stolidè* pro sua sapientia inferri putat, ignorans quid carpat, satis apte & recte concludunt, si status controversiæ recte fuerit observatus, contra eos quibus opponuntur, occasione questionis potissimum *alas* agitatz. *Gesenianam* item ego meam, non facio, tantum abest, ut consequentias *Beckmannianas* invita veritate defensum sim suscepturus. *Artificium* denique istud *obscænum*, in quod ibidem invehitur, à me alienum esse, ipse *Pufendorfus* cum ex *Disquisition.* mea, tum ex his

Vindicis

Vindictis satis cognoscere potest; modo ipse tam alienus foret à suspicionibus injustis, quarum exitus tandem ejusmodi disceptandi genus esse solet, quo qui vincit peior & infelicior ipso victo habetur. Et omninò benè fecisset Vir Doctissimus, si & *Artic. X.* attentius considerasset, vidisset enim soli exposita, quæ in prioribus *opaca nube* tecta perperam credidit. *Abstractiones* denique & *precisiones*, *modosq; concipiendi* varios, quos nuci videtur facere, uti alibi, ita in nostris quoque controversiis accuratum Philosophandi genus desiderat.

CONTROVERSIA V.

De

SOCIALITATE,

an

Sit Juris Natur. Fundamentum.

§. I. **D**E *Socialitate* quæritur, an *sit idoneum fundamentum*, seu *propositio fundamentalis* indestrui queat, ex qua *leges Naturales* *facili Consequencia* deduci, & *in illam reduci rursus possint*? Decisio hujus quæstionis magna ex parte inde pendet, an *J. N.* disciplina æque officia hominis erga Deum & seipsum explicet, atque hominum inter se officia tradit, & quid juris inter homines mutuo exerceri debeat docet; unde cum nos id affirmemus, negante *Pufendorfio* religionem naturalem nativam velut sedem in disciplina *J. N.* fortiri,

tiri, mirum non est, hic aliquid dissensus inter nos, circa designandam universi J. N. propositionem fundamentalem, intercedere. Alias in *Disquis. mea* p. 168. expresse scripsi, *quando qua sit J. N. officia erga alios in vita sociali quaritur, ea qua vitam socialem per se tollere, & fini societatum naturalium per se adversari recte ratiocinando percipiuntur, lege naturali esse prohibita, dubium non esse; qui etiam pag. seq. non negavi in thesi, secundum socialitatem, recte sc. intellectam, posse à nobis dijudicari, quid sit J. N. Adde nunc, (enquam liberalis sim,) Clementis Alexandrini, Augustini, Ambrosii, Lactantii, suo loco, Deo annuente adducendorum, eandem esse Philosophiam. Cæterum cum inadæquam sit J. N. latitudini, malui pro socialitate substituer CHARITATEM, seu si aliis hoc esse nimis videretur Theologicum fundamentum, AMOREM, qui directe officia hominis erga Deum, seipsum & proximum seu socium, sub se continet. Quo nomine præter Gentiles etiam nostros, Augustinum, aliosque habeo mecum sentientes.*

§. 2. *Socialitas*, uti etiam Dn. Pufendorf. de J. N. & G. p. 183. innuere videtur, in hoc consistit, ut appetant inter se conjungi, & conjuncti in cœtu sui similiam vivere velint homines, & quo sic vivere possint, sic adversus se invicem se gerant, ne quid comittant, quo perturberur, & tandem tollatur, vel minus tranquilla inter mortales societas esse queat. Hujus culturam, sc. uti rursus Pufendorf. Elem. l. 2. p. m. 308. loquitur, *ut ita quisq. se conservare studeat, ne societas inter homines turbetur*, negavi recte in fundamentalis propositionis locum assumi, quæ sc. fundamenti loco subternatur **Universo Juri naturali, cum ex eadem officia**
erga

erga Deum, & nos ipsos, qua tales si. deduci non possint aut debeant, quia quomodo homines inter se vivere deceat, & quæ mutua illorum sint officia, tantum dicit. Respondetur autem huic objectioni satisfactum jam in Specim. Contro. c. V. §. 25. Docetur verò ibi, Religionem naturalem nativam velut sedem in disciplina J. N. non sortiri, sed ex Theologia Naturali, vel prima Philosophia in ea mutuo peti. Ego verò contra dico, religionem naturalem, ut habet rationem præcepti, omnino ad doctrinam J. N. perse pertinere, licet quis sit verus de Deo sensus alibi explicetur. De officiis etiam cultus Deo debiti, prout ea ratio, imperfecte licet, cognoscit, & pietate, aliisq; primæ Tabulæ Decalogi quo J. N. continetur præceptis, suo jure agit Philosophus Practicus. Vid. Dn. Joh. Schilterus Philos. Juris. c. 2. §. 4. seqq. Non enim Jus naturæ secunda tantum Decalogi tabula absolvitur, cujus prima quoq; tabula pars essentialis est. Taceo Paulum Rom. I. 19, 21. II. 15. Act. 17. 27. Religionem naturalem ad Jus naturæ referre. Nec nego male eam à nonnullis explicari, uti infelix hujus rei, ut de Theologia Hobbiana taceam, edidit Specimen Herbert. de Cherbury, castigatus licet hoc nomine à Musais, Franchio, Kortholio Theologis Jesensibus & Kiloniensibus. *Tantum id heic observo, ad ea verba quæ ex præfatione libelli mei de officio hominis & civis carpuntur, religionem naturalem officialitate indirecte derivari, insidiosè interpolari, & de suo verbis, seu ex fundamento: quæ in loco, quod iste respicit, non extant.* Ego verò hic observo, & cordato lectori dijudicandum relinquo, annon Dn. Pifendorf. nunc immutato quæstionis statu, pressus de Jure

Jure naturæ, quam olim, philosophetur, ad semel inconvenienter posita salvanda. Dixerat in Præf. operi majori de J. N. G. præmissa, se *fundamentum UNIVER-
SI juris naturalis posuisse socialitatem hominis*; & in libr. de Offic. p. 36. *divisionem officiorum quæ IN LEGE NATURALI homini incumbunt, COMMODISSIME videri institui SECUNDUM OBJECTA, erga quæ ista sunt exercenda, addiderat; ita ut hoc intuitu in tres principales partes dispescatur, quarum PRIMA tradit, quomodo ex solo rectæ rationis dictamine quis sese gerere debeat ADVERSUS DEUM.* Annon hic dicitur, officia hominis erga Deum, seu religionem naturalem; (*ισοδυναμῆντα* enim hæc Dn. Pufendorfio esse cap. 4. de Offic. ostendit,) esse partem principalem Juris illius naturalis, cujus alibi fundamentum esse Socialitatem scripserat? qui ergo me *insidiosè sua verba interpolare* scribit? Considerentur præterea & hæc verba: *Quanquam autem primario & directe ea præcepta legis naturalis, quæ ad alios homines spectant, ex SOCIALITATE, QUAM FUNDAMENTI LOCO SUBSTRAVIMUS, uti universi J. N. ex Præf. Opp. J. N. & G. ita & omnium partium ejusdem principalium, quarum numero etiam Religio naturalis continetur, deriventur, tamen etiam indirectè officia hominis ERGA DEUM, tanquam Creatorem INDE, sc. ex socialitate, quam fundamenti loco universo J. N. substratum ivit, deduci possunt.* Invito tamen, præprimis cum in *Specim. Controv.* aliter jam sentiat, certe aliter loquatur, nil obtrudo. Adde quod ista verba mea quæ Pufendorf. carpit, non tam antithesin, quam meam thesin expriment, ut proinde ista improbare ceu non læsus non debuerit.

§. 3. De Amore sui nondum probatum esse ait, *illum in se, & si homo non consideretur ut servus Dei, & societatis humanæ membrum, esse in obligatione.* Verum qualis sit obligatio hominis naturalis erga seipsum, *si non consideretur ut servus Dei,* (nolo ob absurdam & impossibilem hanc hypothese[m] cavillari, sicut supra Dn. Pufendorf. me ad hominem ex impossibili hypothese[m] logice disputantem tractavit) frustra queritur, cum lex naturalis obliget ex divino in hominem imperio, quo non dato, non dabitur legalis obligatio, de qua unice quæstio est. Potest itaq; erga seipsum homo obligari propter Deum, etsi non consideretur tanquam societatis humanæ membrum. Adde quod iste amor sui sit in se perfectio, cum in ipsum Deum cadat & proinde, ordinate modo se habeat, naturæ rationali quam maxime conveniens; ad quem extra vitæ socialis statum, omnia animalia instinctum habere naturalem, Gentiles, Cicero, aliiq[ue] observarunt. Ex nostris Augustin. l. i. de Doctr. Christ. c. 23. *quantumlibet homo excidat à veritate, manet illa dilectio sui, & dilectio corporis sui. Non falsa solum, sed & Republica pernicioosa ei dicitur sententia; neminem teneri alterum magis diligere quam seipsum; Bene, si ita crude & nude accipitur. Nam dantur casus non infrequentes, ut vitæ & fortuna nostræ à nobis pro aliis impendi debeant; & qui hoc negligunt facere, magis seipsum diligunt, quam alios, quod & ipsum ordinatæ adversatur philantiæ. Falsum quoque addit esse, quod quæ homo sibi ipse debet, regula sint*

sint officiorum, quæ alteri, qui cum vivimus, exhibere decet; atqui diliges socium sicut te. Quomodo? explicavit Justinus Martyr in Dial. cum Tryph. f. m. 251. in Disquisit. p. 171. adductus; cui jam addo commentarium ligatum Gregor. Nazianzeni:

Τοῦτ' ἴδι τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς πέλας

Ὅπως σεαυτῶ, τῦς δὲ τυγχάνειν θέλεις,

Ὅπως πρὸς ἄλλους μὴ παθεῖν ἕλωσ θέλεις.

Τοιαῦτα καὶ σὺ μηδὲ δρᾶν ἄλλω θέλεις.

Nec aliter Gentiles, vid. Aristot. 7. Eudem. c. 6. *Cicero* in *Lælio* & alibi, qui satis clare ostendunt, sibi non de Amore *concupiscentia*, sed *amicitiæ* esse sermonem. Nec obstat, quod amor ille noster, ne in devia abeat, neve societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines temperandus sit; hoc enim quando negligitur desinit esse amor rectus, degenerans in perversum. Quibus observatis concidunt ea quoque, quæ infr. p. 42. seq. de hac quæstione contra me disputantur.

§. 4. Post hæc disquiritur: Unde cognoscatur, *socialem vitam pro Imperio mortalibus à Numine esse injunctam?* thesin ipsam enim nunquam negavi. *Pufendorfius* repetita paucis sua sententia, quæ in contrarium à me afferuntur in *Disquisit.* p. 123. seqq. vix aliud arguere ait pag. 36. quam inane studium, aliorum labores maligno dente arrodendi. Verum quam longè absum à *Cynica* malignitate, vindiciæ hæc meæ ostendunt, quando male licet sæpius habitus, ab omni acerbitate abstinuerim. Non de rationibus Tuis, Doctissime *Pufendorfi*, iudicium tale tuli, quale nuper de illis iudicavit

dicavit *Nicetas Spilins* in Ep. Cur. p. 92. seq. sed ut in libera Philosophorum civitate decet, rationes tuas ex Tuis principiis alicui *Carneadi* aut *Aristippo*, contra quod genus hominum, quo hodie non caremus, hanc inprimis esse muniendam Philosophiam, Tu nec ipse iveris inficias, cum illis etiam eandem velis oppositam, non omne defundamento moralitatis naturalis in socialitate fundatæ, dubium eximere ostensurus, (etsi causam illorum minime agam) quid secundum illorum principia excipi queat, sine maligno exposui affectu. *Aut ex tali persuasione, quod Deus velit, jubeat, ut homo sit sociabilis, quod non temere in genus humanum invaserit, sed ex ipsa consideratione humana nature promanaverit, recte ad investigandam legem naturalem adscendi.* Quid verò tum? *Nam aliudhinc evincitur, quam quod occasione vitæ socialis, demum quæri possit, an & quali lege illa sit præcepta? unde ut certo constet, illam pro imperio lege naturali injungi, firmiori opus est indicio. Non enim apodictica est hæc propositio: Cum Deus naturam hominis ita formarit, ut necessarium ei sit per legem vitam sociale imperari, Deum utique ejusmodi legem tulisse.* Nam, ubi datur talis? *Ita- tim excipient, qui legem naturalem dari negant. Imo connexionem Tuz propositionis expresse negabunt; cum, & per homines ejusmodi sociales leges ferri queant, postquam necessitas illarum cognita, & vitæ socialis ratio instituenda ex ratione istius necessitatis insinuata fuerit, uti fit in legibus etiam mere positivis.* Quando verò p. 37. dicit, *posse aliquam utilitatem*

sic esse comparatam, ut etiam necessitatem arguat; præsertim cum eidem argumento alia quòq; conjungantur; Nec quia Apostolus pietatem ad omnia utilem pronunciat, ideo eandem in præcepto non esse: Manifestum est à particulari discursum formatum esse. Deinde utilitas non statim infert necessitatem honestatis internæ, uti notum; multo minus ut à Deo statim expressa lege aliquid præcipiatur, cum in vita sociali multa sint necessaria & utilia, positiva tantum lege præcepta. *Frivolum* Idem credit, quod circa argumentum à religione & metu Numinis petitum à me movetur; cum omnes qui aliquam religionem & metum numinis agnoscunt, hanc quæ religionis partem fatentur, ut homo adversus hominem socialitatis leges server. Atqui gentes quæ olim latrocinia inter licita habebant, socialitati utique inimica, *metum numinis* agnoverunt. Ferocissimus sane mortalium Attila, æque superstitiosus legitur fuisse. Ut taceam de gentibus, apud quas stupra, adulteria, furta, homicidia impune comittebantur, utique superstitiosis, vid. ex nostris *Euseb. Præp. Evang. l. 3. & alibi. Dapperi* quoque Africa & America. Ex Gentilibus *Sextus Empiricus Pyrrh. Hypotyp. l. 3. c. 24. f. 528.* Taceo Gentilem religionem cum insigni superstitione conjunctam, sic esse comparatam, ut per se foveat scelera vitæ sociali inimica, ceu ab *Arnobio, Augustino*, aliisque contra Gentes disputantibus eximie ostenditur. *Ratiocinium Pufendorfianum à conscientie morsibus* ita formatum:

Si conscientia morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio à Deo est injuncta; an omnibus qui cum Carneade, contra quem hoc nomine etiam Grotius disputavit, vel Sexto Empirico, vel hodierno etiam Empetæ & Libertino, jus naturæ iverint negatum, sit satisfactorum, vehementer dubito, cum morsus conscientia etiam à delictis contra legem positivam commissis provenire non repugnet. Quæ verò in sequentibus Ei inania videntur, mihi dicuntur adhuc solida, & hætenus discussa satis ostendunt, me non cum propria umbra luctari, sed cum illis, quæ justo liberalius à Dn, Pufendorf. disputata sunt.

§. 5. De insufficientia socialitatis quæ disputantur, illis facile me supersedere potuisse putat, p. 38. si scopus ipsius scripti, & quæ in Specim. controvers. c. 5. §. 25. monuerat, observata fuissent; sed qualia illa sint, jam ex parte supra vidimus, & scopus ejus ibid. explicatus, non exhaustit J. N. latitudinem debitam, quam nos spectamus. Cumque hac occasione de homine violentas sibi manus interente disputatio orta sit, àuloxeriar se illicitam probasse Pufendorfius ait, quia homo à Deo in hujus mundi statione locatus est, & quia adeo servus Dei, & membrum societatis humanae est, qua ratione etiam Epictetum & Platonem usos fuisse constat. Vult autem ut probem, ullam homini ad se conservandum obligationem esse, si idem nec Dei servus, nec societatis humanae membrum

*brum foret: Verum illud nunquam in me probandum
 suscepi, lege naturali hominem obligari ad confer-
 vandum se, si non foret Dei servus: Implicat enim
 hoc. Obligari autem eundem ad idem faciendum, et si
 nec societatis humanæ membrum sit, inde constat,
 quod hoc dato, non desinat esse Dei servus, cui ob-
 ligatur ad hoc erga se officium præstandum. Imo eo-
 dem dato, inerit eidem amor sui, & conservandi se, permanen-
 diq; voluntas, atq; aspernatio dissolutionis, ut cum Seneca
 Epist. 82. loquar. Cætera quæ à se nusquam asserta
 contendit, eidem etiam à me nunquam sunt imputa-
 ta. Illud verò non omni carebit supercilio, si quis jus
 naturæ exclusa prima, secunda tantum tabula Deca-
 logi, quæ hominum inter se officia complectitur,
 continere ausus fuerit; si de jure naturali proprie ve-
 lit loqui. Injuste à me arrodi ait, quod dixerit: re-
 ligionem quatenus ad disciplinam I. N. pertinet, in-
 tra spheram hujus vitæ terminari; quo nomine
 etiam ad socialitatem referri queat, quatenus so-
 cialitatis humanæ efficax vinculum præbet. Ve-
 rum religionem vinculum vitæ socialis esse, & ad so-
 cialitatem hac referri posse ratione, nunquam negavi;
 officia ejus exinde deduci posse non concessi, cum
 cultus divini ratio secundum ipsam Dei naturam, non
 vitam hominum sociale institui debeat. Ne dicam
 hunc finem religionis, etiam quatenus jure naturali
 illa præcipitur, esse imperfectum, cum per se Deus
 coli velit etiam ex J. N. præcepto. Recte quidem
 dicitur, de religione, quatenus ad salutem anima-
 rum post hanc vitam facit, agere, ad disciplinam*

1. *N. non pertinere; sed religionem naturalem,*
 ut complectitur officia Deo debita, *peculiari velle*
assignare disciplina, idem est ac officia primæ Tab.
 Decalogi peculiari Theologiæ morali velle tribuere.
 Unde quando ulterius addit p. 39. *Cum autem ei qui*
societatis humana indolem, vincula, legesq; unice
sibi exponenda sumsit, non possit divini Numinis
consideratio plane sequestrari: quippe cum ab eo
legum socialium origo & firmitas promanet, non
alio quam hoc respectu religio in hac disciplina con-
siderari potest, quam quatenus ea societatibus hu-
manis firmissimum coagulatum præbet, nisi diversas
plane disciplinas turpi errore miscere velimus;
 ulterius dico, eum qui societatis humanæ leges &
 officia unice sibi exponenda sumit, minime Univer-
 sum J. N. tractare; deinde ex subordinatis facere
 opposita, quasi unum esset faciendum, alterum omit-
 tendum; denique multiplicare sine necessitate disci-
 plinas, & fingere confusionem, ubi confusionis non
 datur periculum. Relinque Metaphysico, vel Theo-
 logi naturali suam Pneumatologiam; retine Tibi
 cultum Dei, ejusque officia explicanda, nec miscebis
 disciplinas, uti ambæ Tabulæ Decalogi, unam con-
 stituunt Theologiam Moralem sine confusione. Pro-
 cessu verò tali, quo *calumnia, Geseniana C. &*
cantilena, inanis sollicitudo & febricitantium so-
mnia objiciuntur, minime opus fuisset contra me,
 si ab initio Dn. Pufendorfius quæstionem distinctius,
 aut pressius, uti jam, tractasset. *Deum enim sta-*
torum

torem & autorem vita legis socialis esse, nec citra hanc persuasionem civilem societatem firmo stare talo posse, rectissime dicitur à Viro Doctissimo, Negamus etiam perinde esse, ac si dicat, religionem etiam salvificam pro ratione status esse formandam; aut ficta religione simplici plebecula esse illudendum. Verum olim non erat sic; uti clare supra p. 78. & seq. ostendi. Certum etiam est Gentiles credidisse olim, Romanos sc. & Græcos, πολυθεοῖσι socialiores esse Numinis unitate. Nec statim calumnie jure convincitur, qui quid logice sequatur, ostendit: Nunquam autem Dn. Pufendorsum ista quæ p. 129. seq. disputantur in vita sociali introducta velle dixi: quæ etiam maxima ex parte quæstionis illustrandæ gratia adducta sunt.

§. 6. Cum vero pro socialitate ego substituerim Charitatem, antequam hoc carpere incipiat, taxat, quod socialitatem esse J. N. normam dixerim, cum sit fundamentum, & eo quidem etiam sensu, quo dilectio fundamentum legis, quæ est lex naturalis repetita, Decalogi sc. dici potest. Annon vero lex norma dici potest? quid ni ergo socialitas, quam pro imperio à Numine mortalibus, & sic legaliter, hoc est, normaliter injunctam Pufend. contendit, norma dici poterit? Ex subordinatis non sunt facienda opposita. Ait equidem, charitatem pro fundamento legis naturalis ex Christiana disciplina à me substitui, consentiente nec refragante coetu Gentilium, nec se

*sane repugnante, cum ista socialitati amice con-
spiret: Sed latior est Charitas, quæ æqualiter utram-
que tabulam Decalogi, & sic universum J. N. com-
plectitur, cum socialitas Pufendorfiana ad secundam
Tab. referri debeat. Ait meum institutum & funda-
mentum magis Theologiam moralem sapere: Finga-
mus ita esse, quid verò tum? Christianam enim non me-
re Gentilem, ad Gentilium tamen caprū accommodatam
amo tradere Philosophiam. *Vsum autem fori huma-
ni ob oculos habenti, socialitatem magis videri
congruam.* Ita vero nec mihi, nec aliis videtur,
cum & in foro ad Charitatem Christianam vel maxi-
me respicere debeamus, cui nihil quod adversatur
sociale dici potest: facilius etiam socialitatis blanda
& amabilis imago à falsa socialitate induitur, quam ut
sub charitatis Christianæ larva decipi queamus. Ad-
do tamen, quod, si socialitas tam late pateret, &
universi J. N. officia tam apte contineret, atque
Charitas, ubi consensus est in re, non difficulter
quoad vocem inter nos futura esset concordia. Addit:
*Et ex usu fori humani certa tantū sunt officia, quæ
ex charitate proprie provenire dicuntur. Unde qui
v. g. as alienum exsolvit, & alia ex obligatione
perfecta prestat, non ex charitate agere dicitur.*
Verum cum hæc sententia Moralistarum & Scholasti-
corum, qui tamen non sine Sophistarum Elogio apud
Pufendorf. celebrantur, charitatis & Jutis régulas di-
stinguentium opinionem, à Dn. Zieglero & Osimiro in
Groz. sufficienter castigatam recoquat, ulterius nil
addo.*

§. 7. Cæterum non sine acri vehementia rursus Pufendor. *quam maxime*, inquit, *cavendum ab illa fallacia, per quam Zenogravius, aliq, viam sibi ad calumniam struunt, dum socialitatem humani generis confundunt cum peculiaribus inter homines societatibus, & qua ad illam necessario faciunt cum his, qua ad singularem harum felicitatem referuntur.* Sed vana est, si applicetur, hoc loco hæc distinctio. Cum quicquid necessario ad finem & conservationem singularum humani generis societatem facit revera sociale sit, & negari nequeat ad humani generis societatem necessario etiam facere, quicquid ad vitam socialem in certa societate colendam & conservandam necessario pertinet; certe quod mediate & *κατ' άλλο* ad finem & conservationem vitæ socialis facit, æque vere id præstat, atque id facit, quod idem agit immediate: Nec apparet, qui id sociale vere dici queat, quod singularum societatum affligit felicitatem, quod societates particulares tollendo, ipsam universi generis humani socialitatem & consociationem affligere aptum est, imo affligit. Audiamus verò usum hujus distinctionis: *Quo observato inquit. p. 41 haudquidquam sub censum legis naturalis venient etiam ea, qua in se indifferentia sunt, utut societatum humanarum particularium utilitatem promoveant.* Atqui dum hæc ita promovent utilitatem societatum particularium, hoc ipso sunt socialia, facientia ad finem & conservationem vitæ socialis: Et si necessaria sunt ad singularum societatum utilitatem,

F s

tem,

rem, necessario quoque faciunt, mediate licet, quod ad rem parum facit, ad finem & conservationem vitæ socialis, & sunt consequenter J. N. secundum conclusionem *Pufendorf.* paulo ante factam. Imo quicquid J. N. præcipitur, ceu pertinens ad utilitatem humanæ societatis particularis, seu majoris seu minoris, hoc ipso quoque desinit esse indifferens respectu socialitatis universi humani generis: Non enim integrum sanum est corpus, cujus unicum male afflictum est membrum; & morbus hominis etiam vocatur, quamquam unum tantum ejus membrum male habeat.

§. 8. Hoc impetu abreptus invehitur in celeberr. nostrum Theologum Dn. D. *Balthasarem Bebelium*, cujus verba ex *Dissert. de Principiis Officii Christiani naturalis & revelato* p. 139. in *Disquis.* p. 172. à nobis adducta, & ad discursum de *socialitate*, si quocunque modo se, & illimitate ea intelligatur, accommodata sunt. *Pufendorfius* hoc quæstionis statu neglecto, quasi omnia in eum præcise directæ, & socialitati cum rationalitati conjunctæ opposita forent; quæ tamen contra illos dicta sunt, quos ut *Gramond.* *Histor. Gall.* l. 5. loquitur, à contemptu religionis dixere *Politicos*, quibus ut aibi idem scriptor loquitur, *plerumq; Deus & religio pro nihilo sunt*; ne verba Viri celeberrimi adferendo, adducere ait *scrupulos Viris cordatis indignos, ac præpianiles*; cujus etiam discursum *ratiocinium* appellare non erubescit, *quod muliercula forsân & aliteres cum plausu excipient.* Sunt verò Dn. D. *Bebelii* verba hæc: *Fassi sumus antea, utilitatem veram promovere, id esse J. N. & Gentium, sed negavimus, naturam ubivis dictare, quid utile sit revera & constanter: facile enim etiam in rebus externis cespitat.* Vid. *Grot. J. B.* 2. 23. 1. *Utile putes*

rel-

religionem veram fovere, quamdiu Respublica in tranquillo statu est, sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod iactura religionis haectenus recepta averti possit, ammonetur sua sc. natura lege veram religionem abjicere, ut resp. servetur. Hoc est illud muliercularatiocinium? E-nimvero in Historiarum monumentis eruditorum ego neminem sic putaverim facile hospitem, quin sciat non semel hoc contigisse, id quod ad institutum Dn. D. Bebelii satis est. Excipit verò Pufendorf. primo socialitatem generis humani cum utilitate unius autem alterius oppidi vel provinciae male confundi. Socialitatem enim istam nunquam postulaturam, ut vera religione ob quemcunq; respectum abjecta falsa suscipiatur. Verum jam ostendimus, distinctionem hanc, alias satis bonam, nec à nobis ignoratam, ad præsentem controversiam gratis adhiberi. Uti enim generis humani socialitas nullo in casu falsam suscipi postulat religionem, ita nec utilitas gentis vel provinciae, cum nihil sit utile, ni simul sit honestum, uti eximie Plato & Cicero docuerunt. Nec apparet qui non ad socialitatem generis humani facere dici debeat, quod à Gente & oppido, clades, & sic à genere humano, hodie in cœtus & civitates diviso, sanguinis profusionem avertit. Et quis negaverit Gentiles Imperatores in Christianos sæviendo, omnino in socialitatem humani generis peccasse, licet in unum tantum hominum genus rabiem crudelitatis effunderent. Ita Muhammedis lex de persequendis à sacris ipsius dissentientibus, ethi quietem gentium duntaxat certarum tollat, non tamen puto aliquid obstare, quo minus in societatem generis huma-

humani impingere recte dicatur. Cætera quæ sequuntur, supra jam sunt à nobis discussa. Reliqua Dn. D. *Bebelii* verba non responsione, sed convitiis excipit p. 42. sine causa; in quibus inter alia *vocabulum Reipublicæ* taxat, quod *omitti debuisse* contendit. Miror vero qui sic arguat, cum & ipse officia *Civis secundum legem Naturalem* explicatum alibi iverit. Quasi vero in *Republica* nulla foret socialitas, vel socialitatis leges in civitate non observandæ forent.

§. 9. Postquam itaque *Amicum veterem*, qui ne ad *Pufendorfiam* respicere, vel verbo *Eundem* lædere in animo habuerat, ita tractasset, se mihi rursus objiciens reprehendit, quod de *socialitate*, quo illa non abuti liceret, limitate, quatenus sc. *cum rationalitate conjuncta est*, verba fecerim, id *ineptum* esse contendens, quasi sibi de *socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret*. Atqui hoc ego non dixi, sed doctrinæ ergo, ne qualiscunque socialitas, & quocunque se inter homines habens modo, perverse intelligatur, quo rite explicetur, limitate de illa recte sermonem esse, & *rationalitatem* ei adjungi affirmo: ut ostendatur, non qualemcunque hic socialitatem intelligi, sed rectam, bene compositam, & naturæ humanæ convenientem, sicut etiam de socialitate *Grogium, Bæclerum, Rachelium, Uffelmannum* locutos esse constat. Quæ denique de *amore sui Pufendorf.* subjuncta discussa jam sunt per ea quæ supra de hac quæstione diximus; quæ docent, nostram sententiam cum vitiosa *Hobbi* Philautia nihil habere commercii.

CON-

CONTROVERSIA VI.

De Conformatione creaturae rationalis cum Deo.

§. I. **S**ententiam nostram de hac, secundum Disciplinam Christianorum ad captum Gentilium exposuimus in Disquis. art. 9. Hanc vero ut carperet Dn. Pufendorf. illam *pro socialitate obrudi a me ait, cum tamen huic scopo parum sit accommodata.* Verum à me non plus dicitur, quam quod homines ad assimilationem cum Deo teneantur, tanquam ad finem suum lege naturali præceptum. Disquis. l. c. §. 12. 15. seqq. Notiores autem quoad nos in hac Philosophia esse illam *Charitate*, quam pro fundamento substituo J. N. nunquam dixi. *Finis* nimirum *internus* est J. N. assimilatio hominis cum Deo; *externus* felix & tranquilla humani generis conlociatio, sub divino per homines imperio. Obtinetur hic per triplicis generis actiones ex *Charitate* (si quis *amorem*, vel *amicitiam*, vel *Cumberlandi Benevolentiam* velit substituere, per nos licebit) potius, quam *socialitate*, quæ ceu strictior, ab illa ceu latiore continetur, profectas; *pietatem* sc. seu cultum divinum; *rationalem sui amorem*; & *mutua hominum officia*. Qua vero ratione ad Assimilationem dictam hæc reduci, & ex ista etiam deduci queant, ostendimus, paucioribus licet, p. 328. Putat equidem, *non statim ad captum esse omnium hominum, quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi*

sibi grandiloquentiam jactant; verum quicquid est ad captum gentilium, æque est ad captum omnium hominum, atque socialitas; accipiatur id eo modo sensu quo à Gentilibus docetur: Nam nec illi aliam quam generalem aliquam assimilationem intellexerunt, Unde non negamus quidem, *sanctitatem, misericordiam & beneficentiam diversa ratione in Deum, atq; in homines cadere*, vid. Disquis. art. 9. §. 2. 17. 20. Et τὸ σicut, non notat æqualitatem in quantitate, gradu & ordine, sed potius qualitatem in veritate; h. c. tamen exinde sequi non concedimus, *magnam partem officiorum in deo liquido non sic posse deduci*, ut à posteriori divina attributa practica, quatenus ad imitandum nobis proposita sunt, illa à nobis postulare, non possit doceri. Certe si probavero aliquem factò aliquo commissò, id quod inhumanum est egisse, recte dicere queo, eum non esse misericordem & beneficum, qualem eum ad imitandum proposita divina attributa esse jubent, ut de facto, quo læditur injuste proximus, recte pronuncio illud contrariari socialitati, id quod ad probandam & urgendam conformationem creature rationalis cum Deo, qualem Philosophia ad captum Gentilium tradit, satis est. Cæterum bene fecit Dn. *quod noluerit hoc cavillari*: Sanctitas Dei est ἀρετῶν τῶν καλοῦντων mali: Fecisset enim quod virum eruditione, ingenio & fama inclytum minime decuisset. Non enim lego me scripsisse: *Divina rectitudinis sanctitas est boni & mali ἀρετῶν*; cum sic mea in Proæmio habeant verba: Ἀρετῶν τῶν καλοῦντων autem boni & ut Plato loquitur, *pulchri, ut est divina sanctitatis rectitudo* &c. Quan-

&c. Quamquam si vel maxime ita verba posita forent, non deesset commoda explicatio ad eludendum cavillum. Instat p. 44. Atqui *ut liquido discerni queat, quae attributa divina ab homine utcumq; exprimi possint & debeant, quae non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum.* Rectius id vero à Philosopho adhuc ad universi humani generis caput ex scriptura sacra tradi potest; plenius etiam ex *Charitate* quam ex *socialitate*. Imo Gentilium Philosophis, etiam Sinensium Confutio se magis probaverit hypothesis de Conformatione & assimilatione cum Deo; quam Socialitas. Quae vero de *multitudine hypothesisum, & tricas* subjicit, neminem qui tricas non amat movent; quae autem de *liquida ac distincta cognitione* objicit, partim jam discussa sunt, partim ad quaestionis statum non pertinent, uti sub initium hujus Controv. observavi. Doctissime etiam Dn. D. *Alberti* discussit hactenus, quae de *Imaginis Dei sensu biblico & Ecclesiastico accepta* quaerit *Pufendorf*. Cum enim serio rem illum non agere appareat, serio ut nos respondeamus, & actum à viro celeberrimo denuo agamus, opus non est. Tandem perstringit Dn. *Pufendorfus*, quod nuper *Specimen J. N. secundum disciplinam Platoniam* ediderim. *Et ne, inquit, tricandi materia desit, jam etiam si Diis placet, jus naturale adornandum ad disciplinam Platoniam, & circa ejus dicta accommodanda ac decurrenda labor est sumendus: velut parum sit seculis per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse.*

sudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed ut disciplina abs nativa sua habitudine ad ipsorum tradita utiq; detorqueantur, id necessum non est. Verum Disciplina J. N. non detorquetur ad placita horum Philosophorum, sed ostenditur saltem, qua ratione, quibusque argumentis hi Philosophi quæstiones juris naturalis explicatum, ierint, retentis illis quæ sunt probanda, rejectis verò istis quæ censura notari merentur. Utenim in verba magistri hic iuremus, sicut inepte olim Scholæ fecerunt, minime est necesse. Scio tamen alibi eruditos de hoc instituto mitius iudicasse, quam Dn. Pufendorf. tulit iudicium.

CONTROVERSIA VII.

Quomodo J. Natura; & an in Infantibus detur.

§. I. **D**isplicere mihi ait §. 19. quod propositiones actuales & distinctas circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi neget; addit tamen, me ipsum diserte eas statuere non aude. Sed non ita sum morosus, ut quod ipse non audeo affirmare, id in aliis eruditis, qui idem non faciunt, mihi displiceat. Rem ipsam vero quod attinet, satis expressum in Disq. puto ad eandem significandam, quod per ambagos à me dici ait. Quid sibi autem videatur, ita docet: *Dico; uti infantes quidem rationem*

tionem habent, actu exerendam, ubi aetas accesserit, nec ideo tamen per infantilem aetatem actualia & distincta observantur ratiocinia: ita inest utiq; animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando usus rationis sese exeruerit; ut tamen ante usum rationis actuales & distincta propositiones non adsint. Ast ego contradico, non tantum intelligendi facultatē, sed etiam ante usum rationis dari aliquas *novas hypothes* innatas, discrimen honestorum & turpium insinuantes, intellectui passivo à nativitate statim congenitas, eo sc. sensu quo imago Dei olim concreata fuit, & innata posteris fuisset, ni lapsu hac felicitate homo excidisset; sive quis has species intelligibiles practicas connatas *propositiones distinctas & actuales* vocare velit, sive non velit, per me licet, modo res ipsa non negetur. Quando verò p. 46. ex Rom. 2. 15. *consequi duntaxat negat, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inherere*, eo sc. sensu, quem iam explicavi, ei ulterius nil addenti oppono meum, confirmatum §. 19. & seq. Art. V. Equidem, *nō opus esse ait, ut mecum litiget, cū nescire videar, quale genus actionis scriptio proprie dicta nover.* Sed videtur ipse potius veram scriptionem cum certo modo scribendi confudisse, & hoc negato, illam unavisse negatum. Pergit: *Dictum Luc. II. 12. eo tantum fine à se adductum fuisse, ut ostenderet, equipollere phrasas illas, recondere aliquid in corde suo,*

& inscribere cordi: Sed non repugnat id quod est in corde reconditum, esse quoque per naturam insitum; connotatque tamen *inscribere* una certum recondendi modum; per species sc. in corde expressas. Instat ulterius: *Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientia non sit ab adsuetudine, sed à Deo, nimis liberaliter infertur: animis infantum actuales, & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse.* Verum missa de propositionibus distinctis exagitatione, cum de speciebus impressis annatis loquor, nisi rationes addantur à Viro Doctissimo, meum nego tantum valet, quantum ipsius ajo, & contra; potius liberaliter dico ita inferri: *Quando dicitur, legem naturæ intellectui hominis quid esse superadditum, observandum est, legem primo & proprie in legislatore esse, cujus notitiæ dein subdito imprimitur. Eoq; & lex naturalis, non est pars hominis, aut facultas aliqua congenita: Quasi vero aliquid esse in mente Dei, & homini inditum per naturam, forent impossibilia; quanquam non meminerim, me legem naturalem vel partem, vel facultatem, hominis alicubi appellasse.* Illa vero plane insufficiens est explicatio, *quando, ut eadem lex à Deo insita homini dici queat, sufficere ait, naturam hominis à Creatore ita formatam & dispositam, ut notitia ejus legis, utiq; animo hominis sese insinuet quamprimum rationis usus sese exerit.* Nam hoc modo potentialiter insita tantum, hoc est, revera non insita, sed potius

potius suo tempore inferenda dici debet; imo acqui-
 sita potius, quam insita, sicut & scientiæ aliæ, Mathe-
 maticæ v. c. acquiruntur. Sed videtur *Pufendorf.* con-
 fundere ipsa principia, cum principiorum usu &
 promptitudine in iudicando secundum illa, hæc usum
 rationis & crebrum exercitium sequitur. Adde, quod
 id quod nondum existit, secundum *Dn. Pufendorf.* nec
 verum quid, & proin uti nec lex, ita consequenter etiam
 nec lex naturalis dici debeat. Plane verò inconve-
 nienter addit: *Sicut v. g. non necessum est, ut orga-
 nis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura in-
 hereant, sed sufficit illa per naturã sic esse disposita,
 ut ubi ab istis feriantur, statim eadem comprehen-
 dere & dijudicare queant. Sic & mens hominis
 à Deo formata est, ut statim atq; super actionibus
 suis se possit reflectere, de eorum rectitudine &
 pravitate, & num sibi conveniant, an minus, ju-
 dicare queat.* Num enim species visibiles dicuntur in-
 sitæ, sicut lex naturalis à Deo insita homini dicitur, &
 à *D. Pufendorf.* ita dici conceditur? Num leges naturæ
 dicuntur naturales tantum eo sensu, quo species visibi-
 les naturales sunt Organis ad apprehendendum & di-
 judicandum? Illud verò me parum movet, quando
 p. 47. ait, *ea vis mentis humana lumen, an semen,
 radius an scintilla vocetur, sua nihil interesse, cum
 nihil horum actuales & distinctas propositiones
 notet.* Nam nec mea aliquid interest, qui de appella-
 tione digladiari nolo; quanquam facile appareat,
 quo sensu & cur *luminis, seminis & radii* vocibus

usus fuerim: modo rem ipsam obtineam, sc. internum aliquid habituale, hoc est species intelligibiles practicas, impressas menti & connatas. Mirum vero est, quando *scire vult, quibus popularibus verbis meum hoc habituale explicaturus sim*; annon enim de dormiente quoque dicere solemus, quod multa sciat, (*Dieser Mann der hie schläfft weiß sehr viel*) sc. habitualiter, & actu primo. Unde non sunt sine mente sonus, quæ p. 251. Disquis. de notitia nat. quam habent infantes, dixi; potius pro imperio tatis *quæso* inquit, *amove ista verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic, infantum animis inesse actantes & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende*. Sufficit enim me probasse, leges naturales primas esse actu per naturam insitas: Definitamen Tu prius distinctas illas propositiones, quæ sunt actu expressæ in viro aliquo docto, easque ostende, ut scire possimus, quid adhuc sciat, & quid oblivioni tradiderit.

CONTROVERSIA VIII.

An

Jus natura dirigat etiam actus interiores.

§. I. **Q**Uæ de hac controversia restant, exigui sunt momenti, cum cætera satis à Dn. D. Alberti. solide

lide sint discussa. Putat Dn. Pufendorf, ni *Theologiam* *Moralem cum I. N. confundere velimus*, dici debere *I. N. scita ad usum duntaxat fori humani adaptanda esse, jusq; naturæ dicto modo tractatum* maximam partem *circa formandas hominis actiones exteriores versari*. Sed non in *Theologiam* *moralem* falcem immittimus, quando interiorem actuum honestatem urgemus, quã Gentiles etiam præceperunt; nec eo quo debet *J. N.* tractatur modo, si maximam partem circa formandas actiones exteriores illud versari dicitur. Honestatem enim & justitiam internam respicit jus hoc, etiam quatenus inter Gentes, cunctosque homines intercedit, vinculumque humani generis commune est; quæ primario in motu interiori datur, ex quo exteriores promanant. Unde cum actiones interiores latius, certæque late pateant, pluresque etiam sint quam exteriores, rectius maximam partem circa formandas actiones interiores versari affirmatur. Huic *Juris naturalis* indoli quoque tractatio respondere, non verò repugnare debet. Nec dicendum est *Jus naturæ* in vita hominum sociali, non alium habere usum, vel ad usum fori non aliter debere adaptari, quam habent leges mere civiles, aut prout hæc adaptari solent in vita exteriori. Dicit, *quod in foro humano & diversas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens fore negare*, p. 48. Bene: Sed & actus interni, quatenus in externos influunt, inter gentes bene vel male audire solent. Quod vero cogitationis pœnam in foro humano nemo luat.

non fit, quasi in Jus Nat. commissum actione interiori in foro humano non esset vere peccatum, vel sceleris cogitationem, etiam quæ plane recondita manet, non improbarent Populi, ceu moraliter malam: Constat enim malam mentem sæpius accusatam. Sincera fides datur, sincera pax juratur, id quod mente fit; sed quia *natura humana non congruum est, ut ex actibus mere internis jus aut obligatio inter homines nascatur*, vid. Grot. J. B. II. 20. 18. *Si à fratribus nostris aliquis lapsorum fefellerit, ut pacem subdole petat, impendentis praelii tempore communicationem non praeliaturus accipiat, seipsum fallit, qui aliud corde occultat, & aliud voce denunciat. Nos in quantum nobis & videre & judicare conceditur, faciem singulorum videmus, cor scrutari & mentem perspicere non possumus*, gloriosus Martyr Cyprianus ait. Annuunt Gentiles. Falsum autem est, *impuritatem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectare*, si exclusive loquatur Puffendorf. contradicunt enim eidem morum Doctores inter Gentiles: Seneca, Aristotelis, Plutarchi, Platónis, loca in Disquis. p. 53. seq. adducta sunt. De Stoicis vid. A. Gell. Noct. Artic. I. 19. c. 1. Et egregiam haberemus Philosophiam moralem, etiam prout Theol. Morali contradistinguitur, ejusque usus in foro se exerit, si non æque interiores atque exteriores motus, ratione sibi convenienti, ex lumine sc. naturali, non revelato, dirigeret, atque interiorem quoque æque harmoniam præciperet. Instat: *Est & illa sequela oppido quam crassa: Disciplina I. N. ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrociam quæq; moliri scelera. Qui verò sic? Nam nos*

utiq;

utiq; passim discrimen divini & humani fori insinuamus. Sit ita : Nec liceat per forum divinum ; licebit tamen id, nec erit prohibitum per jus naturæ, quatenus hoc ex Tua mente ad forum adaptatur humanum. Taceo leges naturales, etiam prout ad forum humanum imperfecte adaptantur, ad forum internum conscientiæ, utiq; divinum, respicere, ut proin distinctio objecta quoad hanc quæstionem inanis sit. Curiosius verò paulo agit Dn. Pufendorf. quando *Objectionem* allatam, cui opposuerim scire avert; omnibus opponitur, qui J. N. quod est effectus divini in homines Imperii, interiores actus formare negant. Nec licet homini ad forum suum jus hoc adaptando, separare quæ Deus conjunxit; manet enim sic adaptatum adhuc divinum jus. *Nescio etiam* ait, *quam accurate dicatur, actiones exteriores signa esse*: Ast si sermo externus est signum interioris, quidni exterior actio signum interioris dici poterit.

§. 2. *Controversiam de Decalogo, quod velit Theologis relinquere, bene fit, cum nesciat, an sine probaturi, obligationem Gentilium ad legem moralem & naturalem à promulgatione decalogi in monte Sinai facta etiam derivari*; quomodo enim contra Scholasticos hoc nostrates doceant, discere poterit ex Dn. D. Calovii Bibl. Illustr. Tom. 1. f. 396. Dn. Osiandri Theol. Moral. p. 321.

§. 3. Bene quoque se res habet, si mecum consentit, quoad ea, *qua super pudore à me traduntur.*

§. 4. Tandem concludit *nesciens, quid mihi in mentem*

mentem venerit, quod dum ipse negatū eam, legens
 natura esse ipsam vim animæ nostræ intellectivam
 & facultatem judicatricem, verba ipsius p. 179.
 velut istam sententiam propugnantia adduxerim,
 cum d. l. utiq; primorum & verorum principio-
 rum, seu axiomatum à se expresse mentio fiat, quæ
 sane à vi animæ differunt. Sed non adducuntur
 verba Pufendorfiana; ceu allegatam sententiam pro-
 pugnantia: sed de obligatione dictaminum, quæ ratio-
 cinando intellectus colligit, disquireba-
 tur, cum Pufendorfiana allega-
 tia fieret.

A P P E N D I X

Contra

CL. DN. SAM. STRIMESIVM,
Prof. P. Francof. Viadrin.

Exhibens

COROLLARIUM
APOLOGETICUM,

Stricturis ejusdem oppositum, & contra
Illius recens editum

COROLLARIUM
ANTAPOLOGETICUM.
vindicatum.

§. I. **C**Um Vir Clariss. Dn. Samuel Strimesius, Prof. Francofurt. Viadr. *Origines Morales* cum animo suo edere constituisset, placuit quoq; eidem, meam de *Ratione Formali Moralitatis*, quam in *valore* positum judico, sententiam in *Disquisit. de Origine Jur. Natur.* p. 242. exhibitam perstringere: cujus stricturis sequens obijcere *Corollarium Apologeticum* tunc operæ pretium duxi.

COROLLARIUM APOLO- GETICUM.

QUæritur in quo consistat *Ratio Formalis* *trã esse Moralis*? Cum Moralium doctores dissentiant, visum nobis fuit in *Disquis. de Orig. I. N. art. 8. §. 13.* eandem ponere in *valore*, quo tantum ponderis & momenti, id quod morale dicitur, habet, ut non sit inane quid & plane nihil, sed tantum valeat, ut verum ponat effectum, in quo idem deprehendas pondus. Duplicet hoc *hoc viro Clariss. Samueli Strimesio, Profess. Electorali Francofurtano*, qui in celeberrimi *Pufendorffii* gratiam, quem tamen ex instituto confutare cum animo suo constituerat, meam hanc sententiam, quam eandem quoad rem cum opinione *Bonaventura Baronis* esse credit

credit, ita nuper in *Origin. Moral.* p. 136. perstrinxit: *Idem*, inquit, *omnino*, quod sc. Bonaventura Baro in imputabilitate, quo minus sit ratio formalis Moralitatis, desideravit, *Pufendorfio*, *Imputabilitatem nobiscum defendenti*, novissime oppositum reperio à *Viro Clarissimo Ioh. Ioach. Zentgravia*, *Professore Argentoratensi*, qui ut cum *canonibus quoq. Logicis in gratiam rediret*, neg. *conceptus imputabilitate prior*, (quo moralitatis formalis complecti annitur) in modo peccaret, duos conceptus moralitatem dividentes, Bonitatem nempe & malitiam, ad unum Valorem revocat, quem rationem proximam auguratur, cur actus aliquis moralis, id est, vel bonus audiat, vel malus censeatur. Atqui (1). Quæritur, quænam sit ratio formalis ræ esse moralis præcise & genericæ spectati, & prout à moralitate tam subjectiva, sive agentis, quam objectiva abstrahit, non vero determinate, in quo consistat moralitas subjectiva, sive agentis moralis: ita vero dicitur l. c. *Clarifs. Strimes.* (2) Baro rationem à priori imputativitatis dicit esse Bonitatem & Malitiam, quod ego nego, ceu qui distinguo inter imputativitatem præcise itemq. absolute, & determinate, sive cum modo, prout sc. est ad laudem vel ad vituperium, spectatam: Illius ratio est à priori valor ille de quo loquimur; huius bonitas & malitia.

litia. Fallitur autem *Vir Clarissimus*, quando existimat, me *duos conceptus moralitatem dividentes, bonitatem nempe & malitiam ad unum valorem revocasse*, cum nō duas has rē esse *moralis* differentias dividentes NB. uno nomine expressum iverim, sed conceptum genericum & rationem moralitatis ut sic spectatæ ab ejus speciebus, quæ sunt bonitas & malitia, abstraxerim, sicut ab homine & bruto communis animalitatis ratio solet abstrahi; ceu ex compluribus locis dicti Art. 8. patet. Non ergo *idem omnino* celeberrimo opposui *Pufendorfio*, quod *Scoti* interpres contra ejus disputat sententiam. Viderit itaq; *Strimes* quomodo neglectis legibus bonæ oppositionis *cum canonibus logicis in gratiam redire* velit. Instat equidem distinguendo p. 138. inter moralitatem *subjectivam & objectivam*, hanc contendens *valorem*, de quo quæritur, definire, non illam. *Regero*, inquit, *VALOREM dicere quidam moralitatem, sed non eam, à qua agens moralis denominatur, id est quæ agentem premio & pœna dignum efficit; sed eam potissimum quæ rei seu objecto inest, idem innuente ipso Zentgravio.* Verum non ego hoc (1) dico, quod valor, prout à bonitate & malitia ceu speciebus inferioribus abstrahit, *agentem personam premio & pœna dignam efficiat*, cum hoc fit

sit effectus bonitatis & malitiæ, à quibus speciebus moralitatis differt, sicut animal ab homine & bruto. Unde distinguendum inter *imputabile*, ut sic, & imputabile ad laudem vel vituperium, illud consequitur rã esse morale ut sic, ejusque causa est *valor*; hujus verò ratio est bonum & malum morale: quæ *Strimesius* confundit. Deinde (2) etiam confunditur *morale absolute* spectatum, cujus rationem formalem investigatum ivimus, cum *morali modificato*, quatenus sc. se habet vel ex parte agentis, vel ex parte objecti, hoc modo de Moralitate loquitur *Clarius Strimesius*. Sive vero hoc, sive illo modo affectum spectetur morale, in utroque reperitur ille valor, qui moralitatem constituit, sed non in utroque eadem hujus valoris datur causa. vid. disquis. de Orig. art. 8. §. 26. & §. 37. Excipit, valorem, quem agenti inesse dixi, & inesse etiam, non improbante Dn. Censore, ostendi, *gradus quidem moralitatis, de qua hoc loco solliciti sumus, vel augere vel minuire, ipsum tamen formale moralitatis non exprimere*. Atqui (1) calor est forma calidi, hunc tamen intersum sc. vel remissum, gradus calidi augere, vel minuire, non est absurdum. Dein (2) nego, ipsum *valorem* per se augere, vel minuire gradus moralitatis, cum sit ipsa moralitas formaliter,

ter, quam auget vel minuit, quicquid est causa majoris vel minoris valoris. Quando vero *valorem moralitatem illam, à qua agens moralis denominatur, dicere Idem negat, cum actio in se & bona possit esse, & mala, indeq, dicto modo valida, propter quam tamen agens nec premium, nec pœnam meretur, e. g. actio tam bona quam mala, cujus ignorantia, eaq, minus culpabilis causa existit;* non (1) nostram ferit, sed Baronis sententiam, cui moralitas est *Bonitas aut malitia*, vid. *Bonav. Bar. Curs. Philos. Tom. III. fol. 182.* Cum enim valorem ego non habeam pro nomine communi, quo duo hi conceptus contrahentes, Bonum sc. & malum, exprimuntur, sed pro conceptu universaliori & generico, ab omni moralitate, etiam subjectiva, abstracto, hæc verba mihi opponi non posse manifestum est. Dico tamen (2) quod si actio ab agente per ignorantiam, quæ non est culpabilis, profecta fuerit, illa formaliter moralis non sit, quicquid sit de moralitate objectiva, quæ sicut respicit rationem agentis practicam, vid. *disquisit. p. 259.* ita actus ab objecto moralitatem non accipit, nisi ab agente rationali & libero, sciente item, profectus fuerit, vid. *I. c. p. 270.* Et quod (3) tale agens ex ignorantia minus culpabili, ob defectum hujus requisiti, dum actus ejus non imperatur

tatur à voluntate, quæ consequi debet deliberationem rationis, uti non potest agens morale dici: ita (4) hoc nomine etiam tali agenti non inest ille *valor*, de quo loquimur. Pone aut (5) scientiam, & quod tale agens agat ex prævia & deliberata ratione, statim in agente & in actione ejus deprehendes hunc valorem, & tale pondus, ut possit imputari ad aliquid, & quidem speciatim ad laudem, si principia quæ valorem determinant convenienti ratione in actu concurrant; vel ad vituperium, ubi ista incongrua & inconvenienti ratione fuerint unita. vid. *Disquis. de Orig. I. N. p. 185. seqq.* ut proin (6) etiam agens sicut bene & male, ita etiam *cum valore* egisse dici possit. Imo (7) tolle ab agente, & ejus actione, valorem, non erit ejus actio imputativa; pone autem eundem, statim erit imputabilis. Fundamentum autem hujus valoris sive moralitatis, prout sc. se tenet ex parte agentis, est *Ratio proæretica*, ex qua proxime *valorem*, non *Imputabilitatem*, provenire existimo. *Alia mitto.*

Verum

§.2. Verum enimvero Colophonem jam addideram yndicijs AntiPufendorfianis, cum Amicus exhiberet *Corollarium Antapologeticum à Doctissimo Strimesio Corollario huic Apologetico oppositum*, quod, ut bona fide rem à me geri pateat, benivolo Lectori exhibendum duxi.

COROLLARIUM ANTA- POLOGETICVM.

ANno abhinc elapso in *Orig. Moralib. Dissert. IV.* quæsitum à me fuit, quænam Ratio Formalis Moralitatis, cum primis Subiectivæ, haberi debeat, id est ejus, quæ Subjectum seu Agens Morale denominat. Ubi iustratis Scholasticorum sententijs eorum mihi arrisit opinio, qui dictam Moralitatem per Imputabilitatem interpretantur, à proæresi proximè provenientem. Cùm verò huic tum Veterum quorundam, tum *Celeberr. Pufendorffii* sententiæ maximè à *Bonaventura Barone* opponi adverterem: dari conceptum Imputabilitate priorem, quod ipsum à *Viro Clar. Dn. Ioh. Ioach. Zentgravio Phil. Pract. Prof. Argentoratensi*, hisce repetitum legebam: *Nobis Imputabilitas Tò Morale potius consequi, ceu Adfectio, quàm illud ceu Formale constituere videtur. De Orig. Jur. Natur. p. 242.* Operæ pretium duxi, Telum prævisum elidere; & quid præterea de Conceptibus Mo-

H ralitatis

ralitatis, à memoratis Autoribus adinventis, & Imputativitatis loco suggestis, censeri debeat, verbo aperire.

Ceterum idem de utriusque Conceptu Judicium ferendum erat, nempe nec Bonitatem & Malitiam *Baronis*, nec Valorem *Dn. Zentgravis* Moralitatis Subjectivæ Formale, de quo agebatur, attingere, sed ad Moralitatem Objectivam potius pertinere. Non sustinuit judicium hoc prædictus *Professor Argentoratensis*, verùm eidem *Corollario Apologetico ad Disp. I. Disquis. de Orig. Jur. Gent.* ita occurrendum putavit: *Atqui, inquit, (1.) quæritur, quanam sit ratio Formalis t̄ esse Moralis, præcisè & genericè spectati, & prout de Moralitate tam Subjectiva sive agentis, quàm Objectiva abstrahit, non verò determinate, in quo consistat Moralitas Subjectiva sive Agentis Moralis: Ita vero disputat Clariss. Strimesius. (2.) Baro Rationem à priori Imputativitatis dicit esse Bonitatem & Malitiam, quod ego nego, ceu qui distinguo inter Imputativitatem præcisè itemq; absolute, & determinate, sive cum modo, prout scilicet est vel ad Laudem, vel ad Vituperium, spectatam: Illius Ratio est Valor ille, de quo loquimur; hujus Bonitas & Malitia. Atqui inquam ego, ad (1.) quæritur (a) de istius Moralitatis Formali, de sujus Formali *Celeb. Pufendorfius* cum Autoribus*

penè

penè omnibus quærit, hic verò quærit de Moralitatis Formali, à quo agens Moralitatis Denominationem participat, de *Iur. Nat. & Gent. L. I. C. 5. §. 3. p. 61.* Quod si autem *Clar. Dn. Zentgravius* de alio Moralitatis Formali sollicitus est, qui *Pufendorfi* Imputativitatem ceu spurium Formale semotum it? (b) quæritur de Moralitate à Moralitatis recepta & possibili; sed Moralitas à Subjectiva & Objectiva, ceu Genus, abstracta, cum inaudita est, tum planè impossibilis, Moralitatibus, à quibus Abstractio intenditur, prorsus Heterogeneis, uni eidemque Generi Proximo haut subijcibilibus, indeque non per Synonymicum conceptum, sed solum Æquivocum abstrahibilibus. 2. *Zentgravius* cum *Barone* ætiores consensum intercedere ostendit, quam vel ego suspicatus fueram, vel *Dn. Zentgravius* admittere gessit. Enimverò, Moralitatis, præcisè acceptæ, Rationem à Priori *Clariss. Vir Valorem* constituit; cum modo autem *Habitudinis* ad *Laudem & Vituperium*, *Bonitatem & Malitiam*. Hoc verò pacto cum *Barone* nolens volens tantum non per omnia conspirat, qui itidem de quadam tantum Moralitate, per Modum *Laudis & Vituperii* modificata, agit, non vero de Moralitate, à Subjectiva & Objectiva abstracta, *Baroni* prorsus incognita!

Pergit *Vir. Clariss.* & me falli auguratur, quando existimo, eum duos Conceptus, Moralitatem dividentes, Bonitatem nempe & Malitiam ad unum Valorem revocasse, cum non duas has tē Esse Moralis differentias dividentes NB. uno nomine expressum fuerit, sed Conceptum Genericum ab ejus speciebus abstraxerit, sicut ab Homine & Bruto communis Animalitatis Ratio solet abstrahi. Quasi verò, qui dicit, *Dn. Zentgravium* duos Conceptus ad unum revocasse, neget, ad Genericum revocasse, & dicat tantum NB. uno nomine eos expressum ivisse. Ceterum (quod tamen pace *Viri Optimi* dixerò) fallitur potius ipse, cum existimat, non idem oppositum esse à se *Puffendorffio*, quod à *Barone* sententiæ eidem tantum invenit: Nam Bonitas & Malitia *Baroni* Imputabilitate priores, idem contendit *Zentgrav.* his verbis: *Nisi Actui, vel Objecto ejus Valor quidam insit* (sic Bonitatem & Malitiam ad Valorem revocans) *qui estimari queat, vel ad Laudem, vel ad Vituperium, Imputativitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat.* Itaque Valor juxta *Zentgravium* Ratio à Priore cur Actio imputetur, sicut *Baroni* Bonitas & Malitia, ad Valorem à *Dno. Zentgravio* revocata. Usque adeo, ut *Canones Logici* nulli reliqui sint, cum quibus, neglectis bona Oppositionis legi-

Legibus, in Gratiā redire vel velim, vel velle possim; ostensu vero facillimum sit (dummodo hujusmodi aculeis pungere, vel mihi, vel ipsi volupe esset) quocum Dn. *Zentgravius* quam maxime redire in Gratiā necesse habeat, nempe secum ipso, qui à se revera adsertum, rursus tamen negat, Canonis omnium primi parum memor: Impossibile est, idem simul esse, & non esse.

Ad Rem potius ipsam cum *Viro Doctissimo* revertor. Admiseram in meo de ejus sententia Judicio, Valorem ab ipso propinatum propugnatumque, dicere quidem Moralitatem, interim non eam, à qua agens denominatur Moralitatis, id est præmio & pœna dignus, sed potius eam, quæ Rei seu Objecto inest, idque juxta propriam ejus Confessionem in *Disquis. de Orig. Jur. Nat. Art. 8. §. 9. p. m. 238. collat. cum §. 14. 16. & seq.* Hisce regeat sequentia: *Verum inquit, non ego hoc dico, quod Valor, prout à Bonitate & Malitia ceu speciebus inferioribus abstrahit, agentem Personam premio & pœna dignam efficiat, cum hic sit effectus Bonitatis & Malitiæ, à quibus speciebus Moralitatis ipsa Moralitas differt, sicut Animal ab Homine & Bruto. Resp. (a) Neque ego Clariss. Viro* assertionem istam tribuo, sed hanc solummodo, quam allegata ejus verba di-

serte loquuntur, *Valorem*, qui esse *Morale constituit*, antecedenter ad actum *Intellectus rei inesse*.
 (b) Nisi Valor Agentem re quapiam dignum efficit, tūm ne quidem abstractus est à Bonitate & Malitia, à quibus tamen abstractus perhibetur. Bonitas dignum laude & præmio; Malitia dignum Vituperio & Pœna efficit Agentem, quæ dignitas, (seu Valor) per bonitatem ad Laudem, per Malitiam ad Vituperium contrahitur. Quemadmodum Animal infert sensitivum, & ad Rationalitatem, contractum, constituit Hominem, ad Irrationalitatem vero, constituit Brutum. Unde distinguendum quidem inter Imputabile ut sic, & Imputabile ad Laudem vel Vituperium; (quæ etiam nemo distincte concipiens à me unquã confusa adverterit) sed hoc pacto nondum probatum est, Valorem, vel Formalem Rationem Moralitatis Subjectivæ, vel abstractum Genus à Moralitate tam Subjectiva quàm Objectiva (abstractum communeque Genus Proximum respondentibus) absolvere. Distinguendum item, uti Autor 2. urget, inter *Morale in Genere*, & *Malitia modificatum*, Modis puta Contractivis, Bonitate & Malitia, quorum duorum confusionem à me factam Dn. *Antagonista* pariter nunquam, nisi certè admodum confuse, monstraverit; Ast interim

terim non sic evictum, Valorem Moralitati, tam Subjectivæ, quàm Objectivæ, per Modum Generis inesse.

Excipit: me ipsum admisisse, Valorem non Objectivæ tantum, sed & Subjectivæ Moralitati inesse, utpote *in qua posteriori Gradus augeat minuatve. Resp. (a)* Admisi inesse, sed non per Modum Generis respectu utriusque nec per Modum Formalis Rationis, respectu prioris; sed per Modum ejus, quod Gradus augeat, vel minuit. Unde miratio subit animum, quorsum spectent *Clar. Zentgrav. Responsiones, indirecta altera: Calor est Forma Calidi, hunc tamen intensum scil. vel remissum Gradus calidi augere, vel minuere, non est absurdum; Altera directa: Nego ipsum Valorem augere vel minuere Gradus Moralitatis, cum sit ipsa Moralitas Formaliter.* Enimvero prior Responsio tum demum Rem attingisset, si ipsi unquam à me concessum esset, Valorem Formam Moralitatis absolvere, uti Calorem Calidi Formam appellamus. Quanquam præterea Tautologicæ prorsusque Identicæ enascantur Propositiones: Calidum intensum augeat Gradus Caloris, & Calidum Remissum Gradus minuit. Posterior vero præterquam quod itidem à janua Exceptionis meæ aberrat, etiam (a) cum falso Ratiocinio conflictatur,

quasi Res ipsa Formaliter non possit in simul Gradus augere, vel minuere, cum primis si Ethica sit, & ex Gradibus tota constet. Certè Qualitas admittit magis & minus, ut maneat Qualitas Formaliter. (b) Propria Dn. *Zentgravi* vincta cædit: Quod si enim Valor per se intensus, vel remissus, nequidem auget vel minuit Gradus Moralitatis, quomodo per se ipsam Moralitatem, ex Gradibus constantem, Formaliter & totam constituet? Valorem autem intensum & Remissum Gradus Moralitatis augere, vel minuere, non magis absurdum, quam Calorem intensum & remissum Gradus Calidi augere vel minuere. Tandem ipsam Reiarcem invadere pertendit *Clar. Apologista*, Rationem, qua Valorem Moralitatis Subjectivæ Formale hæc esse edocueram, septuplici Responsione elisurus. Dixeram nempe, Actionem quandam dari in se vel Bonam, vel Malam, indeque certo Modo validam, quæ tamen Agentem neuti-quam Moralem denominet, qualis est Actio, cujus Ignorantia minus culpabilis causa existit. Regerit ille 1. Rationem nostram non suam, „sed solius *Bonaventura* sententiam ferire 2. Actionem, per Ignorantiam minus culpabilem „patratam, Formaliter non esse Moralem. Proinde 3. nec Agenti suo Moralis appellationem, „tri-

„tribuere. Quod hoc ipso 4. Valor ei haut
 „insit. E contrario vero 5. posita scientia &
 „deliberatione in Agente, Actioni Valorem,
 „immo & 6. Agenti Denominationem ejus, qui
 „cum Valore egit, conciliari. Usque adeo ut
 „7. sublato Valore ab Agente & ejus Actione,
 „tollatur illico ab iisdem Imputativitas, vice ve-
 „ro versa, posito Valore, eadem ponatur. Ex
 „his denique omnibus confici innuit: Funda-
 „mentum Valoris sive Moralitatis Subjectivæ
 „esse Proæresin, ex qua proxime Valorem, non
 vero Imputabilitatem venire existimandum ve-
 niat. Sed vero, ut sicco pede transeam, nu-
 merum Responsonum præter omnem Neces-
 sitatem multiplicari, quarum pondus hisce tri-
 bus continetur. (a) Rationem à me contra Va-
 lorem (quominus is Moralitatis Subjectivæ
 Formale existat) allatam, Autori Valoris non
 adversari; Præprimis cum (b) Actio, per Igno-
 rantiam minus culpabilem admiffa, Moralis
 haut evadat, nec Denominationem Moralitatis
 cuiquam conferat. Contra vero (c) Valor ipsius
 Imputativitatis Fundamentum sit adæquatum,
 quo stante consistat immobilis, labante corruere
 necesse habeat; Resp. insuper ad I. Rationem
 nostram Valoris Autorem eo ipso ferire, quia
Bonaventuram ferit: Etenim si Ratio nostra

(*Zentgravio* Judice) *Bonaventuram* propterea impugnat, quod is *Moralitatem* in *Bonitate* & *Malitia* collocat, utique & *Autorem* *Valoris*, qui *Valorem* pro *Conceptu* *Generico* omnis omnino *Moralitatis*, per consequens *Bonitatis* & *Malitiæ* habet. Qui oppugnat *Partem* in *Barone*, ille oppugnat *Totum* in *Zentgravio*, respectu illius *Partis*. Nec est, cur iterato ingeminet, se *Valorem* non pro *Communi* *Nomine*, quo duo hi *Conceptus* *Contrahentes* *Bonum* scil. & *Malum* exprimuntur; sed pro *Conceptu* *Vniversali* & *Generico*, ab omni *Moralitate* etiam *Subjectiva*, abstracto habere: Nam nec istius unquam à me postulatus est; nec *Nomen* *Commune*, quo duo *Conceptus* *Contrahentes* exprimuntur, à *Conceptu* *Universali* ita diffidet, ut cum eo conciliari non possit. Quin potius *Nomen* *commune* respectu duorum *Conceptuum* *Contrahentium*, colligitur esse eorum *Conceptus* *Universalis* & *Superior*; Nec denique *Ratio* nostra minus ferit *Autorem* si *Valorem* pro *Universali* *Conceptu* habeat, quàm si eundem *Commune* *Nomen* duorum *Conceptuum* *Contrahentium* velit esse. *Resp.* ad II. de negare *Moralitatem* *Actioni*, per *Ignorantiam* minus culpabilem peractæ, repugnat *Hypothesi* nobis *communi* de *Objectiva* & *Subjectiva* *Mora-*

Moralitate, inter se distinctis. Perspicuum præterea est, 1. Boni & Mali Naturam non ab Homini Scientia Ignorantiave, sed plerumque à Dei Natura & Voluntate arcessendam. *Vid. Orig. nostr. Mor. Diss. 1. & 2.* 2. Dari Ignorantiam non Facti tantum, sed & Juris, non uno modo ut invincibilem, ita minus culpabilem. *Vid. Blasium à Concepts. Philosoph. Mor. Diss. 7. Quest. 7. §. 1. Coll. cum Diss. 9. Metaph. Quest. 2. §. 1.* Atque hæc ipsa Hypothesis necessario quoque evincit, tum subeuntem hujusmodi Actionem ex Agentium Moralium Numero non omnino deturbandum esse; Tum Actionem talem Valore omni haud quaquam destitui. Quamquam adhuc magis eadem evincantur per hypothesein Dno. *Zentgravia* peculiarem, qua Valor omni Moralitati communis statuitur, ut ita III. & IV. Responsa in eas abeant. V. VI. & VII. revera non ferunt contradictionem, qui utraque manu largior (a) scienter & deliberate Agenti Valorem comperere. (b) & hoc tandem cum Valore egisse dici posse. (c) Valorem cum Imputabilitate retrocurrere & sequi ut tendit. Concessis accedit prior Conclusio Dni. *Zentgravia* pars, Moralitatis fundamentum Rationem Proæreticam constituens, id quod *Dissert. mea IV.* ab ipso notata, à §. 10. ad fin. usq. prolixius perc-

persecutus sum; Pars autem Conclusionis posterior, non Imputabilitatem, sed Valorem proximè ex Progressu provenire edifferens, Petitionem Principii usque incurrit, dum solidè probetur atque stabilitur. Tantum.

§. 3. Ad rem itaque se denuo contra me gerendam accingens Dominus *Strimesius*, cum repetiisset, *nec bonitatem & malitiam Baronis*, nec meum *Valorem*, *moralitatis subjectiva* uti putat *formale*, de quo à me quæri denuo contendit, *attingere*, sed ad *moralitatem objectivam* potius pertinere; ad ea quæ in superiori corollario sententiæ meæ cum illustrandæ, tum vindicandæ gratia dicta sunt, mox ita excipit: *Atqui inquam ego, ad (1) quaritur (2) de istius moralitatis formali, de cujus formali* *Celeb. Pufendorf. cum Autoribus pene omnibus* *quærit, hic vero quærit de moralitatis Formali, à quo agens moralitatis denominationem participat,* *de Jure Nat. & Gent. l. i. c. 5. §. 3. p. 61. Quod si autem de alio Moralitatis Formali sollicitus sim, quæritis qui Pufend. Imputabilitatem, ceu spurium formale semotum eam?* Sed disputaturus contra me, *Clariss. Strimesi,* (a) ex mea *disquisitione* potius, quam ex *Pufendorfo*, vel aliis, statum controversiæ formare debuisses, & potissimum meum potius respicere institutum, quo thesin ponendi mihi libera relinquitur facultas, quam id quod ex occasione factum est: Ita enim bonæ oppositionis leges jubent. *In Disquis. de Orig. J. N. vero Art. 8. §. 7.*

§. 7. hæc extant : *Difficilius dictu videtur, in quonam formale ejus quod morale dicitur consistat.* In §. sequenti 8. ita legitur : *Qui ita definituri formale τ esse moralis &c. sic §. 10. agitur de morali in ea latitudine, ut τ physico contradistinguat. §. 13. dicitur : Nobis itaq, videtur τ morale secundum suum esse formale in DEBITA LATITUDINE consistere in VALORE. Quanta vero hæc latitudo sit §. seq. 14. ita traditur : Respicit hic valor, non tantum prout est in actu, sed prout etiam se tenet ex parte objecti, &c.* Hæc verba satis ostendunt, quod statum formando non disputaverim hoc præcise & determinate, in quo *formale moralitatis subjectivæ* qua talis consistat, sed latius quæstionem extenderim, secutus *Vasquezium* t. I. in Thom. Disp. 95. c. 10. n. 46. f. 650. *Philip. à Trinit.* in I. 2. Thom. t. 2. Disp. 18. Dub. 1. Conclus. & alios, qui itidem in tanta latitudine de moralitatis formali, quod tam in objectivam quam subjectivam moralitatem illis cadere dicitur, disquirunt. Nec id (β) juvat Dn. *Strimesii* causam, quod Dn. *Pufendorffii* *Imputabilitatem* semotum eam; una quippe fidelia duos sæpe numero dealbari parietes non repugnat. Accedit quod, uti alias etiam fieri amat, in quo *esse morale* consistat formaliter inquirens, hac occasione aliorum etiam sententias, pressius licet philosophentur, adductas examinare visum fuerit; ex quo non recte intuleris, nec primariam laxius fuisse positam à me quæstionem. Instat equidem : *Queritur de moralitate à Moralistis recepta & possibili: sed moralitas à subjectiva & objectiva, ceu genus abstracta, cum inaudita est, tum plane impossibilis, Moralitatibus, à quibus*

à quibus abstractio intenditur, prorsus heterogeneus, uni eidemq, generi proximo haut subjicibilibus, indeq, non per synonymicum conceptum, sed solum equivocum abstrahilibus. Verum jam ostendi Moralium Doctores Scholasticos eandem mecum Philosophari Philosophiam; quanquam si vel maxime moralitas in ista latitudine, quæ inter nos in disceptationem cadit, illos fugeret, vel apud eos non recepta foret, id à me parum curaretur, cui magis amica & curæ vetitas esset. Qui vero conceptus moralitatis non tam late parere queat, ut præscindat ab omni moralitate modificata, qualis est subjective & objective talis; & tanquam genus abstrahat à speciebus inferioribus, quæ sunt bonitas & malitia, nondum perspicere possum: A moralitate autem subjectiva & objectiva Moralitatem ceu genus abstrahere, uti Dn. Strimes. meam pervertit sententiam, nunquam dixi. Communius enim & generalius, quod à contractiori & modificato præscindit, hoc ipso & qua tale nondum abstrahit ceu genus à speciebus. Non etiam magis heterogeneæ sunt determinatæ & modificatæ hæ moralitates, objectiva scil. & subjectiva, respectu moralitatis absolute & universaliter spectatæ, atque substantia & accidens naturam habent heterogeneam respectu Entis: vel modi ad essentiam ad ipsum esse alicubi. Cumque moralitates hæ, subjectiva & objectiva sc. vere, non equivoce, tales sint, per velim omnino scire, qui non ab illis conceptus communis Synonymicus abstrahi queat, à quo vicissim & illæ abstrahantur, sicut superius & communius ab inferioribus & contractioribus,

ribus, vicissimque interiora & contractiora ab illo præscindunt.

§. 3. Ad 2. excipit, quod mihi cum Barone arctiorem consensum intercedere ostendat, quam vel ipse suspicatus fuerat, velego admittere gestio. Cum enim moralitatis præcise accepta rationem à priori Valorem constituam, cum modo autem habitudinis ad laudem & vituperium, bonitatem & malitiam, hoc pacto cum Barone tantum non per omnia me conspirare ait, qui itidem de quadam tantum moralitate per modum laudis & vituperii modificata agit, non vero de Moralitate, à subjectiva & objectiva abstracta, Baroni prorsus incognita. Sed quæso, qui cum Barone tantum non per omnia nolens volens conspirare dici queo? cum agam de moralitate in universali & absolute spectata; itemque à subjectiva & objectiva præcisa, quam Baroni incognitam esse ipse Dn. Strimes. concedit? quem de modificata loqui contendit. Cogitet Vir optimus, annon fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter commiserit. Adde, quod si verum velimus fateri, licet ratio Baronis concludat de moralitate & imputabilitate modificata ad laudem vel vituperium, ipsi tamen de moralitate actus, ejusque imputabilitate in genere tantum fermo sit; vid. quæ à Barone disputantur Tom. III. Curs. Philos. fol. 182. §. Dici potest &c. usque ad n. 7. Taceo me nusquam dixisse, moralitatis præcise accepta rationem à priori esse valorem: ceu quem rationem formalem moralitatis, rationem

tionem autem à priori *Imputabilitatis precise & indetermi-
nate spectata* expresse constitui.

§. 5. Pergit autem, & ex eo quod *dixerit*, me *duos
conceptus moralitatem dividentes, Bonitatem &
Malitiam, ad unum Valorem sc. revocasse*, sequi ne-
gat, à se *negari*, me eosdem ad *genericum revocasse*,
aut à se *dici*, tantum uno nomine me eos *expressum
ivisse*. Verum etsi non necessario sequatur id ex vi
verborum, quin tamen talis verborum Dn. *Strimesii*
etiam sensus esse, & sub illis occultari possit, dubium
non est. Unde non simpliciter locutus, *falli Vir. Clariss-
imum dixi, QUANDO existimat*; non vero dixi quod sic
existimet. *Caterum me falli potius ipsum ait, cum
existimo non idem (omnino sc.) oppositum esse à me
Pufendorfio, quod à Barone sententia eidem oppo-
situm inveni*. Audiemus probationem: *Nam
inquit, bonitas & malitia dicuntur Baroni Im-
putabilitate priores, item contendit Zenogravius
his verbis: Nisi actui, vel objecto ejus valor quidam infit,
(sic bonitatem & malitiam ad valorem revocans)
qui estimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputati-
vitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat.
Itaque Valor juxta Zenogravium ratio à priore, cur actio
imputetur, sicut Baroni bonitas & malitia, ad va-
lorem à Dn. Zenogravio revocata*. Sed cum meam per-
vertat sententiam *Strimesius, bonitatem & malitiam
ad valorem à me revocari fingens, quem in Corollario
meo Apolog. expresse à bonitate & malitia abstrahere scripsit*
cum

cum aliud sit *valor ut sic*, aliud *valor talis & modificatus*, uter nostrum potius falli debeat dici, lectori dijudicandum relinquo. Proinde cum Imputabilitate ut sic priorem dixerim valorem ut sic, cum *Baroni* eandem *valor talis*, Bonitas sc. & malitia, antecedere dicatur, relinquitur non *idem omnino* celeberrimo me opposuisse *Pufendorfio*, quod *Scoti* interpres contra ejus disputavit sententiam. Quare cum à me assertum nunquam negaverim, etiam non *necesse habeo mecum in gratiam redire*, cum ut quod jeci mutarem, opposita nondum evicerit sententia.

§. 6. *Ad rem potius ipsam* mavult *Vir Clariss. mecum reverti*. Cumque Valorem moralitatem objectivam dicere, denuo concessisset, ad ea quæ in *Corollar.* ulterius reposui, excipit ad (1.) quod (α) *etiam istam assertionem*, quam meam esse negavi, *michi non tribuerit, sed hanc solummodo, quam à me allegata mea verba diserte loqui ait, Valorem, qui esse morale (naturale sc.) constituuit, antecederet ad actum intellectus rei inesse*. Sed non video, quid ex his verbis pro sua sententia contra meam obrinere queat; vel aliquid probare possit, quod unquam negatum iverim. (β) Instat: *Nisi valor agentem re quapiam dignum efficit, tum ne quidem abstractus est à bonitate & malitia, à quibus tamen abstractus esse perhibetur. Bonitas dignum laude & premio: malitia dignum vituperio & pœna efficit agentem, quæ dignitas (seu valor) per bonitatem ad laudem, per malitiam ad vituperiū contrahitur*. Atqui *val à plus* potius infero: Si valor agentem re quapiam dignum nō efficit, sequitur cum abstractum esse à bonitate & malitia, quia bo-

nitatis semper dignum laude, malitia dignum vituperio efficit: Ad rem ipsam verò responsurus, dico, valorem agentem omnino re quapiam dignum efficere, sed indeterminate, determinate vero ad laudem, quando ipse valor per bonitatem fuerit contractus; item ad pœnam & vituperium, quando idem per malitiam fuerit definitus, *quemadmodum animal infert sensitivum, & ad rationalitatem contractum, constituit hominem, ad irrationalitatem vero constituit brutum.* (γ) Distinguendum quidem concedit inter *imputabile ut sic, & imputabile ad laudem vel vituperium;* (quæ distincte concipiens à Strimesio quidem etiam distincte concipi posse non negat, in applicatione tamen ad præsentem quæstionem ab eodem *confusa facile adverterit*) *sed hoc pacto nondum probatum esse ait, valorem, vel formalem rationem Moralitatis subjectivæ, vel abstractum genus à Moralitate tam subjectivâ quam objectivâ, (abstractum communeq; genus proximum respicientibus) absolvere.* Sed hæc nos non feriunt, cum ut supra monitum, quæstio sit de moralitate in ea latitudine, qua tam subjective quam objective tali competit; non vero prout illa se habet, vel ex parte objecti qualis, multo minus dicitur illius species esse subjectiva moralitas. Quo ipso etiam responderetur ad ea quæ (2) Dn. Anagomsta repetit, quem ex modo dictis cum suis luctari umbris manifestum est.

§. 7. Explicat præterea, *quomodo admiserit, valorem subjectivæ moralitati inesse, nimirum non per modum generis, id quod nec ego dico; nec per modum rationis formalis;* Atqui nec hoc à me statuitur,

eur, qui dico, valorem esse rationem formalem *esse*
moralis qua talis, non qua se moralitas habet vel ex parte
 subjecti, vel ex parte objecti, qua talis; quanquam
 utriusque moralitas qua talis in valore recte consistere
 affirmetur; Sed *per modum ejus quod gradus auget*
vel minuit. Cum vero hoc in *Corollar. Apol.* discusse-
 rim, ad examen se accingens *Clar. Strimesius* : *Miratio*
inquit, subit animum, quorsum spectent Clar. Zent-
gravii responsiones, indirecta altera, altera dire-
cta. Qui vero sic? *Enim vero*, ait, *prior responsio*
tum demum rem attigisset, si ipsi unquam à me con-
cessum esset, valorem formam moralitatis absolve-
re, uti calorem calidi formam appellamus. Sed
 cum *prior responsio* sit facta per instantiam, satis rem
 attigisse censeretur, cum ostendat *Dn. Strimesium* ex
 subordinatis facere opposita, & ex hoc quod *valor*
auget vel minuit moralitatis gradus, non sequitur
ipsum formale moralitatis non exprimere, & con-
 sequenter hac exceptione *Virum Doctissimum* nihil contra
 me obtinere. *Tautologicas* quidem, *prorsusq; iden-*
ticas propositiones enasci putat, si dicitur: *Calidum*
intensum auget gradus caloris, & calidum remis-
sum minuit; verum in identitate prædicati cum sub-
 jecto, non reali tantum, sed etiam nonnunquam ratio-
 nis fundari veritatem propositionis, satis *Logicorum*
 docent regulæ, vid. *Slevogt Diff. Acad. l. §. 11. seqq.* *Tau-*
tologia autem major in datis propositionibus non
 deprehenditur, quasi si dico: *Calidum calefacit*; vel
 si dico: *Vir justus juste agit*, vid. *Arist. 5. Eth. c. 6.*
Posteriores responsiones à janua exceptionis sue
 I 2 qui-

quidem *aberrare* jactat, non vero ostendit; quam dein etiam *cum falso ratiocinio conflictari* ait, *quasi res ipsa formaliter non possit insimul gradus augere, vel minuere, cum primis si Ethica sit, & ex gradibus tota constat.* Sed miratio animum subit, qui non observaverit *Clar. Antapologista* additum *τὸ per se.* Quanquam enim quod est forma possit suscipere magis & minus, cum primis si ex gradibus constat, & hactenus, licet *ἀνίστος*, dici queat formaliter *insimul gradus augere vel minuere*, qua tamen forma præcise audit, à tali intensione & remissione abstrahit. Formæ enim, etiam quæ sunt accidentia, consistunt *ἐν ἀτόμῳ. ὅτι αὐτὸ μίμησις ἔχει τῶν ἀριθμῶν* ait *Aristot.* 1. *Metaph.* 6. r. 6. Unde quanquam *qualitas admittat magis & minus, ut maneat qualitas formaliter, & sic divisibilis sit in partes graduales; magis tamen vel minus forma, si esse formale præcise spectes, nihil amat vocari.* Nam quod est forma magis intensa, non statim est magis forma. *Propria* dein mea *vineta* isthæc mea posterior ratio *cadere* à *Dn. Censore* fingitur. *Quod si enim valor per se intensus vel remissus, ne quidem auget vel minuit gradus moralitatis, quomodo per se ipsam moralitatem, ex gradibus constantem, formaliter & totam constituet? Valorem autem intensum & remissum gradus moralitatis augere vel minuere, non magis absurdum, quam calorem intensum & remissum gradus calidi augere vel minuere.* Noli verò quæso, *Clarissime Svinesi*, alienam mihi affingere sententiam, & exinde contra me insurgere. *Ubi à me dictum est*

doce, valorem per se intensum & remissum ne quidem augere vel minuere gradus moralitatis, cum diserte de valore præcise spectato, & qua formæ tantum indolem habet, locutus fuerim: quo considerandi modo, uti valor plus & minus in sensu formali, quicquid sit de sensu identico, ad quem jam non respicitur, non dicit; ita nec hoc sensu dici potest augere vel minuere gradus moralitatis. Cum vero valorem intendi & remitti non repugnet, licet non valor qua valor formaliter, tamen qua intensus & remissus augebit vel minuet gradus moralitatis, ita ut unde provenit intensio & remissio valoris, inde quoque etiam τὸ plus & minus in moralitate exoriri dici debeat. En verbo: A valore est moralitas formaliter; ab intensione vel remissione valoris, augmentum vel diminutio moralitatis, ita ut quicquid est causa majoris vel minoris valoris, causa quoque sit majoris vel minoris moralitatis. Quanquam etiam omnis valor certis gradibus constet, qua tamen ut forma præcise spectatur, isti gradus non considerantur.

§. 8. Tandem elidere conatur contra ipsam rei arcem directa, & septuplici annotatione contenta, existimans numerum responsonū præter omnem necessitatē multiplicari, quarum pondus tribus tantū continetur. Verum quanquam concisiori dicendi genere nunquam nō uti malim, ubi tamen contra mentem meas perverti responsones, vel non satis capi, vel insidiosè ab adversario latebras illarum beneficio sibi quærente usurpari experior, invitus prolixiori dicendi genere uti cogor; etsi ne sic quidem sæpe numero prævenire possim, quo minus tale quid mihi, etsi aliquando diffusius mentem meam explicem, contingat, uti illa quæ cum Dn. Strimesso mihi intercepta disceptatio speciminis loco esse potest. Cæterum rem ipsam quod concernit, Resp. I. *Vir Doctiss. rationem suam meum Valorem eo ipso ferire, quia Bonaventuram Baronem ferit. Etenim si ratio ipsius, me iudice, Bonaventuram propterea impugnat, quod is moralitatem in bonitate & malitia collocat, utiq; & me, qui Valorem pro con-*

ceptu generico omnis omnino moralitatis, & per consequens bonitatis & malitia habeo. Sed hic (α) insidiosè omittitur τὸ *universaliori*, facta mentione solius *conceptus generici*, & additur τὸ *omnino*, quasi & *subjectiva* & *objectiva* moralitas à me pro speciebus quoque moralitatis haberentur, quæ tamen modum tantum certum moralitatis mihi dicere judicantur, non species, quo numero bonitas & malitia veniunt; ut supra monui. (β) Si *Valorem habeo pro conceptu communi* & *universaliori* moralitatis *subjectivæ* & *objectivæ generico* item bonitatis & malitiæ, non eo ipso me ferit, qui *Bonaventuram* propterea impugnat, quod is moralitatē in bonitate & malitia collocat. Quemadmodum enim qui oppugnat affirmantē animalitatē consistere in rationalitate & irrationalitate, nō oppugnat eo ipso illum, qui eandem in esse sensitivo positam contendit; ita qui impugnat *Bonavent.* quod is moralitatem in bonitate & malitia collocat, non hoc ipso ferit *Zenogra.* qui *Valorem* rationem formalem genericam respectu bonitatis & malitiæ esse disputat. Unde cadit quando additur: *Qui oppugnat partem in Barone, ille oppugnat totum in Zenogra.* respectu illius partis; num enim quod negatur de specie, illico negatur de genere? Non sic *Porphyrus* in *Isag.* loquitur; non sic *Aristoteles* disputare docet. Cætera quæ protestationem *Dn. Strimesii* continent, discussa sunt. Quod vero subjicit, *rationem suam non minus me ferire, si valorem pro universali conceptu habeam, quā si eundem commune nomen duorum conceptuum contrahentium, bonitatis sc. & malitiæ esse velim*, illius *Ajo* oppono meum *Nego*; cum *VALOR* præcise actionem definite bonam vel malam non reddit, uti τὸ sensitivum animal nondum rationale vel irrationale determinate esse dicit; ut proinde cum insigne aliquod discrimen intercedat inter valorem, ut notat conceptum commune & absolutum, & prout est nomen duntaxat commune duorum conceptuum inferiorum, & specificatorum, non necessario illum evertat, si vel maxime in hoc evertendo felix fuerit *Strimesius*.

§. 9. Ad II. Excipit *Vir Clariss. de negare moralitatem actioni per ignorantiam minus culpabilem peractæ, repugnare hypothese nobis communi de objectiva & subjectiva moralitate inter se distinctis*: Contra vero dico, hypothese hanc in se relinqui salvam, si vel maxime negetur, plenam & perfectam moralitatem, prout nimirum illa etiam se habet ex parte subjecti agentis, in actu aliquo exoriri. Quando verò *perspicuum præterea esse addit (1) boni & mali na-*

curam non ab hominis scientia ignorantiave, sed plerumq; à Dei natura & voluntate arcessendam. (2) Dari ignorantiam non facti tantum, sed & juris non uno modo ut invincibilem, ita minus culpabilem: Verum equidem est quod, (i) attinet, quod discrimen boni & mali naturalis in Dei natura, non quidem qua omnipotens, quod Socinianismum spirat, sed qua sancta & justa, fundetur; nec memini, me unquam boni & mali qua talis naturam ab hominis scientia vel ignorantia ivisse derivatum; sed quod ignorantia & scientia ad valorem, & sic ad moralitatem, cujus species demum sunt bonitas & malitia in genere morum talis, nihil conferat, exinde non sequitur, & contrarium evicit nostra *Disqui.* l. c. (2) Alterum lubens concedo, ipseq; sic doceo, quod secundum gradus ignorantia minus culpabilis, etiam de gradibus moralitatis, prout illa se tenet ex parte agentis, judicari debeat. Unde patet quid habendum sit, quando *Strimesius* ulterius infert: *Atq; hæc ipsa hypothesis, necessario quoq; evincit, tum subeuntem hujusmodi actionem ex agentium moralium numero non omnino deturbandum esse: tum actionem talem valore omni haudquaquam destitui.* Sc. (ut distinctius, prolixius licet videri queat, rem explicem) ipse modo concessi, eadem quo non erat quæstio, secundum gradus ignorantia minus culpabilis etiam de moralitate actionis, prout ex parte agentis illa se habet, judicium esse ferendum; ita ut si talis agens agat ex plena ignorantia simpliciter invincibili, ne quidem in numerum agentium moralium recipi debeat, ut non opus sit eundem rursus inde deturbare. Cum enim principium actionum moralium adæquatum sit *negotiositas*, ceu eximie à *Rachelio* docetur ex *Aristot.* certe quæ actio principio moralitatis penitus destituitur, id quod contingit in ignorantia plena, antecedente & simpliciter invincibili, qui moralis appellari debeat formaliter, non apparet. Bene *Philippus à Trinitate* l. c. p. m. 342. *Ut albus dicitur moralis debet elici à principio morali, sc. cognoscente & sciente singulas actionis circumstantias, & volente etiam; vel procedere modo morali, sc. ex negotiositate, vel tendere in objectum morale, hoc est cognitum.* Nihil autem datur horum, ubi plena & simpliciter invincibilis datur ignorantia: Et actio furiosi, noceat licet, non habet majorem valorem æstimatione morali, quam bovis cornupetæ ex naturæ genio ferocientis. Ex quo patet, nihil pro se contra me habere *Dn. Strimesium* ex eo, quod valorem omni moralitati communem rectè statuam. Multo minus in *actibus* absurdus quæ III. & IV. à me sunt responsa, modo illa

secundum dicta, & necessario explicata intelligere, nec fumum vendere velit *Vir Clarissimus*. V. VI. VII. à me notata *revera suam non ferire sententiam*, ait, cum *utraq; manu largiatur*, (a) *scienter & deliberate agenti valorem competere*; (b) *ab hoc eundem cum valore egisse dici posse*, (c) *valorem cum imputabilitate retrocurrere & aequè late extendi*; sed vel maximè disputata cum feriunt, modo ictum nō dissimulet. Nam cum *scienter & deliberate agenti*; iste *valor competat* antecedenter ad *Imputabilitatem*, utiq; valor potius quam *Imputabilitas* pro formali, quod omni moralitati commune est, habebitur. *Retrocurrere etiam valor cum imputabilitate, & aequè late extendi* dicitur, sed uti subjectum recipiatur cum proprio. Concedit etiam *partem Conclusionis* in Coroll. Apolog. à me positæ *priorem*; *partem autem conclusionis posteriorem, non imputabilitatem, sed valorem proxime ex Proaeresi provenire edifferentem, petitionem principii usq; incurrere* credit, dum *solide probetur atq; stabilidatur*. Gratum vero est, quod hic tantum supersit nodus, qui *Clarif. Srimeseo* scrupulum movet, quo minus *Valorem* pro formali omni- us moralitatibus communi habere possit, quod sc. *ex ratione proaeretica proxime valorem provenire* nondum solide probatum videatur, cum in *Imputabilitate* potius id cadere sibi persuaserit. Existimo vero ego, scrupulum hunc non esse rationabilem, cum *imputabilitatis* rationem à priori esse *valorem* inde rectè inferatur, quia valor, dignitas atque pondus fundamentum proximum est *imputabilitatis* moralis. Sicut enim *imputabilitatis* ad laudem vel vituperium fundamentum est *bonitas & malitia* moralis: prius enim bonum & malum moraliter aliquid sit necesse est, antequam imputetur ad laudem vel vituperium; fit enim hæc imputatio propter bonum & malum tanquã rationem, à priori: ita *imputativitatis præcisæ* ab *imputativitate* ad laudem, vel vituperium fundamentum est aliquid bono & malo commune, & ab his speciebus abstractum, quod est valor, qui ad bonum & malum se antecedenter habens, proxime est determinabilis ad has species rã esse moralis, prout principia que *valorem* determinat convenienti vel inconvenienti ratione in actu concurrunt cum illo uniantur. Nam si actio quæ valet, etiam nihil moraliter potest non valet.

S. D. G.

99.951495

BIBLOS
Firenze

